YAPIN

AYLIK
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ
ağustos
36 84
150 TL

HANGİ 1984

George Orwell'in kehaneti nerede ve nasıl gerçekleşiyor?

Neden Los Angeles Değil?

12. İstanbul Festivali'nin ardından

12. İSTANBUL FESTİVALİ'NİN ARDINDAN
Değerlendirme ve konuşmalar : CENGİZ KORUCU 7

KÜLTÜR
MELOR STURUA/Hangi 1984? George Orwell'in kahaneti nerede ve nasıl gerçekleşiyor? (Türkçesi: Murat Yetkin) 4
ALİ KURANEL/Üniversiteli Gençlik ve Tatil 12
ERHAN CÖMERT/Gençliğimizi böyle yaşıyoruz 13
ATAMAN TANGÖR/"Üç Beş Kişi"nin Özgürlüğü 16
ALAATTİN BİLGİ/"İhtiyar" John Brown 18
REMZİ SAVAŞ/Biraz ahlak Biraz insaf 22
İŞTE ABD! 24

EDEBİYAT
ATAHUALPA YUPANQUI'DEN ŞİİRLER (İspanyolcadan çeviren: Engin Beksaç) 3
HÜSEYİN ATABAŞ/Şiir 17
ŞÜKRÜ BİLGİÇ/Öykü 21
AYŞE YÜCEL/Öykü okurken Öykü yazarken.. 26
METİN GÜVEN/Şiirde içerik sorunu ve biçem olayı 29
YÜCEL KAYIRAN/Şiir 31

TİYATRO
YILMAZ ONAY/Gençlik Tiyatrosu Sorunu ve Bazı Örnekler 14

EKONOMİ–SENDİKA
ARI FABRİKASI İŞÇİLERİ ile röportaj 19
ÇUKUROVA DEMİR ÇELİK İŞÇİLERİ ile röportaj (Hazırlayan: Burak Gündüz) 20
TUNÇ TAYANÇ/Hayat Pahalılığı ve Enflasyon 23

SPOR
Neden Los Angeles Değil? (Derleyen: Cihat Tekin) 24

KİTAPLAR
İSMAİL GÜL/"Üniversite Üzerine" ve Emre Kongar'ın Demokratlığı 27

KARİKATÜR - DESEN
HATAY DUMLUPINAR 13
TEKİN SÜLLÜ 14
İBRAHİM USLU 16
GÖRENBULUT 21
NAİL EREN 23

EĞİTİM
"Güzide" bir kurumun içyüzü: Ankara Fen Lisesi 28
Küba'da eğitim herkesin işidir. 30

YARIN'dan...

unutkanlıklarımız...

Unutkanlık bir hastalık. Bulaşıcı, yaygın ve günümüze özgü. Kapılmayanımız pek az. Tedavisi de oldukça güç; çünkü bireysel tedavilere kapalı ve tıp bilimi de çözüm değil. Geriye tek bir çözüm kalıyor, geçmişe dönülmesi. Unutulanlar geçmiştedir, geçmişte yaşananlardır. 70'li yıllar içinde, yaklaşık on yıl boyunca yaşanan onca acıyı unutmak nasıl da işe geliyor. Ellerimizde sımsıkı kavradığımızı sandığımız özgürlüklerin, hakların uçup gitmesini unutmak nasıl da işe geliyor. İnançlar, nefret ve öfkeler ne çabuk unutuldu. Ve unutkanlık hastalığının yan etkisi uzlaşmacılık nasıl da çığ gibi büyüyor, yer ediyor içimizde. Kimilerinin dört yıl önceki olimpiyatlarda kapitalist-emperyalist dünyanın çığlıklarını kolayca unutmaları bağışlanabilir mi? Şimdi Los Angeles'da bir terör olimpiyatı düzenlenirken, dört yıl önce sesini çıkartanlarımız nerede? Biz unutkanlıkları bağışlamama yolunu seçeceğiz. Her türlü hastalığa bağışıklığı olanlar değil midir, unutkanlıklara da kapılmadan, geleceği bugün gibi gören, umudu yitirmeyen... Elinizdeki sayının içeriğinin nasıl saptandığını merak eden okurlarımıza, işte yukardaki bakış açımız bu sayımızın içeriğini belirledi, diyebiliriz.

Engin Beksaç'ın İspanyolca aslından çevirdiği Atahualpa Yupanqui'den şiirler, üçüncü sayfamızı sürekli ilgiyle okuyan okurlarımız için, gene dikkat çekici. "1984" ve Orwell için ortalığı kasıp kavuran tartışmalara biz her zamanki gibi farklı bir yerdenkatılıyoruz. Okurlarımıza, bu yazımızı okumadan, Orwell ve "1984" tartışmalar ıhakkında kararlarını vermemelerini öneririz. İstanbul Festivali'nin ülkemizde düzenlenen sanat etkinlikleri içinde özel bir önem taşıdığını düşündüğümüz için, bu festivalin ardından değerlendirme ve söyleşileri sizlere kapsamlı biçimde sunmaya çalıştık. Yarın'ın İstanbul Festivali hakkındaki değerlendirmesini hemen bölümün sunuş yazısında okuyabileceğiniz gibi, bu bölümde, festivale katılan önemli kişi ve topluluklarla arkadaşımız Cengiz Korucu'nun yaptığı söyleşileri de ilgiyle okuyacağınıza inanıyoruz. Gençliğimizin hal-i pür melali üstüne sayılara dayanan bir incelemeyi Erhan Cömert'in yazısında bulacaksınız. Yılmaz Onay ise, Bulgaristan izlenimlerinden sonra, gençlik tiyatrosu uygulamalarını tartışıyor. Edebiyat ortamımızın yoksulluğu içinde "fırtına koparmayı" başaran romanlara karşı soğukkanlılığımızı Adalet Ağaoğlu'nun "Üç Beş Kişi" romanı karşısında da sürdürdük. Başkalarının övgülerini sırayla izledikten sonra, şimdi de biz sözümüzü söylüyoruz. Ataman Tangör'ün yazısı, bu romanın kimliğini eni konu açığa çıkarıyor sanıyoruz. Neden Los Angels Değil? Bu soruyu yanıtlamak için günlük basınımıza bir göz atmak bile yeter. Bir terör ülkesinin bir bataklığında yapılan "olimpiyat oyunları", yalnızca dev tekellerin kendilerini göster elerine ve ülke başkanının seçim yatırımına yarıyor. Bunu kolaylaştırmamak, elbette görevimiz. Haber konusunda daha önce açıkladığımız tutumuz, güçlenerek sürüyor. Okuyucularımızın da pek çok önemli haberi ilk elden Yarın'dan izlemekten duydukları heyecanı sık sık bize iletmeleri, bu konudaki tutumuzu sürdürmemizde bize güç veriyor. Fabrikalardan, işyerlerinden, üniversitelerden ve dünyadan duymadığınız, okumadığınız gerçekleri sizlere iletmeyi asıl görevlerimiz arasında sayıyoruz. Şu günlerde bir tırmanışın odağı durumundaki Gazi Üniversitesi ile ilgili gerçekleri sizlere topluca duyurmaya hazırlandığımızı da duyurmak istiyoruz. Arka kapak içinde okuyacağınız "Baykan'ların öyküsü..." de böyle bir haber. Bu yazıyı öncelikle okuyun! Ülkemizin daha pek çok yerinde pek çok Baykan olduğu kuşkusuzdur. Baykan'ların artacağına olan inancımızla, sevgiyle, dostlukla..

□ SAHİBİ
Sami Alptekin

□ SORUMLU YAZI İŞLERİ YÖNETMENİ
Semih Günüş Acar

□ TEMSİLCİLİKLER
İsveç: Gürhan Uçkan, Box 38045, 100 64 Stockholm
İzmir: 847. Sokak, 8/313 Konak - İzmir

□ DAĞITIM
Yetkin Dağıtım

□ ABONE KOŞULLARI
Yurtiçi/Yıllık 1500 TL.
Altı aylık 800 TL.
Yurtdışı/Yıllık 30 DM.
Altı aylık 16 DM.
Yurtdışı tek fiyatı 3 DM.

□ İLAN FİYATLARI
Kapak/
Tam sayfa: 50.000.- TL.
Yarım sayfa: 25.000.-TL.
Çeyrek sayfa:12.000.-Tl..
İç sayfalar/
Tam sayfa: 30.000.- TL.
Yarım sayfa:15.000.- TL.
Çeyrek sayfa: 8.000.- TL.

□ TEKNİK İŞLER
Dizgi : Norm Dizgi
Film : Barok Ofset
Baskı : Daily News
Grafik düzenleme: Yarın

□ YÖNETİM ADRESİ
Hanımeli Sok. 15/15
Sıhhiye - Ankara

□ YAZIŞMA VE HAVALE ADRESİ
Yarın, P. K.: 723 Kızılay-Ankara

YARIN

Arjantinli ozan. Damarlarında Bask ve kızılderili kanının aktığını söyleyen Atahualpa Yupanqui, Gosalar ülkesi - ve Arjantin halk ruhunun can damarı- Pampa bölgesinde, bir köyde dünyaya gelmiştir. (1904) Folklorik öz ve melodik kaynaklardan yola çıkarak, hüzün ve acının doğal ve insan olguları içinde eridiği bir anlatımı, yüz yılların birikimi içinde müziği ve sözcükleriyle bütünleştiren yapıtlar ortaya koymuştur. Ülkesinde ve başka ülkelerde de tanınan ozan için folklor, bir kaynaktan çıkan bir yol ve melodik zenginliğin canıdır. Bu yolla, insanın gerçeğine, hüzün ve acıyla da olsa, yüz yılların birikimiyle ulaşmıştır.

İspanyolcadan çeviren: ENGİN BEKSAÇ

ATAHUALPA YUPANQUI

Şarkı Söylüyordu Taşlar

Şarkı söylüyordu taşlar nehirde
yüreğim aranırken boş yere
kesin sözcükler akşam saatinde.

Saldı Cerro Colorado yavru kartallarını
ve kaldı boş bir yuva gibi sessiz.
Suyun kuşları, hissediyorum şarkılarını.
Suyun acıları, uykusuzluk ve sayıklamalar.
Eskiterek sükûneti
ve bulana kadar kumu
sert adımlarıyla dünyayı ölçen
atanın masalıdır su.

Şarkı söylüyordu taşlar nehirde.
Acılı arpında akşamların
gizledim eski çakıltaşı şarkılarını.
Sonunda geldi gece,
farklı her şeyi, ağaca,
havaya, taşa ve taya.

Ben yapıyorum geceyi kendi içimde.
Akıyorum yıldızdan yıldıza ve yakıyorum onları.
İçiyorum batan güneşin kupasında rüyamın şaraplarını.
Mavi gölgeler ve bilinmezliklerim benim.
Görüyorum nasıl dönüyor kuşlar tepeye.
Gözledim ben yuvalarını.
Çobanlar iniyor artık yüksek yaylaya.
Çobanlar ekti dağlara ıslıklarını.

Artık unuttum akşamın güzelliğini.
Gözlerimin üzerinde kazandın mavi geceyi.
Gece çıkardı beni bir anıt gibi.
Güzelliği taşırdı beni kendi kendimden.
Parçalara ayırdın gecemi dünya üstünde.
Ve kendim kaldım bekleyerek boş elle.
Seyrederek kumu ve sonsuz saf gölgeleri;
geceyi yapan ben kendim kaldım gecesiz;
kendim kaldım kendimsiz.
Ve hiç varamadığım bir rüya sarıyordu beni.
Ve şarkı söylüyordu taşlar nehirde.

Dinle Beni, Beyaz Adam

Ben sıra sıra dağım, nehirim, guanacoyum
Ben toprağım, altın otlağım.
Ve verimli mısır ve mavi arpayım.

Gördünmü sen daha güçlü bir şey
büyük ümidimden?
Tanırmısın sen daha büyük bir şey
sessizliğimden?

Ben
ki yalnız gölgelerden kurtardım
bir avuç çocuk,
bronz, taş ve sonsuzluk rengi.
Sana iletiyorum onları, beyaz kardeş.
Yardım et onlara!
Kaldır onları!

Toprak büyüktür
bir kızılderili acısı kadar...

İnsanın Zamanı

Kanımda gezinen kozmik parçacık
yıldız güçlerinden sonsuz bir dünya.
Görüyorum kendimi binlerce yılın uzun yolu ardında
her halde, havanın ayaklarında kum olduğumda.

Sonra ağaç oldum, ümitsiz kök
dalmış susuz çölün sessizliğine.
Ardından nerde olduğunu bilen kabuklu hayvancık
ve ilk sözcüğü söyledi bana denizler.

Ardından insan biçimi yayıldı yeryüzüne
evrensel kas ve gözyaşı bayrağı
Boy attı küfür, günah yaşlı toprak üstüne
ve safran, ıhlamur, şarkı, dua.

O zaman geldi Amerika'ya doğmak için insan
ve bende bütünleşti pampa, dağ ve orman.
Ovalı dedem beşiğime kadar koştuysada
tarihleri kamış fülüdünde bir diğeri verdi bana.

Öğrenmeye çalışmıyorum her şeyi nede çabalıyorum anlamaya
onları tanıyorum, doğrusu önceden yaşadım onlarda.
Konuşuyorum yapraklarla tepelerin ortasında
köklerin gizli mesajlarını veriyor onlar bana.

Böylece dolanıyorum dünyayı ne yaş ne kader
benimle yol alan kosmosun koruyuculuğunda.
Aşığım ışığa, nehire, sessizliğe ve yıldızlara
ve ağaçtan olduğumdan çiçek açıyorum gitarlarda.

HANGİ 1984

> *George Orwell, bu toplumsal ve politik romanını, sosyalist toplum üzerine bir satir niteliğinde oluşturmuştur. Ancak o ve izleyicileri tarihin kötü bir şakasıyla karşı karşıyalar şimdi. 1949'dan 1984'e dek geçen her yıl, Orwell'in çizdiğinin sosyalist toplumun bir karikatürü olmaktan öte, kapitalist-emperyalist sistemin kusursuz bir resmi olduğunu açık bir şekilde gösteriyor, görmek isteyenlere de, istemeyenlere de.*

> *Her Amerikalının her hareketini izleyebilecek kapasitede olan NSA bilgisayarları, edindikleri bilgileri özel bağlantılarla, CIA, FBI ve diğer "Büyük Birader"lerin bilgisayarlarına da iletiyorlar. Gerçekten de bugün Sam Amca'nın tele-ekranından kaçmanın hiçbir yolu yok. Telefon konuşmalarınızı dinler, mektuplarınızı açar ve her hareketinizi, özellikle de düşüncelerinizi ihbar eder.*

George Orwell'in kehaneti nerede ve nasıl gerçekleşiyor?

Melor Sturua

İngilizceden çeviren: MURAT YETKİN

Tele-ekran hem alıcı, hem vericiydi. Winston'un çıkardığı her ses, bir fısıltı bile olsa, kaydedilebiliyordu; dahası, bu metal plakanın görüntü alanı içinde durdukça, duyulmanın yanısıra görülebiliyordu da. Tabi ki herhangi bir anda izlenip izlenmediğinizi anlayabilmenin hiçbir yolu yoktu. Düşünce Polisi'nin hangi sisteme göre ya da hangi sıklıkta, hangi hatlara girebileceği yalnızca tahmin edilebilirdi. Hatta herkesin her an izlenmesi de olasıydı. Kesin olan tek şey, istedikleri an hattınıza girebileceğiydi. Artık içgüdülere dönüşmüş alışkanlıklarınızla, çıkardığınız her sesin duyulduğu ve karanlık noktalar dışındaki her hareketinizin izlendiği varsayımıyla yaşamak zorundaydınız... Yüzünüze anlamsız bir ifade takınmak zor değildir, hatta az bir güçle solunumunuzu da denetim altına alabilirsiniz, ancak kalp atışlarınızı denetleyemezsiniz. Oysa tele-ekran kalp atışlarınızı bile kaydedebilecek duyarlıktaydı."

Cansız bir nesne olmasına karşın tele-ekran, İngiliz yazar George Orwell'in *Bin Dokuzyüz Seksendört* romanının ana karakterlerinden biri. Roman, basıldığı 1949 yılından bu yana, rastgele seçilmiş bir tarih olan 1984'ü tarihte bir nirengi noktası olarak almasıyla, Batıda geniş güncellik kazanarak, sayısız politikacı, toplumbilimci, gelecek-bilimci ve gazetecinin yazılarında yeralıyor. Romanın adı, onu hiç okumamışlarca bile tanınıyor ve *"Büyük Birader sizi gözlüyor"* sözü neredeyse uluslararası bir deyim haline geliyor.

George Orwell, bu toplumsal ve politik romanını, İngiliz İşçi Partisi'nin "bozuşarak" bir "komünist" parti haline dönüşmesi varsayımıyla somutlanan, sosyalist toplum üzerine bir satir niteliğinde oluşturmuştur. Ancak o ve izleyicileri tarihin kötü bir şakasıyla karşı karşıyalar şimdi. 1949'dan 1984'e dek geçen her yıl, Orwell'in çizdiğinin sosyalist toplumun bir karikatürü olmaktan öte, kapitalist-emperyalist sistemin kusursuz bir resmi olduğunu açık bir şekilde gösteriyor, görmek isteyenlere de istemeyenlere de. Orwell'in üstün hayal gücüyle ortaya koydukları, bugün batı dünyasında, özellikle de ABD'de niç de hayal olmayan bir biçimde gerçekleşiyor.

ABD'NİN GÖZLERDEN KAÇIRDIĞI NSA

İlginç - ve belirleyici- bir rastlantı olarak; yukarıdaki alıntının daha kısaltılmış bir bölümü, yenilerde ABD'de basılan bir kitabın girişini oluşturuyor. James Bamford'un *The Puzzle Palace* adlı kitabı, Ulusal Güvenlik Örgütü (NSA)'nün çalışmaları hakkında yazılmış. Gerek ABD'de gerek dışında, NSA, Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) ve Federal Araştırma Bürosu (FBI)'na göre hiç de haketmediği halde, daha az tanınıyor. Oysa teknik kaynaklar, olanakları ve çalıştırdığı personel açısından diğer tüm benzeri kurumlardan üstün olan NSA'nın çalışmaları, ancak bir "Büyük Birader"lik parantezinde toplanabilir.

NSA'dan söz ederken, eski Senatörlerden Frank Church, şöyle bir uyarıda bulunuyor: *"Bu güç her an Amerikan halkına doğrudan yönelebilir; her şeyi denetleyebilecek yeteneğe sahip olan bu güç (sayesinde-ç) kimsenin özel yaşantısı kalmayacak... Ne de saklanacak herhangi bir yer."* Ve ekliyor: *"..bu haberalma ağının yönetime sağlayacağı teknolojik kapasite, onun toplumun bir diktatörlüğü yapılandırmasına olanak veriyor."* Evet, gidişat açıkça böyle: 1984 çoktan geldi ve artık Ramford'un *"teknodikta"* dediği en son gelişmelerle karşılaştırıldığında, 1949'da bir fanteziden öteye geçemeyen Orwell'in tele-ekranı, neredeyse bir tarih öncesi canavarı gibi kalıyor. Eski ABD başsavcılarından Ramsey Clark, *"audo-visual (duyusal-görsel) saldırının boyutları,"* diyor, yakında *"kimsenin her hareketinin izlenip izlenmediğinden, her sözünün duyulup duyulmadığından emin olamayacağı bir toplum yaratacak.."*

Öte yandan, diğer Amerikan resmi ve özel kuruluşlarındaki bilgisayarlardan hiçbiri NSA kurmaylarının elindekiler kadar gelişmiş ve modern değil. Bu bilgisayarların işlem hacmi ise (NSA'da) her gün kırk ton gizli belgenin imha edildiği gerçeğinden çıkarılabilir! Her Amerikalının her hareketini izleyebilecek kapasitede olan bu elektronik av köpekleri, edindikleri bilgileri özel bağlantılarla, CIA, FBI ve diğer "Büyük Birader"lerin bilgisayarlarına da iletiyorlar. Gerçekten de bugün Sam Amca'nın tele-ekranından kaçmanın hiçbir yolu yok. Telefon konuşmalarınızı dinler, mektuplarınızı açar ve her hareketinizi, özellikle de düşüncelerinizi ihbar eder.

Bu "teknodikta", Birleşik Devletlerin kuruluşunun temellerinden biri olan, *"Her yurttaşın kendini, evini, belge ve girişimlerini, gerekçesiz arama ve alıkoymalardan koruma"* hakkını şimdiden yoketmiş durumda. Yurttaşlarına böyle bir söz veren bir yönetim, *Parade* dergisine göre, şimdiye dek, her birey başına 18 tür bilgi demek olan ve 3900 milyon bağımsız veriyi kapsayan, 6 723 tür bilgi kodunu arşivlemiş durumda.

Orwell, tele-ekran ve kullananlar hakkında, *"tüm zekiliklerine karşın diğer insanların düşüncelerini bilmenin ve hükmetmenin bir yolunu bulamamışlardı,"* diyordu. Bugünün teknik olanaklarıyla- yalan makineleriyle, ses ayırdedici bilgisayarlarla, çeşitli psikolojik testler ve "gerçek baplarıyla", yüz milyonlarca parmak izi ve benzeri kayıtla-karşılaştırılınca, Orwell'in kehanetinin bu noktada ne kadar yetersiz kaldığı görülebiliyor. Eski polis jopunun yerini, bugün "teknodikta" alıyor. Olayın önemi, teknik yönünden çok toplumsal ve politik ölçekte, bu diktanın robotların değil ama, işverenlerin diktası olmasında yatıyor. Düşünce kontrolu ise, üretici ve tüketicilerin "düşünmeyen" insanlar olmasını amaçlıyor.

Orwell'in öngördüğü *1984*'ün dünyasında, (proleter sözcüğünden türettiği) *"prol"*'ler, toplumun en alt tabakasıdır. Yöneticilerin gözünde onlar *"doğuştan aşağılık ve hayvanlar gibi denetim altında tutulması gerekenlerdi... Ağır fiziksel işler, ev ve çocuk bakımı, komşularıyla küçük anlaşmazlıklar, film, futbol, bira ve hepsinin de üstünde kumar yaşantılarının tüm ufkunu kaplıyordu..."*

Bugün rahatlıkla yukarıdaki alıntının, Orwell'in öngördüğü gibi sosyalist bir toplumdaki değil ama, kapitalist bir toplumdaki işçileri durumunu, günlük yaşantılarını betimlediğini söyleyebiliriz. İşçilerin "düşünmeyen" insanlar haline getirilmesinde, sindirilmesinde, "teknodik-

ta" kadar, onlara karşı yöneltilen, ayartma, "satın alma, (özgür ve eşit olduklarına-ç) inandırma politikalarının da rolü var. Özellikle bu sonuncusu önemli. İki yüzyılı aşkın bir süre önce Amerika'da imzalanan Birleşik Devletler Antlaşması "Biz, halk..." sözleriyle başlıyordu. Ama bu "halk" tabiki "proller" değildi. Antlaşmayı imzalayan 55 üyenin tümü de köle sahipleri, büyük toprak sahipleri, bankerler ve işadamları gruplarından geliyorlardı.

ABD Kongresinde bugün de işçi ya da işçi kökenli hiçbir üye yok. Zaten Kongreye "milyonerler klübü" deniyor. İşadamları düzenledikleri büyük kampanyalarla istedikleri adayı seçtirip Senatoya gönderiyor ve daha çok kâr yapmalarını sağlayacak yasaların rahatlıkla Senatodan geçmesini sağlıyorlar. Tabii yaptıkları kârın küçük bir bölümü tekrar seçim kampanyalarına harcanıyor. Eski Senatörlerden Boies Penrose, "İşçilerin bölünmesinden" yana olduğunu açıkça söyliyordu.

Yukarıda anlatılanlar ne Orwell'in satirik ütopyasından bölümler ne de Penrose bu kitabın bir karakteri. Ancak burada belirginleşen, toplumcu ideolojiden "dönmüş" bir insan olarak Orwell'in, para güç ve demokratik haklar arasındaki neden-sonuç ilişkisini bilinçli olarak parçalama çabaları. Ancak -hakkı da verilmeli ki- bir yazar olarak bu ilişkileri parçalayamamış.

"ÇİRKİN OLAYLARI YÜZLEYEBİLME GÜCÜ"

Şimdilerde yeni-tutucuların ve-kızılötesinden uçuk pembesine dek her tondan liberalin, her ne kadar özgürlüğü kapitalizme "bahşetse" de yalnızca ekonomik alanda bile olsa, eşitliği sosyalizmde "bırakması" yüzünden Orwell'i bağışlamamalarına şaşmamak gerekir. Amerikalı yeni tutucuların önde gelenlerinden Norman Podhoretz, editörlüğünü yaptığı *Commentary*'de, Orwell'i kapitalizmin *"iane kuyrukları, pazar kavgaları ve savaşlara yolaçması"* yüzünden, *"olasılıkla çöktüğünü"* söylemesi yüzünden sorguladıktan sonra, esefle şöyle diyor: *"Çağımızda hiçbir şey, bir aydının sosyalizmden vazgeçmesi denli güç değildir ve her ne kadar kendinde"* çirkin olayları yüzleyebilme gücü*"nü görse de, Orwell de bu konuda isteksiz ve başarısız olsa gerektir."*

Sermayenin dünyasında azınlığın "tatlı hayatı", hâlâ "Genel refah" ziyafetinden aç midelerle dönen çoğunluk ve bunun sürekli yalanlarla maskelenmesi sayesinde sürüyor. Ama ABD Başkanı Ronald Reagan'ın başka bir nedenle verdiği örnekteki gibi, *"Şekerle tuzu karıştırmaya kalkarsanız, ne daha iyi şeker elde edersiniz, ne daha iyi tuz."*

1983 rakamlarına göre, kapitalist dünyadaki şirket sayısının yalnızca yüz binde 2'sini oluşturan 350 endüstriyel tekel, tüm servetin ve kârın yüzde 70'ini ve işgücünün 2/3'ünü elinde bulunduruyordu. Gene yalnızca ABD'de, nüfusun binde 3'ü genel gelirin yüzde 22'sini bölüşürken, nüfusun yüzde 60'ına genel gelirin yüzde 7.5'i düşüyordu.

Bu rakamların arkasında, halka yönelik ve onun hakkında özel istihbarat yapmaktan hiç de aşağı kalmayan, topyekün bir soygun yatıyor. Bu rakamların arkasında on milyonlarca işsiz, evsiz, aç ve soğuktan donan, yoksullukla cehennemin kesiştiği uçurumda dengede durmaya çalışan "prol" yatıyor. Çünkü; *"tarih göstermiştir ki, bir yurttaş ekonomik özgürlüğünü yitirmişse, politik özgürlüğünü de yitirmiş demektir."* Bu sözleri söyleyen bir sosyalist değil, battâ Orwell de değil. Bu sözleri söyleyen, ABD'nin en büyük bankalarından birinin, First National City Bank'ın yönetim kurulu başkanı, David Rockefeller'in kendisini "Bay Yasa" diye çağırdığı, Walter Wriston. Yani ne Nonnan Podboretz ne de tele-ekran tarafından "bozguncu muhalif" diye nitelenebilecek biri.

Denebilir ki, toplumsal demagoji şurubu kuruyunca, tuz ve şekerin hâlâ aynı kutularda durduğu görülecektir. Erimemiş ve dahası karışmamış bir halde.

"SAVAŞ BARIŞTIR"

George Orwell İngiliz diline yeni bir sözcük kazandırdı: "Yenidil." Yenidil nedir? Bunu yanıtlamadan önce, *1984*'den birkaç örnek vermek istiyorum. Bir binanın cephesinde ana karakterin roman boyunca uğraştığı üç slogan yazılıdır.

SAVAŞ BARIŞTIR
ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR
CAHİLLİK GÜÇTÜR

Orwell'in ütopyasında Barış Bakanlığı savaşla, Sevgi Bakanlığı işkenceyle ve Gerçek Bakanlığı da tahmin edebileceğiniz gibi yalanlar yaymakla uğraşmaktadır. Yenidil, dışsal gerçekliği yadsıyan ve "inkarların inkarının sağduyu" sayıldığı çiftdüşün felsefesinin bir biçimidir. Yenidil'de anahtarbir sözcük tümüyle zıt iki anlamı taşıyan *"siyahbeyaz"*dır. Bu ise *"gerçekte olana karşın, siyahın beyaz olduğunu, inanarla savunma alışkanlığı"* demektir.

İşte bir alıntı daha; ama Orwell'in romanından değil, ABD'nin iki-yüzüncü kuruluş yıldönümünü kutlamak için kurulan özel komisyonun raporundan: *"...varlığımız ve gücümüz uğruna birçok şey ters ine gitti. . Barış istiyorduk, kendimizi savaşta bulduk. Adalet ve eşitliğe inanıyorduk, oysa tüm ülke yanlış ve adaletsizliklerle dolu. Tanrı vergisi doğamıza sevgiyle bakıyorduk, oysa alabildiğine kirletiyoruz. İnsanlığın kardeşliğine inanırdık, oysa vahşet sokaklarımızda kol geziyor.."*

Çiftdüşün politikasına daha açık bir ithaf düşünülemezherhalde, tabi bir incir yaprağıyla örtülü olarak.

Yaklaşık bir yıl önce (1983-ç) Başkan Reagan, Abraham Lincoln'un doğum yıldönümü dolayısıyla yaptığı radyo konuşmasında şöyle diyordu: *"Bir zaman yaptığım bir konuşmada, Lincoln Anıtının bir yanından bakarsanız güç ve erdem, diğer yanından bakarsanız şefkat ve merhamet dolu bir adamın profilini görebileceğinizi söylemiştim. Evet, doğruydu. O bize, "Biz, halk..."in gerçek anlamını öğretendir. O bizim, kimsenin bir diğerini rızası olmadan yönetecek kadar iyi olmadığını anlamamızı sağlayandır. Ve o hep 'Kazanmak için değil, gerçek için yola çıktım' sözleriyle yaşamıştır."*

İşte Yenidil'in klasik bir örneği daha. Lincoln'un tersine ABD'nin şimdiki yöneticileri iki-yüzlü değil, ama çift-yüzlüler. Yüzlerinin bir yarısına "Biz, halk..." maskesini takarlarken, diğer yarısında, *"Biz, tekeller... Biz, askeri-sanayi kompleksleri.."* maskesi var. Değil tek tek insanların, tek tek ülkelerin dahi rızasını almıyorlar artık yönetmek için. Grenada'nın işgali, Lübnan'a yaptıkları müdahale ve Batı Avrupa'ya yerleştirdikleri yeni nükleer başlıklı füzeler bunun en son kanıtları. Eğer emperyalizmin bu çiftyüzlü felsefesini sözlerle özetleyecek olursak, Orwell'in sloganları aynen geçerli olacaktır:

SAVAŞ BARIŞTIR
ÖZGÜRLÜK KÖLELİKTİR
CEHALET GÜÇTÜR

Kesinlikle abartmıyorum. Ne öz, ne de biçim olarak. ABD stratejik bava kuvvetlerinin "alameti farikası" şu slogandır: *"Barış, uzmanlığımızdır."* Washington'un doğrudan desteği ile yayın yapan radyo istasyonları ise, bilindiği gibi, Özgürlük Radyosu ve Hür Avrupa Radyosu gibi isimler takmışlardır kendilerine.

Gelelim cehalet konusuna. Orwell'in ütopyasındaki liderlerden birine kayahkların, *"mamut, mastadon ve dev sürüngenler gibi soyu tükenmiş hayvanlarla dolu"* olduğu söylendiğinde, şöyle karşı çıkar: *"Hiç gördünüz mü o kemikleri? Tabii ki hayır. Ondokuzuncu yüzyıl biyologları icat etti onları."* ABD'deki "maymun davalarını" hatırlayanınız olabilir. Yalnızca 1920'lerde değil, 1970'lerde de. Ya da Başkan Reagan'ın, İncil'deki Yaratılış bölümüyle çeliştiği için dinozorların varlığına inanmayı reddetmesini! İşte Orweil'in vurmayı istediği taraftakileri değil ötekileri, kendi tarafındakileri vurduğunun bir kanıtı daha.

1983 Ağustosunda, aynı gün, üzerinde durulması gereken iki olay yaşandı.GeneWashington'da ve Lincoln Anıtı önünde, Reagan'ın da isteğiyle, Martin Luther King'in, siyahlar için eşit haklar talebiyle gerçekleştirdiği büyük yürüyüşün 20. yılını kutlamak üzere dev bir toplantı vardı. Öteki ise Seattle'da, gerici bir askeri örgütlenme olan Amerikan Lejyonu'nun toplantısıydı. O gün tatilde bulunan Başkan Reagan, bir konuşma yapmak üzere dinlenmeye ara verdi. Konuşmayı nerede yaptı dersiniz? *New York Times*'da James Reston'un belirttiğine göre, Başkan eski savaşçılar -ve eklememe izin verin, yeni silahları- yanında kendini evindeki kadar rahat hissetmiş. Evet, yüzünün her iki yanıyla, "Biz, halk..." sloganıyla bekleyeduran Lincoln'u boşvererek, Seattle'a uçtu Reagan. Ama o gün yalnızca siyahlar değil, Amerika'nın her kesiminden gelen insanlar, savaş değil, barış; kölelik değil, özgürlük; cahillik değil, eğitim sloganlarıyla toplanmışlardı gene de Lincoln Anıtı önünde.

FBI MI AKILLI, ORWELL Mİ?

Reagan'ın Amerikan Lejyonunda yaptığı konuşmanın metni, Orwell'in Yenidil'iyle yazılmışa benziyor. İşte güncel sorunlarla ilgili bazı bölümler. Orwell'in ruhu yukarıdan kendine gülümserken, Başkan şöyle diyordu:

"Bu çift yönlü yaklaşımda hiçbir çelişme yoktur... Anlaşılabilir engellerin (gerekçelerin-ç) öne çıkarılmasıyla, silahların azaltılması ve kaldırılması arayışları bir madalyonun iki yüzü sayılabilir-bunlar diğer bir deyişle, barış ve güvenliktir. (ABD stratejik hava kuvvetlerinin sloganını anımsayalım-M.S.) Barışı sağlamak yolunda çabalarımız açık ve basittir. Bir silahlanma yarışı peşinde değiliz: Onu yaratan nedenleri araştırıyoruz...."

Kulaga ne kadar hoş geliyor değil mi?

Ama Yenidilin en büyük örneklerinden biri konuşmanın aşağıdaki bölümüyle verilmiş oluyor:

"Barış çok güzel bir sözcük, ama çok serbestçe kullanılıyor, hatta bazen saptırılıyor. Daha önce de belirttiğim gibi, barış bir amaçtır, bir politika değil. Bu durum, onu anlamayanların zararınadır. Neville Chamberlain, 1930'larda barışı belirsiz bir politika olarak düşünüyordu ve bu ikinci dünya savaşına biraz daha yaklaştırmıştı bizleri. Bugün 'barış hareketi' denenler de aynı eski hataya düşüyorlar."

"Kalbim barış için yürüyenlerden yana. Eğer bunu gerçekten barışı sağlayacağına inansaydım, o kortejlerin en önünde yerimi alırdım. Ama barış hareketinin gerçek üyeleri -gerçek barışçılar- sizin gibi insanlardır. Sizlerbarışın güç üzerine kurulması gerekliliğini anlayan insanlarsınız."

Böylece gerçek barış hareketi Amerikan Lejyonu, bir avuç yardakçı da barış savaşçıları oluyor. Evet, "barış" sözcüğünü gerçekten saptıranın kim olduğu ortada.

Birkaç yıl önce -tanrıya şükür ki yalnızca ziyaret etmek için bulunduğum- FBI'nin Washington'daki merkezinde dev bir poster gördüm. Kocaman kürkten bir başlık giymiş bir Sovyet askeri, eli tetiğinde duran makineli tüfeğiyle bakanları adeta tehdit ediyordu. Birleşik Devletler'de bulunduğum yıllarda gazetelerde, filmlerde ve televizyonda buna benzer birçok resim ve sahneyle karşılaştım. Orwell, *1984*'de şöyle yazıyor: *"Birden bire tüm Londra birposterle kaplandı. Üzerinde yazı yoktu, kocaman botları ve kalçasından sarkan makineli tüfeğiyle, Moğol suratlı bir Avrasya askerinin üç ya da dört metre boyunda korkunç bir görüntüsüydü bu... Her duvara, her boşluğa yapıştırılmıştı.."*

Bilemiyorum bu fikir ilk kimden çıktı: FBI mı Orwell'den okuyarak akıl etti, yoksa Orwell mi bu posteri FBI'de gördü? Ama iki posterde de amaç aynı: Nefret yaratmak! *1984*'ün ütopik dünyasında nefret yaratma olayı bir bilim ve sanat düzeyine yükseltilmiş. Hergün işyerlerinde "İki Dakikalık Nefret" adı verilen oturumlar düzenleniyor. Tele-ekranlar "Avrasya ordusunun bitmek bil-

→

meyen yürüyüşlerini" göstererek, nefretin dizginlenemez bir parçalama, işkence etme, öldürme arzusuna dönüşmesini sağlıyor.

Orwell'inkinden çok daha kötü olan emperyalizmin gerçek dünyasında ise, iki dakika değil, haftalar aylar süren kampanyalarla körüklenlyor, gerçek özgürlüğe ve eşitliğe olan nefret. Bu nefretin zehri TV ekranlarından uluslararası atmosfere yayılarak insanların kafalarına yer ediyor. Kim kontrol ediyor, kim yönetiyor bu akımı? Tabi ki Orwell'in, Cumhuriyetçi İspanya'nın barikatlarını terkederek, yanlarına koştuğu güçler. Bu güçlerin hazırladığı nefret saatlerinde en çok eğlenenler ise, yine onların kukla yöneticileri, kukla diktatörleri-Şili halkının cellatı Pinochet, El Salvador'da "ölüm mangalarının" liderleri, Lübnan'ın, Sabra ve Şatila'nın kasapları, Pretoria ırkçıları, Haiti diktatörü Duvalier, Paraguay'ın Strossner'i ve vakti dolmuş ya da dolmakta olan benzerleri.

Orwell'in ütopyasında, *"sürekli bir savaş durumuyla ayakta duran bir ekonomi"* vardır. Ama bu da bizim için alışılmadık bir şey değil. Tabi gene Orwell'in öngördüğü taraf için değil. *"Barış Bakanlığının gizli laboratuvarlarında ve Brezilya ormanları, Avustralya çölleri, Antartika'nın ıssız adalarındaki deney merkezlerinde uzman grupları devamlı çalışıyorlardı,"* diye yazıyor Orwell. *"Bazıları yalnızca gelecekteki savaşl ın lojistik tasarımlarını yaparken; bir kısmı büyük ve daha büyük roket bombalarının peşindeydiler... Bazıları daha yeni ve öldürücü gazlar ve çözünebilir zehirler arıyorlardı... Bazıları denizaltının suda yolalışı gibi, toprağı oyarak yeraltında ilerleyebilecek bir aracı... Bir kısmı da dev mercekler yoluyla güneş ışığını uzayda binlerce kilometre uzağa odaklayabilecek bir sistemi yaratmak için çalışıyorlardı..."*

Pentagon'un içinde bulunduğumuz 1984 yılı ve sonrasındaki beş yıl için öngördüğü iki trilyon dolarlık silahlanma programı ve onun Reagan tarafından önerilen "Yıldız Savaşları" alt bölümünün oldukça başarılı bir tanımlamasını okuyoruz sanki.

.Ve işte oldukça karakteristik bir ayrıntı daha: Reagan Orwell'in *1984*'ünü anımsatan programı imzaladığı gün Amerikanın Sesi Radyosunda "Barış adına" (orada-ç) olduğunu bildiren bir konuşma da yaptı. Bu da ABD emperyalizminin Yenidili.

Ama zaten birsüreönce Orwell'in bu konuda hayli iddialı bir taklidi ve rakibi ortaya çıktı. New York Üniversitesi, Courant Matematiksel Bilimler Enstitüsü araştırmacıları, standart bilgisayar dillerine de uygulanabilen yeni bir dil buldular. Pentagon bilgisayarları, artık "Ada" adı verilen bu yeni dille işliyorlar.

Shakespeare'in Caliban'ı, ona "nasıl lanet okunacağını" öğreten dili kendisine öğrettikleri için, bilgelere serzenişte bulunuyordu. Şimdi de "Ada" dili insan ırkına okunmuş bir lanet gibi. Ama Orwell'in Yenidili nasıl insanoğlunun geleceğini söylemekte başarısız kaldıysa, "Ada"sıyla Pentagonda onu ortadan kaldırmakta herşeye karşın başarıya ulaşamayacak. ●

12. İstanbul Festivali'nin ardından...

İstanbul Festivali'nin 12.si de yapıldı. 1973'de birincisiyle başlayan tartışmalar giderek yoğunlaştı, görüldüğü kadarıyla da artık kalmadı.

Tartışmaların yoğunlaştığı yıllarda eleştiriler başlıca iki ana alanda toplanıyordu (buna bir alan da diyebiliriz): Festivalin kitlesel olmaması, halka yansımaması ve elitçi bir anlayışla programın belirlenmesi.

Geçen 12 yılda tartışmalar yoğunlaştı ve giderek azaldı. Bu yılsa pek az yorum çıktı. Bu, eleştirilerin haklılığını kanıtladığını ve yerini bulduğunu, yetkililerin düzeltmeleri sağladığını gösterir mi? Kuşkusuz hayır.

Çünkü eleştiriler, özellikle pekazı dışında temelsiz ve sonuçsuz kalmıştı. Üstelik festivali düzenleyenlerin de üstün demagogluğuyla birlikte, eriyip gitmişti.

Gelin görün ki, 12 yıl boyunca festivalin özünde de önemli değişiklikler gerçekleşmişti. Bu değişiklikler daha çok çeşitli ülkelerin ve sanat topluluklarının festivale gösterdikleri yoğun ilgiyle olmuştu.

Şimdi karşımızda kurumsallaşmış, yerini bulmuş ve ülkemiz için oldukça şaşırtıcı biçimde, burjuvazi tarafından düzenlenen bir sanat festivali var. Verilen rakamlara bakılırsa, ki doğruluğunu kabul etmek gerekir, 200 bin kişini izlediği, üstelik izleyebilmek için önemli çabalar gösterdiği bir festival var karşımızda. Dünyanın her yerinden gelen, sanat değerlerini tartışmasız kanıtlamış pekçok topluluk var. Kısaca, kültür ürünlerinin sergilenebilmesi için çok kısıtlı olanaklara sahip olan ve dört milyon merkez yaşayanı bulunan bir kentte, 200 bin izleyiciye ulaşabilen bir estetik güzellik var. Ve bu izleyicilerin, festival tarihi ve gösterilerin saatleri de gözetilirse, çok büyük bir bölümünün öğrencilerden oluştuğu gerçeği var.

O halde, bu festivalin estetik değerine sahip çıkmak diye bir sorun da var. Kendimizi kısıtlamadan, o güzellikleri gelecek vaadetmeyenlerin kısır elit çevrelerine hapsetmelerini önlemek ve her yıl daha kitlesel biçimde düzenlenmesi için baskı yapmak gibi bir sorumuz var.

Bunun için de öncelikle yapılanları, izlememiş, dışında kalmış bile olsak- değerlendirmek gibi bir görevimiz var.

İşte bu amaçla arkadaşımız Cengiz Korucu'nun Yarın için bir ay boyunca hazırladığı değerlendirme ve söyleşileri, görüntüleriyle birlikte yayımlamayı bir ilk adım olarak görüyoruz.

● yarın

Cengiz Korucu

12. Uluslararası İstanbul Festivali, 20 Haziran'da başlayıp 15 Temmuz'da sona erdi. Başlangıcından bu yana genel olarak müzik üzerine kurulu olan İstanbul Festivali, bu yıl da ağırlığını konserlere, resitallere verdi. Geçen yıl eksikliğini duyduğumuz operaya programda yine yer verilirken, önceki yıllarda yöneltilen eleştirilerin değerlendirilmesi sonucu, bale, dans ve tiyatroya geniş gösteri olanakları sağlandı. Geleneksel tiyatromuzdan örneklerin de sunulduğu gösterileri Klasik Türk Müziği ile Tasavvuf Müziği izledi. Pop ve Caz Müziği de festivalin bir başka bölümünü bütünlerken, ayrıca 13 serginin açıldığını da belirtmeliyim.

820'sini yabancı sanatçıdan oluştuğu festivale toplam 1600 sanatçı katıldı. Bu yılki festival, 72 ayrı programla sanatseverlerin karşısına çıkarken, birkaç değişikliğin ve aksaklığın dışında yoğun programı, ayrı bölümleri ile büyük ilgi gördü.

140'a yakın gösterinin yapıldığı festivalde Atatürk Kültür Merkezi, Taksim Sahnesi, Aya İrini Kilisesi, Yıldız Has Bahçe, Açıkhava Tiyatrosu, Topkapı Sarayı, Rumeli Hisarı, Yıldız Sarayı Büyük Mabeyni, St. Antuan Kilisesi ve Gülhane Parkı, konser ile gösterilerin gerçekleştirildiği değişik mekanlar olarak izleyicilerin ordan oraya mekik dokudukları alanlar oldu.

Festival konser, tiyatro, opera ve bale sezonunun kapanması ile ortaya çıkan boşluğu, bir aya yakın süre yeniden canlandırması, doldurması bakımından, İstanbul kentine ayrı bir soluk, ayrı bir kültür ve sanat alışverişini geliştirme olanağı verdi. Festival boyunca, alabildiğine geniş yelpazeye dağılan sanat dallarının ne denli bir arada, birbirleriyle bütünlük oluşturduğunu, festivali izleyen seyircilerin yalnızca tek sanata ilgi duymayıp, diğerlerine de yakınlık duymalarını, seyirci yönünden olumlu doğrultuda gözlemlediğimi söyleyebilirim.

Yerlisinden yabancısına, festivale katılan sanatçı ve toplulukların ünlü ünsüz ayırdedilmeden ortak bir zeminde buluşturulmalarının ve ustalıkla bu işin başında olanların tanıtılmasının, onlara umut bağlanmasının önemini vurgulamalıyız. Çünkü, genç fidanlar köklü ağaçların sulandığı verimli topraklarda yetişebilir ancak.

Festivale gösterilen ilginin dağılımını onu düzenleyen komiteye bırakırken, Chick Corea-Steve Kujala konser biletlerinin rezervasyonda bitmesinin, Utrecht Senfoni Orkestrası'nın, Berlin Filarmoni Orkestrası 12 Viyolonselisti'nin, Gitarcı Roberto Aussel ile Paco de Lucia ve Grubu'nun, Rambert Balesi, Çağdaş Danimarka Dans Topluluğu'nun beklenenin üstünde ilgi toplamasının bilet sıkıntısı yarattığını haberleyelim. Özel tiyatrolardan AST'm Rumeli Hisarı'ndaki dört günlük gösterisinin (ikibuçukmilyon lira) hasılat getirmesi Brecht'e ve AST'a karşı sürdürülen önemin altını çizerken, önümüzdeki festivallerde komitenin bu konunun üstüne giderek, konser, gösteri sayısını anında artırma gibi esnek bir organizasyona girip, önlemler almaya çalışmasını dileyelim. 12.'sini geride bıraktığımız bu festivalde, sanırım en büyük eksiklik Basın ve Halkla İlişkiler Bölümü'nün yetersizliğiydi.

Festivale katılan yabancı topluluklarla sanatçıların ortak isteği; bu tür festivallerin, yalnızca işini yapan sonra da ülkesine dönen, çağrılı olmaktan öte kendi aralarında kültürel ilişkilerin geliştirileceği, sanat sorunlarının tartışılabileceği bir or-

tamın yaratılması gereksinimiydi. Ayrıca Türkiye'deki müzik, tiyatro, bale, dans, opera ve diğer kültürel etkinlikler hakkında bilgi sahibi olamamaları da, yakından bir başka noktaydı. Ülkemiz sanatçıları ile yakından tanışıp, sanatsal alışverişte bulunmaktan kazançlı çıkacaklarına inanıyorlardı.

Festivali düzenleyenlere önerimiz, bu konuda ilgili uzmanlara hazırlatılacak tanıtıcı broşür, kitapçıklarla, fotoğrafların en az üç dilde basılarak gelen konuk sanatçılara dağıtılması, verilecek tanışma toplantıları ile konukluğun giderilmesi. Bu da ülkemiz sanatını dışarıya tanıtma açısından az şey değildir herhalde.

İkinci eksik ise, basına Festival Kitabı'nın içindeki bilgilerin dışında geniş bilgi sunulmayışı. Oysa gelen sanatçıları geniş kitlelere yaygınlaştırma yönünden basın kuşkusuz çok büyük rol oynuyor. Bu alanda da festivalin Basın ve Halka İlişkiler Bölümü, gazete ve dergilerle işbirliği yaparak, çeşitli basın toplantıları düzenleyebilir, bilinçli festival seyircisi yetiştirmede ön ayak olabilir. Konser ya da gösterinin en sessiz yerinde muhabirlerin fotoğraf çekmeye kalkmalarıyla izlenmesi güç bale gelen gösteri ve resitalleri, sanatçıların prova saatlerini bildirerek, provada görüntülenmelerini sağlayabilir.

Artıların eksiler hanesini hızla kapatacağına olan inancımızı koruyarak, önerilerimizin yerine ulaşıp, gelecek festivallerin daha görkemli olmasını dilerken, sözümüzü, televizyonun festivale kayıtsız kalmaması gerektiğini, hatta telif ödeyerek programlarına almasını, bunun kültür ve sanat için büyük bir olumluluk olacağını, bir kez daha anımsatarak noktalayalım. ●

AÇILIŞ KONSERİ CLUJ-NAPOCA

12. Uluslararası İstanbul Festivali, 20 Haziran'da Atatürk Kültür Merkezi Büyük Salon'da 'Açılış Konseri' ile başladı. Solist olarak piyanist Ayşegül Sarıca'nın katıldığı konsere, Romanya'dan ilk kez gelen Cluj-Napoca Filarmoni Orkestrası konuk oldu.

Ulusal Romen müziğinin George Enescu ile tanındığını, notlarımıza ekleyebiliriz. Kendisi aynı zamanda ünlü bir kemancı olan Enescu, 1881-1955 yılları arasında yaşamış, kemancı Yehudi Menuhin'i de yetiştirmiştir. Enescu'dan sonraki günümüz Romen müziği konservatuvarlarındaki bestecileri ile gelişmiş, bugün Polonyalı besteciler kadar ünlü olmasalar bile, çok üst düzeye ulaşmıştır. Stil olarak kendi geniş folklor kaynaklarından yola çıkıp, yeni müzikle varolan ögeleri birleştirerek kendi ulusal müziklerini yaratmaya çalışan Romenler; folklor geleneği yönünden en az Bulgarlar ve Polonyalılar kadar geniş bir dağara sahiptir. Bugün en tanınmış bestecileri Sigismund Todut olup, Stefan Nicelescu, Aurel Stroe ve Anatol Viera başı çekmektedir.

Cluj-Napoca Filarmoni Orkestrasını daha yakından tanımak için sanatçıların kendileri ile bir konuşma yaptık:

□ Orkestranızın kısa tarihçesini anlatır mısınız?

■ Orkestramız 1955 yılında kuruldu. 2. paylaşım savaşından önce Cluj'da bir orkestra vardı. Ama savaşla birlikte o da çöktü. 1955'den sonra şimdiki Cluj-Napoca kurulmuş oldu. Orkestramızda çalan yaşlı üyeler de o eski orkestranın bir devamıdır.

□ Cluj ile Napoca'nın ilişkisi nedir?

■ Cluj yeni adı. Napoca Romalılardan kalma bir ad, 18. yy. kadar bu ad kullanılıyordu. Biz ikisini birleştirdik.

□ Sanatçıların orkestraya katılımı nasıl olmaktadır?

■ 12 yıllık süreyi içeren müzik lisesinde öğrenim görüp, 5 yıllık müzik üniversitesinde okuyarak, sınavla orkestramıza geliyorlar. Tabii, orkestramız için içlerinden en iyilerini seçmek zorundayız.

□ Romanya'daki müzik eğitimi için düşüncelerinizi söyler misiniz?

■ Otuz yıldan beri, zannediyorum ki, Romanya'da çok iyi müzik eğitim var. Çok iyi okullarımız ve çok değerli profesörlerimiz var. Yeni yetişen kuşak çok iyi geliyor.

□ Programınızı Enescu ve Romantiklerden seçmişsiniz, özel bir nedeni var mı?

■ Romantikleri çalmayı çok seviyoruz. Zaten piyanistiniz Ayşegül Sarıca'nın kendisi Schumann çalmak istedi. Şefimiz Cristian Mandeal'de romantikleri özellikle Mahler, Schumann ve Bruckner'i seviyor.

Şef Cristian Mandeal

□ Şef Cristian Mandeal eleştirmenlerce titiz ve ciddi bir şef olarak tanımlanıyor. Onun hakkında bilgi verir misiniz?

■ Kendisi Romanya'nın en iyi, en genç şeflerinden birisi olup, birçok genç şefter daha iyidir. Yalnızca gençler arasında değil, diğer şefler arasında da önde gelmektedir. Bükreş Yüksek Müzik Okulu'nu bitirmiş, piyano eğitimi de görmüştür. Tirgu-Mureş Filarmoni Orkestrası ile çalıştıktan sonra 1980'de Cluj-Napoca Filarmoni Orkestrası'na geldi. Çok başarılı bir şeftir. Bu yıl Romanya'nın bütün kentlerinde ve özellikle Bükreş'te ikikonser yönetti. Halk kendisini o kadar beğendi ki, genel istek üzerine üçüncü konseri de yapmak zorunda kaldı. Bizde böyle bir şey çok ender olur. Brahms, Mahler, Çaykovski ve Bruckner gibi romantik bestecileri çok seviyor. Özelliklerinden birisi de bu romantik bestecilerin yapıtlarını yorumlarken çok büyük formlar yaratabilmesi. Çoğu zaman orkestrayı ezbere yönetiyor, bunu dün akşam ki Bruckner'de gördünüz. Aynı zamanda operaları da örneğin Verdi'nin "Falstaff"ını da ezbere yönetti. Mandeal'ı herkes Romanya'nın en iyi, en yetenekli ve geleceği parlak şeflerinden biri olarak görüyor. Polonya olsun Yugoslavya olsun nereye gittiyse hep ikinci kez çağrıldı.

Oleg Kagan

USTA KEMANCI OLEG KAGAN

Sovyet kemancısı Oleg Kagan, 12. Uluslararası İstanbul Festivali nedeniyle 21 Haziran tarihinde Aya İrini Kilisesi'nde bir keman resitali verdi. Ayrıca Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Devlet Konservatuvarı'nın düzenlemiş olduğu 2. Yaz Kurslarına da kurs öğretmeni olarak katıldı.

Sovyet uzak doğusundaki Yuzno-Sakalinsk'de; doktor bir anne ve babadan doğan Kagan, ailesi gibi tıbbı değil müziği seçmişti. Küçük yaştan başlayarak Latvia Konservatuvarı'na girdi. 1959 yılında Moskova'ya gelerek, Moskova Konservatuvarı Merkez Müzik Okulu'na öğrenci oldu. Önceleri Prof. Boris Gustenov'la başladığı keman çalışmasını, daha sonra David Oistrah ile sürdürdü. Lisansüstü eğitimini de aynı hocayla tamamladı. Öğrenciyken katıldığı yarışmalarda başarılı bir sınav veren Oleg Kagan, henüz yirmi yaşındayken Moskova'da düzenlenen 3. Çaykovski Yarışması'nın ikincilik ödülünü aldı. Arkarda verdiği resitallerle yeteneğini kanıtlayarak, 1968'de de Leipzig'de yapılan 3. Uluslararası Bach Yarışması'nda birincilik ödülünü kazandı.

Kendisi ile görüşmek için gittiğimizde MSÜ İstanbul Devlet Konservatuvarı 2. Yaz Kursları programında yer alan keman kursuna yeni başlamıştı. Konser yorgunluğunu üstünden atmadan, ertesi sabah, erkeden ders vermeyi kabul etmesi, sanatına verdiği değer açısından saygı duyulacak bir davranıştı. Üç saatlik dersin bitiminde, dün akşamki konser için tebriklerimizi sunduğumuzda incelikle kabul etti. Biz de kendisine sorularımızı yönelttik:

□ Bir keman sanatçısını yalnız icracı olarak mı görüyorsunuz? Yoksa, bestecinin yapıtına yeni bir ruh, yeni bir soluk veren katalizör olarak mı?

■ Gerçekten önemli bir soru. İcracı olmak mı, yoksa bestecinin yapıtına ruh katmak mı? Bence birbirinden ayrılmaz bir konu bu. Çünkü her ikisi de birbiriyle ilintili, birbirine bağlı. Ben bir yapıtı çalışmaya başlarken, önce o parçada bestecide varolan şeyleri icra etmeye çalışıyorum. Sonra da parça ile ilgili düşüncemi, yorumumu ekliyorum. Yalnız burada ele aldığın bestecileri çok iyi yorumladığım iddiasında değilim.

□ David Oistrah gibi kemancının öğrencisi oldunuz, sanatınıza ne gibi katkıları oldu?

■ Herkes biliyor ki, David Oistrah çok iyi bir kemancıydı, benim de hocam oldu. Bir kelime ile belirtmek isteseem, benim sanatımda babamdı. Kendi babamdan öğrenmediğim her şeyi ondan öğrendim. Sanatındaki bütün güzellikleri biz öğrencilerine verdi. Ben gerek müzikalite gerek yay tekniği ve yorumlama bakımından David Oistrah'a çok şey borçluyum.

□ İstanbul Devlet Konservatuvarı'ndaki keman öğrencileri ile birlikte kurs yaptınız. Eğitimleri hakkında genel kanınızı öğrenebilir miyim?

■ Elbette. Öğrenciler genelde bende iyi bir izlenim bıraktı. Hepsi istekli, hırslı. Öğretmenleri de çok iyi.

Gyorgy Pauk

Peter Frankl

GYORGY PAUK:

«Keman, çalınması çok zor bir alettir...»

Festivalin Oda Müziğine ayrılan ilk konserini György Pauk-Peter Frankl Keman-Piyano İkilisi gerçekleştirdi. Bize 24 Haziran'da Aya İrini Kilisesi'nde Beethoven ve Brahms'tan oluşan bir program sundular.

Macar asıllı olup, yirmibeş yıldır batıda yaşıyan iki sanatçı; konserin ilk parçasını Ludwig van Beetboven'in Keman ve Piyano için bestelediği üç sonatından biri Op. 30. No. 1 La Major'ünü seslendirdiler. İkinci parça da yine Beethoven'in Rus Çarı 1. Aleksandr'a adadığı dizinin üçüncüsü olan Op. 30. No. 3. Sol Majör'dü. Her ikisi de kendi arasında üç bölümden oluşan bu yapıtlarda Beethoven; dostlukla, içtenliğin ve iç sevinci kol gezdiği bir hava yaratarak, neşeli iki sonat yazmıştı.

Bestecinin orta yaş dönemi ürünü bu iki sonatında György Pauk kemanıyla, Peter Frankl'de piyanosuyla, temiz, anlaşılır bir yorumla uyum içinde görünüdüler. Uzun yıllar birbirini tanımanın, birlikte çalışmanın müzikte konser açısından ne kadar büyük yaran olduğunu gösteren bir kanıtıydı ilk bölüm.

Konserin ikinci bölümü, Johannes Brahms'ın Op. 108. No. 3. Re Majör Keman Piyano Sonatı olarak bilinen ünlü yapıtına ayrılmıştı. Besteci Schumann'a duyduğu hayranlıkla bilinen Brahms, romantik akımın en güzel örneklerini müzik edebiyatına katmış, oda müziği alanında da başarılı çalışmalar ortaya koymuştu.

Dört bölümü içeren yapısıyla Üçüncü Keman-Piyano Sonadı; Brahms'ın 1887 yılında bestelyip, orkestra şefi Hans von Bülow'a armağan ettiği romantik akımın güzel yapıtlarından biriydi. Bütünüyle şiir dolu parçayı, 1714 yılından kalma Stradivarius marka "Massart" kemanıyla yorumlayan György Pauk, elindeki aletin verdiği olanağı, çıkardığı ses açısından kaliteli, duygulu bir hale dönüştürürken, piyano da Peter Frankl'de ondan aşağı kalmıyordu.

Ustalıklarını sergiledikleri bir konser olan 24 Haziran akşamı, dinleyenlerin takdir dolu alkışları ve 'bis' istekleri ile sonuçlanınca, ikili Macar besteci Bartok'un "Dört Macar Şarkısı"nı da ek olarak çalarak, Aya İrini'deki oda müziği konserini tamamladılar.

□ György Pauk, sanat yaşamınızı kısaca anlatırmısınız?

■ Budapeşte'de doğdum. Annem piyanistti. Babam işadamı. Ama evde sürekli klâsik müzik dinlendiği için, bir müzik ortamında yetiştim. Franz Liszt Akademisi'nde eğitbn gördüm. 1961 yılından beri Londra'da oturuyorum.

□ Siz solistliğinizin ötesinde, oluşturduğunuz üçlü ile de çalışmalar yaparak, dünya çapında tanındınız. Bu üçlüyü nasıl kurdunuz?

■ Peter'le birlikte hep bir üçlü kurmak isterdik. Sonunda bir çellist bulduk ve üçlüyü oluşturduk. Ancak hepimiz tek tek solo müzisyenleriyiz. Solo yapıyoruz. O nedenle bu üçlü, kimi zaman bir araya gelerek konser verdiğimiz bir topluluktur. Müzik yaşantımızda bizim solo olarak verdiğimiz konserler kadar önemli değildir.

□ Keman sanatçısı olarak genç bir sanatçıya neler önerirsiniz?

■ Keman çalınması çok zor bir alettir. Ne kadar erken yaşta başlanırsa o kadar iyidir. İyi bir kemanla, iyi bir hoca bulmak ve bol bol çalışmak gerekir. Yay tekniği için herkesin kendi stili vardır. Bu da keman çalmakla edinilecek bir alışkanlıktır.

□ Sizin 1714 tarihli Stradivariusmarka "Massart" adlı kemanınız var. Bununla çalıyorsunuz. Bu kemanın öyküsünü anlatır mısınız?

■ Bir gün Cbicago'da konser verirken adamın biri bana iki tane keman getirdi. Çalmamı ve denememi istedi. Bu kemanların ikisi de Stradivarius'du. Sonra hangisini daha çok beğendiğimi sordu. Ben de beğendiğimi gösterince, alıp kullanabileceğimi, bu kemanı bana vermek istediğini söyledi. Çünkü çalınmayan müzik aleti değerinden yitirir. Ben adamın bu önerisi karşısında çok şaşırdım. Dört yıl boyunca bu kemanı kullandım. Ardında adama satın almak istediğimi söyledim ve aldım. Adam zaten kolleksiyoncuydu.

□ Piyasada bu kemandan kaç tane var? Bugünkü değeri ne kadar?

■ Halen dünyada Stradivarius marka "Massart" adlı kemandan beşyüz tane var. Bugünkü değeri ikiyüzelli bin dolardır. Hepsi farklı farklı olduklarından bir milyon dolara kadar fiyatları yükselir.

□ Uluslararası İstanbul Festivali üstüne düşünceleriniz, önerileriniz nelerdir acaba?

■ İstanbul Festivali'ni çok beğendim, standartı çok yüksek bir festival. Özelikle konserimizi izlemeye gelen seyircilerin müzik bilgisi çok iyiydi. Bu durum bizim için çok mutluluk verici bir olay. Festival hakkında herhangi bir önerim yok. Aynen böyle devam ederse pek güzel olur.

PETER FRANKL: «Yalnızca ciddi bir öğrenciydim.»

□ Peter Frankl, sizin de sanat yaşamınızı öğrenebilir miyiz?

■ Benim sanat yaşantun Pauk'a çok benzer. Onunla birçok ortak yanımız var. György Pauk'la aynı mahallede büyüdük, on yaşından beri arkadaşız. Hem annem, hem de babam yarı profesyonel müzisyenlerdi. Daha beş yaşımdayken; ikisi birlikte çalarken onları yönetirdim, yani hiç kuşkum yoktu ki ilerde bende bir müzisyen olacaktım. Zaten erken yaşta konservatuvara başladım. On iki yaşımda ilk resitalimi verdim. On beş yaşında da ilk orkestra konserim oldu. Küçüklüğümde biç bir zaman harika çocuk olmadım, yalnızca ciddi bir öğrenci oldum. Kendimi çok şanslı bulurum, çünkü çok iyi hocalarım vardı. Örneğin hocalarımdan Hernadi, Bartok'un öğrencisiydi. Diğer hocalarım da ünlü besteci ve piyanistlerdi.

□ Sn. Frankl, siz birçok turneye çıktınız. Değişik orkestralarla çalıştınız. Amerikan orkestraları ile Avrupa orkestraları arasında bir ayrımdan sözedebilir misiniz? Hangisi daha etkili?

■ Sn. Korucu, bu çok zor bir soru. Çünkü gerek Amerikan, gerek Avrupa orkestralarının iyileri, gerçekten çok iyi ve yetkin. Dolayısıyla karar vermek bir beğeni işi oluyor. Genelleme yapmak gerekirse- ki, bu çok zor- bazı Amerikan orkestraları yetkinlik açısından daha kusursuzlar. Ancak ruh ve stil olarak bazı Avrupa orkestraları çok daha iyi. Benim birlikte çaldığım ve en beğendiğim Amerikan orkestraları Chicago, Cleveland ile Boston Orkestralarıdır. Avrupa'nın en iyi orkestrası ise Viyana Filarmoni'dir.

□ Yaptığınız konserlerle ilgili unutamadığınız, ilginç bir anınızı anlatır mısınız?

■ Tabii. Üç, dört yıl önceydi. Benjamin Britton Festivali'nde konser veriyordum. Chopin çalıyordum. Parçanın piyano bölümünde birden bire alarm zili çalmaya başladı. O an n'apacağımı bilemedim. Ama çalmaya devam ettim ve alarm zili sustu. Daha sonra tekrar piyano bir bölüme geldiğimde alarm yine çalmağa başladı. Ben yine devam ettim, sonunda güç bela parçayı bitirebildim. Kulise girdiğimde yetkililer konseri kesmeden sürdürdüğüm için bana minnetkâr kaldıklarını söylediler. Çünkü çalan yanlış bir alarm ziliymiş, eğer durdurmuşum seyirciler paniğe kapılabilirlermiş. Ancak ben de korkmuştum. İkinci parçaya geçmeden önce, kuliste dinlenmek zorunda kaldım. Bunun gibi unutamadığım ikinci ilginç anun da şu: Oxford'da bir konser vereceğim, Konserin başlamasına bir saaat var, salonda piyano yok. Gelmesini bekliyorum. Derken seyirciler salona alındılar. Konserin başlamasına beş dakika var, hâla piyano bulunamadı. Sonunda zar zor eski, akortsuz bir piyano getirttiler ve ben kötü sesler çıkarta çıkarta konseri tamamladım. Konser bitince, konseri düzenleyen organizatöre, piyano neden ayarlamadınız, diye sorduğumda, adam bana biz sizin kendi piyanonuzu getireceğinizi sanıyorduk, diye yanıt vermesin mi.

"Mandala"

YENİ DANİMARKA DANS TİYATROSU:

«Danimarka dışında ilk turnemizi Türkiye'ye yaptık..»

Uluslararası 12. İstanbul Festivali'nde baleye ayrılan bölümde Fantasio Balesi'nden sonra, ikinci sırada Danimarka'dan konuk gelen Çağdaş Danimarka Dans Topluluğu vardı.

Atatürk Kültür Merkezi Büyük Salon'da 26-27-28 Haziran'da ardarda üç gösteri ile İstanbul'lu seyircilerin beğenisini kazanan topluluk, toplam beş değişik bale sundu.

Yeni Danimarka Dans Tiyatrosu olarak çevirebileceğimiz grub, bizde Çağdaş Danimarka Dans Topluluğu olarak tanıtıldı. Burada bunun altını çizmenin nedeni topluluğun sanat anlayışında tiyatronun önemli bir yer tutması.

Yeni Danimarka Dans Tiyatrosu, klâsik anlayışa karşı, yeni bir seçenek amacıyla kurulmuş, dansın boyutlarını zorlayan çağdaş bir topluluktur.

Dördü kız, dördü erkek toplam sekiz kişiden oluşan topluluk: Bale, tiyatro, pantomim gibi değişik sanatlardan yola çıkarak danstaki estetik anlatımı artırma uğraşı veriyor. Tiyatro, mim ve baleyi kaynaştırarak bir bileşime varmak isteyen YDDT: Bu üç sanatı kullanarak, daha geniş yaratım alanları bulan topluluk; klâsik bale ile modern baleyi birleştirirken, konularını mitolojiden ve günlük yaşamdan seçtikleri yapıtları oynamayı yeğliyor.

Stil ve teknik olarak kendilerine özgün bir yer yapan Yeni Danimarka Dans Tiyatrosu, üç gösterisiyle salonda boş yer bırakmazken; konulu dansları ile de balenin bedensel showdan çok, bir bildirinin iletmesini, seyirciyi gösteriden sonra da düşünceye itmenin gerekliliğini savunuyordu.

□ Yeni Danimarka Dans Tiyatrosu kaç yılında ve nasıl kuruldu?

RANDI PATTERSON ■ Topluluğumuz 1980'de kuruldu. İlk önce beş kişilik bir tasarıydı. O zamanki, Danimarka'da kurulu bulunan bale topluluklarından daha değişik bir dans yapmak için kurduk grubumuzu. İlk deneyimiz başarılı olunca topluluğa diğer sanatçıları da aldık.

□ Şu an topluluğunuz kaç kişiden oluşuyor?

■ Şimdilik sekiz kişiden oluşuyor. Bu sanatçılar Anette Abildgaard, Mikala Barnekow, Kaijika Viljanen, Warren Spears, Ingrid Buchholtz, Bill Holmberg, Thomas Sandberg ve ben Randi Patterson.

□ Koreografilerinizi kimler yapıyor?

■ Topluluğumuz kendi düşüncesiyle çalıştığından, kendi koreografalarımız Anette Abilgaard, Warren Spears, Ingrid Buchholtz'la ben yapıyorum. İleride başka koreograflarda bize katılabilir.

□ Danslarınızdaki özgün müzikler kimlere ait oluyor?

■ Genç Danimarka'lı bestecilerle çalışıyoruz. Bazıları topluluğumuz için özel müzikler yazıyor.

□ Sanatçılarınız nasıl bir eğitimden geçip topluluğa katılıyorlar?

■ Hepimizde klâsik ve modern bale eğitimi var. Kimimiz klasikten moderne geçti, kimimiz de modernden klâsik baleye geçti. Çünkü, bu iki eğitimi de sanatçılarımızın bilmesi gerekiyor. Günlük çalışmalarımızda bu noktaya eğiliyoruz.

□ Şimdiye kadar kaç yapıt sahnelediniz?

■ Bu güne kadar dört değişik gösteri hazırladık. Bunların içinde onyedi bale yer alıyor. Televizyon için de daha kısa programlar yaptık.

Randi Patterson

Anette Abilgaard

□ Çalışmalarınız basında nasıl karşılandı? Eleştirmenler neler söylediler? Eleştirmenlerle aranız nasıl?

ANETTE ABILGAARD ■ Basında her zaman çok iyi karşılandık. Her yerde olumlu, iyi eleştiriler çıktı. Eleştirmenlerle aramız çok iyi. Çünkü onlar da Danimarka'da bir modern bale olmasını istiyorlar ve bizi destekliyorlar.

□ Danimarka dışında hangi yerlere turneye çıktınız?

■ Norveç ve Danimarka dışında ilk turnemizi Türkiye'ye yaptık. Fransa, Meksika ve Almanya'ya gitmeyi düşünüyoruz. Ülke içinde Kopenhag dışında yirmibeş yere turne yaptık.

□ Danimarka'da bale sanatı ne durumda? Kısaca geçmişini anlatır mısınız? Danimarka Bale sanatı içinde topluluğunuzun yeri sizce nedir?

■ Ülkemizde bale sanatı yüzelli yıllık bir geçmişe dayanıyor. Danimarka'da Bournoville adlı koreografla başlıyor bale. Danimarka Kraliyet Balesi'nde devam ediyor. Şimdiye kadar Danimarka Kraliyet Balesi salonuna ülke içinde hiç bir yerli topluluk davet edilmedi. İlk kez biz önümüzdeki Şubat ayında bir gösteri vereceğiz. Bu bakımdan topluluğumuzun yeri çok önemli. Daha önce deneme niteliğinde gösteriler yapılmışsa da, profesyonel anlamda ilk gösterileri topluluğumuz verdi.

□ Devletten yardım görüyor musunuz?

RANDI PATTERSON ■ Devlet daha önce yalnızca Kraliyet Balesi'ni destekliyordu. İlk gösterimizden sonra topluluğumuzu da desteklemeğe başladı. Geçen yıl üç ay ödenek alabildik. Ama bu yetersiz olduğundan topluluğun üyeleri özel ders vererek yaşamlarını sürdürüyorlar.

■ Akşamki gösterinizi izledik. Soyut baleye yer verdiğiniz gibi "Sürgünler", "Mandala" gibi konulu ve geleneksel ögelerden kaynaklanan yapıtlar da oynuyorsunuz? Bu balelerin yaratımı, oluşumu hakkında bilgi verir misiniz?

■ "Sürgünler"i yaparken üç, dört kişi birlikte çalıştık. Hepimizin bakış açısı değişikti. Ben örneğin Danimarka'daki, sürgünler üzerinde durdum. Arkadaşım Warren Spears politik sorunlar üzerinde duruyordu. "Mandala"nın çalışmasını kızıldereli tarihini inceliyerek yaptık. "Çeşitlemeler"de neşeli bir dans olarak gösteriyi tamamlamak için yapılmıştır.

□ Seyircimizi nasıl buldunuz?

■ Şimdiye kadar hep Danimarkalı seyirciye oynadık, onun için başka seyircilerin bizi nasıl karşılayacaklarını hep merak edip, heyecanlanıyorduk. Belki anlaşılamayacağız diye korkuyorduk. Ama Danimarkalı seyirciyle sizin seyircinizden aynı tepkiyi aldık. Türk seyircisi aşağı yukarı Danimarka'daki seyircilerle benzerlikler gösteriyor. Gülmeye çekiniyorlar. Bir balenin hep ciddi olması gerekmez. Güldürü ögeleri de bulunabilir. Biz özellikle "Tango" ya seyircinin gülmesini bekliyoruz.

«Bir Mim Gecesi» ve Mimci James Donlon... «Mim görsel bir şiirdir...»

12. Uluslararası İstanbul Festivali'nin tek mim gösterisi; Amerikalı mimci James Donlon ve arkadaşı Tonia Shimin'in yaptıkları temsildi. 30 Haziran, 1 Temmuz günleri AKM Konser Salonu'nda sundukları iki gösteride "Bir Mim Gecesi" başlığı altında değişik altı mimodramla programlarını gerçekleştirdiler.

Amerika'da 1970 yılından bu yana çalışmalarını sürdüren James Donlon, çıktığı çeşitli turneler ile Avrupa ve Meksika'da kendini tanıtmış bir kişi. Aynı zamanda birçok okulda mim öğretmenliği de yapan sanatçı; 1974'de La Crosse Uluslararası Mim Festivali ile 1978 ve 1979'da Meksika Guanajutata Pandomim Festivallerine katılmış. San Francisco Tiyatro Okulu, Asolo (Florida) Devlet Tiyatrosu, Clown College, Barnum ve Bailey Okulu'nda mim öğretmiş, sürekli olarak da North Carolina Sanat Okulu öğretmenliği yapmış.

Tonia Shimin ise, James Donlon'un kimi programlarına katılan, asıl uğraşı bale ve öğretmenlik olan bir sanatçı. Birleşik Amerika, Avrupa ve Orta Doğu'da Jose Limon, Anna Sokolow, Per Lang ve Mari Anthony dans toplulukları ile çalışmış, turnelere çıkmış. Martha Graham Dans topluluğuyla birlikte dans etmiş. Halen Kaliforniya Üniversitesi Dans Fakültesi'nde çalışmalarını sürdürüyor.

Tiyatro, bale akrobasi, yoga ve diğer spor dallarından oluşan eğitimi ile kendini yetiştirmiş olan James Donlon, klasik mimde olduğu kadar, tiyatrodan, akrobasiden yararlanarak yarattığı konulu mimlerde de oldukça başarılı.

Festival programı çerçevesinde sunduğu mimodramlarla çalışmalarının gelişimini de sergileyen James Donlon, ilk olarak 1974 yılında yarattığı mimi: ARAYIŞ'ı oynadı. ARAYIŞ, kendine bir yüz arayan kişinin masklarla kurduğu ilişkiyi ve bu ilişkinin gülünç yanlarını içeriyordu. İkinci olarak 1975'den beri oynadığı BALIK adlı mimi canlandırdı. Balıkçı ile balığın, av ve avcı arasındaki serüvende balıkçının yaşamıyla özdeşleştiğini anlatıyordu. TAHTA VE DEMİR ile 1980 yılına ait olan MOONCALF, bir palyaçonun yaşamından alaylı, eleştirel bir kesit getiriyordu. 1978'de yarattığı AKROBATLAR, çizgi dışı, kendine özgü bir mimdi. Su, eldiven, ip gibi somut objelerin alabildiğine özgür kullanıldığı bu mimde, James Donlon konuyu Jibberish denilen sesli harflerin bir araya getirilerek anlamsız sesler çıkartılmasından oluşan konuşmayla renklendirdi. En yeni yapıtlarından biri olan DAĞ RUHU 1983'de Tonia Shimin ile birlikte yarattığı ve oynadığı Meksika halkının yaşantısını konu edinen yöresel, bildirisi olan değişik bir mimdi.

Sonuçta, bedeninin her noktasına egemen olan James Donlon, esnek, kıvrak birvücud yapısıyla aktörlüğünü ve iyi gözlem sanatından oluşan parlak zekasını birleştirmiştir. "Bir Mim Gecesi"nde. Arkadaşı Tonia Shimin ile birlikte usta işi bir mim gösterisi ortaya çıkmış, yüreğindeki sessizlik, onu seyredenlerde kah acıklı kah gülünç yanları ile büyümüştü.

□ Sn. James Donlon, mim sanatını nasıl tanımlıyorsunuz?

■ Mim sanatı en başta benim için tiyatrodur. Çünkü çeşitli ögelerden oluşur; dans, bale, tiyatro, spor, hatta felsefe bile vardır. Kendimi de aktör olarak görüyorum. Bazıları mimi tiyatrodan ayırıyorlar, ama ben ayırmıyorum. Öyle ki, mim benim için görsel bir şiirdir. Düşünce ve iletişim isteği mimde önemli bir yer tutar. Örneklendirmek istersem, gösterilerim sırasında seyircilere düşüncelerimi ilettiğimde kimi zaman değişik tepkilere yolaçıyor yapıtlarım. Ama bu konuda ekleyeceğim son şey, mim sanatı bir tiyatro sanatından daha çok ruhsal ve bedensel disiplin istediğidir.

□ Sanat yaşantınızı ve mimle olan serüveninizi anlatır mısınız?

■ Mim çalışmaya çok geç başladım. Üniversite sırasında yirmi bir yaşındaydım. Çeşitli ilgi alanlarım oldu, edebiyata merak sardım, basketbol bile oynadım. Ama sporcu olduğumdan, tiyatroda bile belli bedensel güç isteyen rollere çıktım. Mimin benim için en büyük özelliği; bir takım olaylarla, duyguları en geniş insan topluluğuna kolayca verebilmesidir. Kısaca çok ekonomik bir sanat. Tiyatronun dünyada yüzyıllardır olagelen en eski biçimlerinden birisi de mimdir. İnsanları etkileme gücü büyük olduğundan; küçük eğlencelerden tutun da politik oyunlara kadar hep kullanılmıştır. Ben yavaş yavaş mim olayına girdim. Bir grubumuz vardı. Şimdi sahip olduğum bu düşüncelerimi geçirdiğim deneylerimden elde ettim ve yavaş yavaş profesyonel oldum. Önceleri büyük kentler yerine taşrada ve köylerde gösteriler yaptım. Tabü bunlar da bana çok şeyler öğretti.

□ Mim üstüne eğitim gördünüz mü?

■ Eğitimimde en başta yaşantımdaki deneylerim büyük rol oynadı. Çok genç yaşta sanatla, bilimle, sporla ilgilendim. Düşünce sistemimin oluşması benim yaşam felsefemi de oluşturdu. Bunun sonucu olarak da yaratıcılık gücüm gelişti. Vücud eğitimim de yalnızca spor ile ilgili değil. Akrobasi, yoga ve bale yaptım. Bunlardan kendime gerekli olanları alıp, sanatımda birleştirdim. İsviçreli Dimitri ile Fransız Jacgues Lecog'un düşüncelerinden etkilendim. Aynı zamanda öğretmen olduğumdan, öğreterek de birşeyler öğrendim. Öğrencilerimi izlerken onlarla tartışmalarım oldu, bunlardan da çok yararlandım. Ayrıca yanlışlarımın ayrımına vararak da kendimi yetiştirdim. Yanlışlarımı bir daha yinelememeye çalıştım.

□ İlk mim gösterinizi nerede ve ne zaman yaptınız.

■ İlkini yedi yaşındayken yaptım. Bir kilise oyununda oynuyordum. Oyunda, zengin ailesini terk ederek, yaşamı tanımaya giden, ama tüm parasını yitirip, sürünerek geri dönen bir oğlu canlandırıyordum. Oyunun son bölümünde seyirciler çok iyi rol yaptığımı sanıyorlardı. Ama ben gerçekten hastaydım ve o nedenle de oyunum o kadar gerçekçi olabilmişti. İlk profesyonel gösterimi de üniversitedeyken, az bir para karşılığı iki arkadaşımla birlikte yapmıştım.

□ Devletten destek alıyormusunuz?

■ Hükümetin sanatçılar için ayırdığı bir fon var. İsteyenler projelerini bildirip, bu fona başvurarak para talep edebiliyorlar. Yapacakları işe göre çok para alıyorlar. Ben daha hiç başvurmadım. Çünkü hiç gereksinmem olmadı. Ancak Tonia Shimin yakın zamanda başvurdu. Yine de bu yardımı almak o kadar çok kolay değil. Bir sürü bürokrasi var, hatta sanatçıların yaptıkları projeye göre siyasi olup olmaması bile yardımın verilmesinde etkili olabiliyor.

Tonia Shimin

Festivalin çeki taşlarından UTRECHT SENFONİ ORKESTRASI

12. Uluslararası İstanbul Festivali'nin senfonik orkestra konserleri dizisinde en önemli yeri, bu yıl Hollanda'nın Utrecht Senfoni Orkestrası doldurdu. 29 ve 30 Haziran günleri Atatürk Kültür Merkezi Büyük Salon'da iki konser vererek, sanat yönünden oldukça üstün bir orkestra dinlemenin keyfini yaşattı izleyenlere.

Hollanda'nın kökü 1795'lere dayanan bu en eski orkestrası, deneyimini kurulduğu yıllarda Brahms, Schumann ve Saint-Saens gibi tanınmış bestecilerin yönetimine borçlu. Kuruluşundan 55 yıl sonra senfoni orkestrasına dönüşen ve Utrecht Senfoni Orkestrası adını alan topluluk, geçmişini bir çok virtüozun süslediği, ayrıca 1906 yılında Mahler'in yönetiminde ünlü bestecinin 6. Senfonisi'ni yorumlama şansına da erişmiş bir orkestra. 180 yıllık erişilmesi güç bir geçmişe sahip orkestra, 1979 yılından beri Vredenburg Müzik Merkezi'nde sürekli çalışıyor. Hollanda Dans Tiyatrosu ve Hollanda Operası'na da eşlik eden Utrecht Senfoni, sık sık yurt dışında konserler veriyor.

Piyanist Jan Gruithuijzen

□ Sanat yaşamınızı anlatır mısınız?

■ 1944 yılında doğdum. Müziğe çok küçükken, 4 ya da 5 yaşında başladım. Eindhoven müzik direktörü olan babam, aynı anda kilisede organistti. 6 yaşındayken babamın yerine geçtim. 9 yaşında çocuklar için yapılmış ulusal bir yarışmaya katıldım. Yarışmayı kazandıktan sonra müzik yönüm kesinleşti. 12 yaşındayken orkestra ile solist olarak konserler vermeğe başladım. 16 yaşından sonra Tilburg'da normal lise ile konservatuvarı birlikte yürüttüm. O dönemde ikisini birlikte yürütmek mümkündü, şimdi olanaksız. 18 yaşında yetenekli sanatçılara verilen Eindhoven kent kültür ödülünü aldım. Fransız hükümetinin verdiği bursla 21 yaşında Fransa'ya gittim ve müzik eğitimini Jules Gentil ile Paris Konservatuvarı'nda piyano çalışarak sürdürdüm. "Licence'de Concert" yarışmasına katıldım. Birinci oldum. ABD Washington Üniversitesi'nde de burs kazandım ve burada konserler verdim. Paris'e bir yıl için bir kez daha "Rousset Komitesi'nin bursuyla döndüm. Paris'te kalmak istiyordum, bu tarihten sonra başta Fransa ve Hollanda olmak üzere Avrupa'nın pek çok ülkesinde davetli olarak solo konserler verdim. Oda müziği solistliği de yaptım. Şu anda Hollanda'da Braban ve Maastrieht Konservatuvarlarında profesörlük yapıyorum. Ama benim için önde gelen piyano çalmak. Ayrıca yaz aylarında Cours d'Ete İnternasionalede Nice'de davetli olarak dersler veriyorum. Radyo, televizyon programları (Hollanda ve diğer Avrupa ülkeleri) yapıyorum. 10 yıldır Phemios Üçlüsü'nde Herman Braune ve Else Krieg'le birlikte çalışıyorum.

□ Bir piyanist olarak çalışma sisteminiz nasıldır?

■ Saatler, saatler süren çalışmalar.. Uzun düşünmeye ve partisyonları derinden incelemeye dayalı bir çalışma yöntemim var. Önce piyano çalmak değil, bestelerin, bestecilerin asıl düşüncelerine inmek benim için daha önemli. Çalmak ve teknik ikinci planda gelir. Gözlemler, sinema, tiyatro kısacası genel olarak sanatın her dalına gereksinimim var. Çalışma sürelerim yorumlayacağım parçaya göre değişir. Oldukça ağır bir meslek olduğu için formumu koruma bakımından genel olarak spor yapıyorum, özel olarak da kas geliştirici çalışmaları yapıyorum.

□ Nerelere konser vermeğe gittiniz?

■ Hemen hemen dünyanın her yerinde, şimdi hepsini sayamam olanaksız.

□ Uluslararası İstanbul Festivali'ni nasıl buldunuz?

■ Çok başarılı bir organizasyon. Daha fazla kalmak isterdim, çalışmalarım yüzünden daha yakından tanımak fırsatını bulamadım.

RAMBERT BALESİ: «Dans tiyatrosu yapmayı amaçlıyoruz...»

İngiltere'nin en eski bale topluluklarından biri sayılan Rambert Balesi, 12. İstanbul Festivali'nin çağrıb olduğu üçüncü konuk baleydi. Atatürk Kültür Merkezi Büyük Salon'da 1 ve 2 Temmuz günleri verdikleri üç temsille izleyenleri soluksuz bıraktılar. Rambert Balesi sanatçıları, bu olağanüstü gösterilerinden ötürü sanatseverler tarafından büyük beğeni ile karşılandı.

Özgün müzikleri ve müzisyenleriyle olduğu kadar, topluluk yeni koreografları ortaya çıkarına dışında bütün klasikleri dans ederken zamanla kendine oda müziği biçiminde bir stil yaratmıştır.

Birçok sarsıntıdan sonra, 1966 yılında Rambert Balesi yeniden düzenlenmiş, birkaç Tudor balesi dışında bütün klâsik baleler topluluğun repertuvarından çıkarılmıştır. Yerine Amerikan modern dans tekniklerinden oluşan bir yön verilmiş, 17 kişiye indirilerek, herkese solo sanatçılık hakkı tanınmıştır.

Bugün Londra'ya yerleşmiş büyük topluluklar arasında kabul edilen Rambert Balesi; en açık düşünceli ve bu alanda ilerlemiş en genç seyircisiyle övünen bir topluluktur.

Çünkü çeşitli çalışma dönemleri düzenleyerek, sanat akademilerindeki öğrencilerle işbirliği yapmış, daha genç kuşaklara ulaşma olanaklarını araştırmıştır.

□ Rambert Balesi'ni kısaca tanıtır mısınız?

■ 1929 yılında İngiltere'de kurulmuştur. Çalışmalarımız Marie Rambert ile başlıyor. Madam Rambert ilk kez Sergei Diaghilev Topluluğu ile dans etmiş ve Rus kültürünü ilk kez dışarıya taşımıştır. Kendisi aslında Polonyalı olan Rambert bu toplulukla birlikte bale yapıyor. O zaman Rusya'da bale sanatı en üst düzeydeydi, Avrupa'da bale o kadar iyi değildi. Madam Rambert ilk kez İngiltere'ye Rus balesini taşıyor ve topluluğu kuruyor. 15 yıl öncesine kadar klasik bale anlayışı ile çalışmalarımızı sürdürüyorduk, sonra modern dansa döndük. Rambert'in öğrencileri bugün İngiltere'deki belli başlı koreografılardır.

□ Topluluğunuz şu anda kaç kişiden oluşuyor?

■ Grubumuzda 19 dansçımız olduğu halde 3 koreografımız var ki, bu da değişik baleleri oynamamızı sağlıyor. Alışılagelmiş anlayış dışında bir tutum bu. Bu koreografılardan yalnız bir tanesi bugün dans ediyor.

□ Yılda kaç değişik bale oynuyorsunuz?

■ Her yıl 6 yeni bale yapıyoruz. Böylece repertuvarımızdakilerle beraber 12'den 15'e kadar değişik bale oynamış oluyoruz.

□ Yıllık gösteri sayınız kaç?

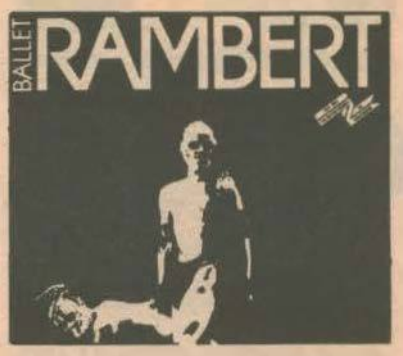

■ Her yıl 200 gösteri yapıyoruz ki, bu da zengin bir repertuvarımız olduğunu gösterir. Klasik baleden böylece ayrılıyoruz, çünkü onlar yılda ancak tek bale temsil ederler. Biz 4 haftalık iki dönem dışında İngiltere ve Avrupa'da turne yaparak sezonu geçiririz.

□ Eğitiminizi nasıl yapıyorsunuz?

■ Eğitime klasik bale ile başlıyoruz. Tabii aynı zamanda modern de yapıyoruz. Dışardan da, Danimarka'dan, New York'dan geçici süre için koreograf hoca getirtiyoruz, onlar da bizimle turnelere katılıyor.

□ Devletten belirli bir yardımalıyor musunuz?

■ Evet, çok büyük bir yardım alıyoruz. Arts Council'den alıyoruz; bu yardımın tutarı topluluklara göre değişiyor. Diğer yardımlar ise iş çevrelerinden geliyor. Çünkü vergiden düşüyorlar. Bazan bankalar bestecilere yapıtlarını yaratmaları için destek oluyor.

□ Festival programında oynadığınız baleleri nasıl seçtiniz?

■ Dinamik bir program olması için değişik baleler seçtik. Başlangıçta seyirciyi olaya katmak için, onun kolay yakalanabileceği baleler seçiyoruz. Sonra da seyircinin yardımına alarak Beş Brahms Valsi'ni oynuyoruz. Sonuncu balemiz de gene çoşkulu katılımı olan bir bale.

Rus koreografımız Cristopher Bruce, uluslararası genel af ve Güney Amerika'daki politik olaylarla ilgilenen bir kişiydi. Şili'li Victor Jara'nın karısı Joan Jara'yı tanıyordu. Sürekli görülen olay sıradan insanların kaybolmasıydı. Bu nedenle sıradan insanların günlük yaşamdaki kaybolmalarını gösteriyor bu dans. Perde açıldığında sahnede ölümün kol gezdiği bir görüntü var. Ölmüş insanlar ölmeden önceki yaşamlarını anmıyorlar. Çünkü bu ölümü unutamıyorlar. Üç adam balenin sonunda yine ölümü simgeliyor, yeni avlar bekliyorlar. Bu konuda koreograf Bruce, "bu ölüm dün oldu, bugün de oldu, yarın da olabilir," diyor. Sıradan genelleme yaparken, "Victor Jara'da bu şekilde kurban olmuştu" diye anımsatıyor.

Üniversiteli Gençlik ve Tatil

Ali Kuranel

Günler ısıtıklaştı, üniversitelerdeki sınavlar sona erdi, öğrenciler, boşalan zamanlarını doldurabilme kaygusuyla başbaşa kaldılar. Bir öğretim yılının birikim ve yorgunluğunu, kimi şanslı azınlık, kıyı ilçelerimizde 'tatil' yaparak atmaya çalışacakken, işçi, memur ve kırsal kesim kökenli gençler aileleriyle birlikte ya kentlerinde ya da memleketlerinde dinlenme yolları arayacaklar.

Ailesinin sağladığı olanaklarla kıyılarımıza gidebilen gençlik iki anlamda değerlendirilebilir: Tatil kentlerinde eğlence ağırlıklı tatil yapanlar ve çadırlarıyla ucuz ve uzun bir tatil yapmak isteyenler.... Coğrafi sınırlarımız içinde, parmakla sayılabilecek kadar tatil kentinin olması, iki yönlü 'yeni kentleşme süreciyle' açıklanabilir: Ya tarihi ve doğal güzellikleri birarada barındırma nedeniyle ilk aşamada evrensel değerlerimizi tanıtmaya çalışan aydınlarımızın mirasına, son aşamada aydınımsıların el atarak ve yöreyi modernize ederek (...) başlattıkları süreç; ya da, tarihin yerine gelişkin alt yapıların söz konusu olduğu ve ticari olgunun temel alındığı kentleşme... Her ikisinin de özünde, Bodrum ve Yalova örneğinde olduğu gibi, 'Avrupai ortamların sağladığı özgürlük' bilinci yattığından, buralara giden gençliğin de aynı bilinci paylaşmak isteyişi doğaldır. Çünkü gerçekte bu tip ortamları sağlayan mekan anlayışı, üniversitelerin en yoğun bulunduğu kentlerde ile varolduğu için, geriye, yaparken yaptığını olumlayan (yani kentteki gibi yargılamayan) çevrenin kaldığını görürüz ki, tatil kentlerine temel etken budur.

***

Çadır, kolay kurulması ve kolay taşınması nedeniyle gezmenin esas alındığı bir araçtır. Oysa ki ülkemizde çadır, yatacak yer ücretini ortadan kaldırdığı için geçerliliğini sürdürüyor. Burada, daha az şanslı gözüken gençliği, karşılaştığı kamping, vs. benzeri sorunlarıyla değil, uzun süre tatil yapma istemleriyle değerlendirmek gereklidir. Çünkü verdikleri uğraş, onları hem dinlendirmekten, hem de eğlendirmekten uzaktır.

Tatil yapanlarla, tatil yapamayanlar arasındaki uçurumun iki ucunu birbirine yaklaştıran bir grup, aynı zamanda tatile çıkan gençliğin büyük çoğunluğunu oluşturur. Tatil yapılması gerekliğini bir sav olarak sürdürenler de yine bunlar olduğu için, istem gücü de tartışılmaz gibi gözüküyor. Kent yaşamlarında, YÖK gibi öğretimin ana sorunlarına başkaldıran bilinçli gençliğe selamını esirgemeyen bu kitlenin tatil anlayışını yönlendiren, ülkenin ekonomik gerçekleri olduğu kadar, şanslı azınlıktır da. Küçük burjuva kökenli gençlerin, İki uç arasında kurdukları köprünün kaypaklığı, bizi şu ana sorunsala götürür: Üretime yanaşmayan tüketicilik! Üretmeden, tüketimi olağan karşılayan bilinç, tatil anlayışını biçimlendirebiliyorsa, üniversite gençliği önemli sorun ve sorumluluklarla karşı karşıyadır.

Tatilde ne tarihe ne de doğayla insan arasındaki paylaşımı açımlayan sanata şu yada bu şekilde yer vermeyen; buna karşılık, yaptığı tatili uzunluğuyla ya da boşalımıyla güzel göstermeye çalışan bu azınlıklar toplamı, gençliğin yaşamında sanat olgusu, tarih bilinci eksikliğini vurgalarsa da,bu eksikliklerinin üniversiteli gençliğe yüklenemez. Bir yanda asgari ücretle geçinmeye çalışan ailesi, bir yanda da üç aylık 11.000 TL kredisiyle, öğrenim yaşantısını YÖK'e karşın sürdürmeye çalışan kendisi varsa, bu ekonomik baskılar altında bırakalım sanatı güncel yaşama sokma çabalarını, acaba boş zamanlarını değerlendirebilmek kaygusuyla, tatil süresince kaç kitap okuyabilir?

Sorunlar bitmiş değildir: Artan işsizlik, çalışmak ve böylece aile bütçesine katkıda bulunmak isteyen öğrencileri bu istemlerinden alıkoyuyor. Kırsal kesime bakarsak görürüz ki, kendi öğretimiyle ilgisi bulunmayan işlerde, fiziksel gücüyle boşluğu doldurmak bir çözümdür. Sekiz ayı kapsayan öğretimine karşın dört ayı doldurabilmek ancak bedensel işlerle olası ise, bu öğretimin sonunda öğrencinin yaşamda, toplum içinde aktif görevler alması da beklentiden öteye geçmez, geçemez. Boşta gezen üniversite mezunlarının yaşam boyu süren tatilleri, konumuzun gerçeklerini karşılayacak bir örnektir. Ayrıca, Kültür ve Turizm Bakanlığının turizm patlamalarından beklediği "Turistlerin bikinilerinin üstlerini çıkarıp gineşlenmelerinin yolaçabileceği kargaşalıkları" gidermek yönünde yapılan çalışmalar olduğu için, devletin üniversiteli gençliğin boş zamanlarını değerlendirmeye verdiği önem de açıktır. Üstelik, yakından incelenirse görülür ki, devlet, YÖK ve eğitim politikasında uyguladığı ezbere dayalı eğitim ve öğretime koşut olarak turizm konusunda da yalnızca krediye dayalı bilinçsiz kentleşmeleri desteklemekte, böylece gençliği boşluğa iterken, bozuk alt yapılı kentleri de şanslı azınlığa sunmaktadır (turiste değil). Bu durum, dört ayla sınırlanan zaman sürecinin dışına çıkıyor ve tüketim ekonomisi ne kadar dayanıyorsa, gençliğin somut seçenekler yaratarak, mücadelesini başlatmak zorunluluğunu doğuruyor. Çünkü, dört ayda kendi üreticiliğini var edebilmesi olanaklıdır?

***

Sorun, anlaşıldığı gibi yön değiştirmiş; tatil yapma ya da tatil yapamama, bir bütün olarak "üniversiteli gençliğin, birikimi doğrultusunda üretici" olup olamayacağına gelmiştir. Tatilin gerekliliği, gençliği araç konumuna indirgerken; üreticilik, gençliği amaç olgusuna yükseltger. Özetle, tatil kendi gereksizliğini ispatlar, üretimse gerekliliğini. Sosyalist ülkelerde gençlik, her öğretim yılı sonunda, kendi alanlarında pratik çalışmalarla eğitim sonrasına hazırlanırken, bir yandan da kendi ülkesindeki evrensel değerleri tanımaya zaman ayırır. Bu ülkelerde, Batı gençliğinde görülen yozlaşmalara rastlanmamasının nedeni, batıya kapalı olmalarıyla değil, tersine, batıya son derece açık ama, kendi bilinçlerinini sağlam olmasıyla açıklanır. Avrupa gençliğinin diğer yarısı ise, bilinç eksiğini daha farklı boyutta kapatır: Uluslararası kültür antlaşmaları, her üniversite gencine bütün gezdiği ülkelerde ona yatacak yer sağlayacak, ulaşım araçlarından yarı fiyatla yararlanacak, vb. yardımlarla, rahat ve güvenli ortamlar yaratacak bir kimlik kartı vererek, değişik kültür ve değerlerle tanışmasını destekler; ya da en azından bu zaman süresince ihtiyaç duyulan, belirli bilinç düzeyini gerektiren işlerde görevlendirir ki, gençler hem para kazanmış, hem de ülke sorunlarından birine yardım etmiş olurlar. Ancak, yanlış anlaşılmasın, bu örnekler devlete değil, bu yapıları hazırlamak üzere çaba gösterecek gençlere verilmiştir. Sorunların farkına vardığı kadar, sorumluluklarının da bilincine varabilen gençlik, biraraya gelerek; ilk aşamada, tek tek üreticiliğe geçmek gibi sonuçsuz kalacak atılımlar yerine, üniversiteli gençlik birlikteliğini yaratmaya çalışmalı, asgari ortaklıkları doğrultusunda alış-veriş ortamları kurmalıdır. En başta, okunacak kitap sayısında bir yükselme, önermeye örnekmiş gibi anlaşılsa da, ortada üretim olmaksızın paylaşım da olamayacağından, bu yanıttan sonuçlar çıkarmak yine aydınımsılara düşer. Öyleyse, asgari ücretli ailenin, aldığı üç aylık kredisiyle dört ayını boş geçirmeye mahkum edilmişgibi gözüken gençlik, dört aylık zamanda, ileride söz sahibi olmak istediği üretim dalını tanımak üzere, işkolunda (dört yıllık üniversite yaşamında bir kere, 55 iş günü yapmak zorunda olduğu staj'da olduğu gibi) çalışmak için kendine fırsat yaratmaya uğraşmalı; ücretsiz çabasının karşılığında edindiği deneyimleri, okul sıralarına yansıtabilmelidir. Eğer, uğraşları sonuçsuz kalıyorsa, gerİye aynı konuyu öğrenen gençlerin biraraya gelerek, kendi iş kollarında ülke çoğunluğunda karşılaşılan sorunlara, özellikle ivedi çözüm bekleyenlerine eğilmesi, elinden geldiğince yardımcı olması kalıyor ki, bu sanıldığı kadar zor olmayıp, öncekinde olduğu gibi paraya değil, üreticiliğe dayanması nedeniyle, kolay ama disiplinli çalışmaları gerektirir. Dört ay boyunca verilen bu uğraşlar, en önemlisi, üniversiteli gençliğe ülke gerçeklerindeki payını göstermek ve bunu sağlayacak, üniversiteli gençlik toplumsallığı olmak üzere; gençliğin bir sonraki aşama olan, bir dahaki dört ayda neler yapılabileceğini de belirler. Toplumsallıklarını sağlayacak olan alış-veriş ortamları bir dahaki dört aya kadar uzanabiliyorsa, yıllar geçtikçe sağlamlaşması ve son aşamaya gençliği ulaştırması da mucize sayılamaz: Evrensel değerlerin temel olduğu bilinçle, ülke gerçeklerini bilen ve yönetimde ki haklarına sahiplenen gençlik.

***

Son bir soruya daha yanıt verebilmeliyiz: Neden 'Üniversiteli gençlik ve Tatil' başlığı yerine, yalnızca 'Tatil' demedik ve tüm halkımızın tatil anlayışını irdelemedik?

Tatilin gereksizliğine varamayan ve çoğu kez kendi yaratıcılığına ulaşamayan çalışan kitle, ülkemiz kültürü ve diğer üst yapıları da kendi alışkanlıkları doğrultusunda yönlendirmiş, enflasyonla mücadele örneğinde olduğu gibi, tek taraflı baskılara gözlerini yummuştur. Ulusalcı kültür propagandasının yarattığı aydınımsılara karşılık, bira ya da anıt ve park isimleriyle iş yapan bir hükümet; yıllardır değişmeyen, değiştirilmesi için de herhangi bir tepki almayan düzenlerin sorumluluğunu bu kitleye yükler.

Oysa ki gençlik, bu değişmez gözüken yapıların içindeki ilk süzgeçten geçmektedir. Bu olgu da, tatille haşlayabilen bilinçlenme sürecinde gençliğin etken olma derecesini yükseltir. "Binayı tepeden temele yıkmak gerekmez, temeli yıktınız mı, bina tüm çökecektir!"[1] İşte bu nedenledir ki, gençliğin, özellikle de üniversiteli gençliğin, sorun ve sorumlulukların bilincinde, dört ayla başlayan mücadelesinde kendi toplumsallığını, varlığını ve kültürünü, ülke insanımıza benimsetebilmesi gerekliliği, 'Tatil' başlığının yanlışlığını ortaya koyar. Ve bilinmelidir ki, 'tatil' yanlışlığı, tarih bilincine kavuşmuş, coğrafi sınırları içindeki evrensel değerleri tanımış gençler tarafından, bu yazıda olduğundan daha sağlam verilerle çürütülecektir. ●

1 Descartes (Afşar Timuçin), Kavram Yayınları.

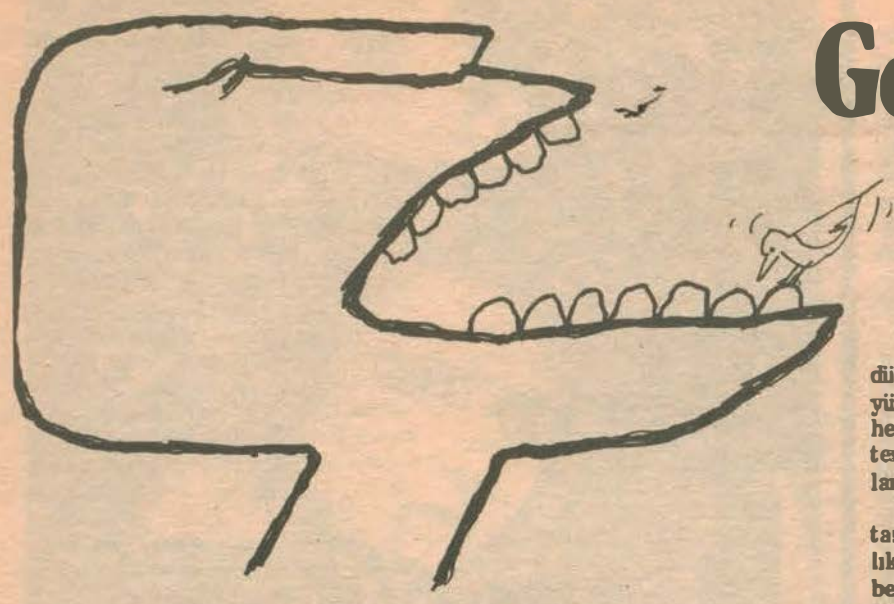

Gençliğimizi böyle yaşıyoruz

Erhan Cömert

Girişken, yaratıcı, dinamik, korkusuz, kararlı, tutkuludur genç. Gelişime, yeniliğe açık, ideallerine bağlıdır. En güçlü ve verimli çağdır gençlik. En sorunlu çağdır da...

Gençliğe sahip olan, geleceğe de sahiptir. Bu gerçeklik, gençliğin kamuoyunun gündeminde sürekli bir yeri olmasının da bir nedenidir. Gençlik gelecekse, doğaldır ki, yarını ele geçirmek isteyenler gençliği de kazanmak isteyeceklerdir. Siyasal dönüşümlerin öncünde, belirleyici olmasa da gençlik önemli bir rol oynamıştır. Gençlik, tüm toplumlarda bazı özellikleriyle diğerlerinden ayrılabilen bir kesim. 12-24 yaş arasındaki nüfus, gençlik olarak adlandırılıyor. Bu dönem, yetişkinliğe geçiş, cinsel etkinliğe başlama, toplumsal sorumluluklar yüklenme dönemi olarak betimleniyor. Gençliği diğer yaş gruplarından ayıran önemli özellikler var. Girişken, yaratıcı, dinamik, korkusuz, kararlı, tutkuludur genç. Gelişime, yeniliğe açık, ideallerine bağlıdır. En güçlü ve verimli çağdır gençlik. En sorunlu çağdır da. Şunu belirtelim ki, bu sorunlar delikanlılık çağının gelip geçici sorunları değildir; toplumda nitel ve nicel olarak önemli bir yeri olan gençliğin sorunları kendi ve kökü çözüm isteyen, temelde toplumsal sorunlardır.

Dünya nüfusunun yüzde 20'si genç, Türkiye'de ise yüzde 27 (1980). Bu, azgelişmiş ülkeler için yüksek bir oran. Etkin nüfusun yüzde 40'ı genç.

Bebek ölümü:

Gençliğin sorunları doğumda, hatta daha da öncesinde başlıyor. Gençliği gelişim sürecinden koparıp soyutlayarak inceleyemeyiz. Gençlik çağına varabilmek için önce yaşama gözlerini açabilmek gerek; 1979 DİE rakamları tüm ölümlerin yüzde 12'sinin doğumda ya da ana rahminde olduğunu gösteriyor. Bebek ölüm oranı ülkemizde çok yüksek: 1971'de binde 155. (Yunanistan'da 32, İsrail'de 92.) Bu sayı 1978 de ise binde 153 (kırsal alanda binde 168, kentsel alanda binde 113). Ülkemizde 0-5 yaşları arası ölümler, toplam ölümlerin yüzde 50,9'unu oluşturuyor.

Yetersiz beslenme:

Bebeğin karşısına yaşamsal bir sorun çıkıyor: Beslenme. Kişi başına (1980) günde 13 gr et, 27 gr süt düşüyor ülkemizde. 1968'de O.Köksal'ın yaptığı bir araştırmaya göre köyünün et yemek sıklığı, yüzde 20'si için ayda bir kez, yüzde 50'si için yılda bir kez olarak ortaya çıkmış. Yeterli ve dengeli bir beslenme için günde alınması gereken 100 gr proteinin 40'ı hayvansal kaynaklı olmalı. Türkiye ortalaması olan 13 gr et çarpıcı da olsa, gelir gruplarına göre beslenme istatistikleri hazırlandığında gerçek başka boyutlara büründüğünüyor. Aylık gelir düştükçe, gelirin daha büyük bir oranı (göreli olarak) yiyeceğe ayrılıyor. Yetersiz beslenmeye bağlı hastalıkların çok büyük bölümü düşük gelir gruplarında yeralan yurttaşlarımızı yakalıyor Gelişme gerilikleri ve bozuklukları, gecekondu semtlerinde, köylerde; daha doğrusu düşük gelirli ailelerin çocuklarında görülüyor. Özetle; yetersiz beslenme ve ona bağlı diğer sorunlar dolaysız biçimde bireylerin satınalma gücünden kaynaklanan sorular olarak karşımıza çıkıyor.

Sağlık:

On bin kişiye SSCB'de 23, ABD'de 15 doktor düşerken, Türkiye'de 6 doktor, 22 yatak düşüyor. Tüm doktorların yarısından çoğu üç büyük kentte yoğunlaşmış durumda, hastaneler ve altyapı da öyle. Kamuya ait sağlık kurumları personel eksikliği, hasta yoğunluğu, altyapı, donanım yetersizliği, mali güçsüzlük, örgütlenme gibi nedenlerle verimsiz durumda. İlaç ederleri çok yüksek, ilaç ve ilaç hammaddesi, tıp araçları yönünden büyük tekellere hemen hemen tümüyle bağımlıyız. Sağlık hizmetlerinden yararlanmada, belirleyici olan gene gelir düzeyi. Laboratuvar, ameliyat, hastanede yatma ve yol harcamaları yüzünden, alt gelir dilimleri -basta olsalar da- sağlık hizmetlerinden yararlanamıyor. İnsanlarımızın yüzde 80'i parazitlidir. Bir kalça çıkığı olgusu dünya ortalamasına göre oldukça yüksek. Bu iki örnek bile koruyucu hekimlik, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve geri-kalmışlık için anlamlı ölçütler.

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlık tanımı şudur: "Sağlık, yalnız hastalık ya da sakatlık olmayışı değil, bedensel, zihinsel ve toplumsal yönden tam bir iyilik durumudur."

İş güvenliği, meslek hastalıkları:

Yetersiz beslenmeyle çalışma yaşına gelen genç; ağır çalışma ve yaşama koşulları yüzünden hastaneye düşüyor. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının yüzde 28'i gence vuruyor (1981). 1971-1975 arası dönemde iş kazalarında 874 gencimiz ölmüş, 368 genç bir daha iş göremez duruma gelmiş. Son 5 yılda ülkemizde iş kazalarında 6630 işçi öldü (günde ortalama 4 işçi yaşamını yitiriyor). Yüzde 8'lik iş kazası oranıyla dünyada birinci durumda olan ülkemizde her 6 işçiden biri de meslek hastalığına yakalanıyor. Avrupa'da 30 yıl içinde 17 bin kişi görültüden sağır olurken, Türkiye'deki istatistiklerde görültüden sağır olan diye bir sütun yok. Boya sanayiinde izin verilen işyeri havası maksimum benzen derişimi 20ppm' dir. Bu oran Sovyetler Birliği'nde 6 ppm, ABD'de 25 ppm iken yurdumuzda çoğu işyerinde 200 ppm den fazladır.

İş yaşamı:

1975'te 6 milyon genç çalışıyor, bunların yüzde 1,5'u işveren konumunda, ezici çoğunluğu ücretli işçi, ücretsiz aile işçisi, kendisi için üretim yapanlar vd. 1936'da çıkan İş Yasası'na göre, çocuk ve kadın işçiler günde 8 saat madenlerde, taşocaklarında, yeraltı ve sualtında da çalıştırılabilir. Sovyetler Birliği'nde ise 16-17 yaşındaki gençler günde 4-6 saatten fazla çalıştırılamazlar. 16 yaşın altındaki gençlerin çalıştırılmaları ise yasaktır.

Ülkemizde işsizlik büyük boyutlara ulaşmış durumda geniş işgücü arzı, işçi ücretlerini düşüren en büyük etkenlerden biridir. Asgari ücret beslenme harcamalarına bile yetmeyecek düzeydedir. Özellikle köyden kente iş aramaya gelen genç, ne iş olursa olsun çalışır, çoklukla sigortasız ve asgari ücretin çok altında ücret alarak. Genci iş koşullarından daha çok korkutan, işsizliktir. İzlenen istihdam politikaları işsizliği yokedemedi, yanı sıra pek çok sektörde işyerleri üretimi durdurarak, işçilerine yol veriyor. İşsizlik, gencin ve toplumun en temel sorunlarından biri olarak büyüyor.

Eğitim-Öğretim:

Öğrenci gençlik, çalışan ya da işsiz gençliğin yanında sayıca az. 1981'de 10 milyon genç nüfusun yaklaşık 2,5 milyonu okulda. Öğrenci kitlesi ABD'de Türkiye'den 9, İsveç'de 3, İspanya'da 2 kat daha yoğun. Ulusal eğitimimiz çözüm bekliyor!

Fen, deneme, Anadolu liseleri, yabancı dilde eğitim yapan okullar vd. fırsat eşitsizliğini daha da büyütüyor. Gençler daha yetkin bir öğrenim kurumuna girebilmek için sınavdan sınava giriyor. Yüksek öğrenim konusunda DİE'den birkaç ilginç rakam verelim. Bkz. Tablo

Yüksek öğrenimde her yıl artırılan kontenjanla öğrenci sayısı artıyorken, derslik, donanım, görevli vb. sayısı buna ayak uyduramıyor. YÖK'ün uygulamaları da "intibak dönemi" öğrencilerini "başarısız kıldı". Mezun olanların oranı gitgide azalırken, atılan ve ara sınıflarda yığılan öğrenci sayısı büyüyor. Bu yığılma, genci üretim sürecinden uzak tutuyor, ülkenin yetişmiş uzman açığı kapanmıyor. Okula girebilmenin, bitirebilmenin, bitirince de iş bulabilmenin kaygısı genci "el kapılarında" çalışmaya zorluyor. Vasıflı işçilerin, başarılı öğrencilerin, teknik okul mezunlarının önemli bir bölümü, bunca genç kol ve kafa emeğini yabancı ülkelerin kullanımına veriyor.

Kültür yaşamı:

Gençlik, iş ve okul yaşamı dışında spor yapma, okuma, güzel sanatlarla ilgilenme, gezme ve diğer olanaklardan gereğince yararlanamıyor. Yıllık kitap hasılı İngiltere'de bizden 5 kat, ABD ve Sovyetler Birliği'nde 10 kat fazla. 1980'de Türkiye'de 517 kitaplık, 4 milyon 660 bin kitap ve bunları okuyan 8 milyon 944 bin kişi var. 1978'de Sovyetler Birliği'nde 132 bin kitaplık ve bunlarda 1 milyar

Lise ve dengi okul mezunu	175.000	(1977-78)	185.000	(1978-79)	200.000	(79-80)
yüksek okulda okuyan öğrenci sayısında artış (a)	5.783	(1977-78)	16.361	(1978-79)	43.271	(79-80)
mezun sayısında artış (b)	2.403	(1977-78)	4.263	(1978-79)	3.784	(79-80)
b/a	%41	"	% 26	"	% 8	"

600 milyon kitap var. 1980 istatistikleri; din ve tanrıbilim konusunda çıkan yeni kitap sayısının tek tek felsefe-aktöre, dilbilim, kuramsal bilimler, güzel sanatlar-spor-turizm konularında çıkanlardan fazla olduğunu gösteriyor. Tiyatro, konser sayısı çok az ve çoğu da mali yönden büyük kitle tarafından izlenemiyor. Sinema salonu sayısı 1972'de ABD'de (10.520) 4 kat, Sovyetler Birliği'nde (155.100) 40 kat fazla.

Cinsellik-aile çatışması:

Gençlik için önemli bir sorun da cinsel doyumsuzluk ve bilgisizlik. Bu fışkırır tarzda artan yayınlarla süregenleşiyor. Yasal porno dergiler pekçok gazeteler ve dergiden kat kat fazla satılıyor. (para getiriyor -yalnızca para da değil). Cinsel suçlar, sapıklıklar ve yozlaşma artıyor. ABD'de 240 porno dergide, filmlerde 9-11 yaş arası çocuklar birbirleriyle sevişiriliyor; dergilerde 3 yaşında kızların cinsel birleşme fotoğrafları var. Bu konuda da bir zamanların "Küçük Amerika"sıyız. Gençlik, daha da önemlisi, kendine yabancılaşmasının getirdiği sevgiden yoksunluğunun, sevgi bunalımının içinde. Özellikle taşrada pekçok genç, töreler yüzünden küçük yaşta ya da istemedikleri biriyle evlenmekle karşı karşıya kalıyor. Üretken ve art niyetsiz bir kız-erkek birlikteliğinin karşısında, gencin içine sokulan bir sürü kaygı, korku, çelişki var. Gene, yurdumuzda "çekirdek aile" denen, ana-baba-çocuklar'dan oluşan aile sayısının çok yüksek olması, genç-aile çatışmasının yaygın bir kitlenin sorunu olduğunu gösteriyor.

Tinsel doyum :

Son yıllarda artan "her türlü uyuşturucu'nun kullanımı da genci hedef alıyor. Genç, en üretken çağında, gücünü toplumun hizmetinde, kendini ve çevresini verimli bir şekilde yeniden biçimlendirilebileceği sosyal etkinliklerde değerlendireceğine -çokluk bu yol kapalı olduğundan- kahvelerde, biracılarda, sokakta ya da yaygın deyimiyle "piyasada" koşmakla harcıyor. Genç kuşatma altında: Beyaz dizi, mor dizi, siyah dizi, fotoroman, resimli roman, motosiklet, basket, futbol, bira, arabesk, sex, serüven, karate, punk... Çevresinin, kendinin, yurdunun, dünyanın sorunlarını izlemekten yoksun kalan ya da bırakılan genç yapay sorunlar üretiyor.

Gençlik toplumsal sorumluluklar yüklenmek istiyor. Bu, onun kendine güvenmesini sağlayacak, yarınki görevlerine hazırlayacak ve sağlam bir kişilik geliştirmesine yardım edecek. Oysa çokluk aile, okul, iş çevresinde sorumluluk değil, yükümlülük üstlenmek zorunda kalıyor. Genç, üstlendiği sorumluluklarla kendini aşabilecek, yaşamına egemen olabilecekken, getirilen yükümlülükler altında bocalıyor, yaşamını özgürce yönetmekten uzaklaşıyor.

Özgürlük, zorunluluğun bilhıcıdır; bedeli ancak ve ancak bu bilincin buyurduğu yükümlülüklerdir.

Suçluluk:

1979 istatistikleri cezaevlerindekilerin (giren ve çıkan) yarısının genç olduğunu gösteriyor (islahevleri dışında). Kitle iletişim araçlarını kuşatan melankolik, serüvenci ve giderek sapık duygu ve düşünceleri körükleyen yayınlar bunalımı, suç eğilimini daha da derinleştiriyor. Diğer suçluluk etkenleri olarak; zihinsel geriilik ve öğrenimdeki gecikmeler (bilisizlik), üretim sürecinden kopukluk (işsizlik), dağılmış aileler, ailenin düşük gelir düzeyi, toplumsal değerlerin çiğnenmesinin çocuğa yansıması, ulusal ölçekte bir toplumsal koruyucu dizgenin eksikliğini sayabiliriz. Dolayısıyla gençlik suçluluğunun önlenmesi de diğer sorunları gibi toplumsal düzeyde çözümleme, değişiklikle olası ancak.

Sonuç:

Gençliğin sorunlarının toplumun sorunlarından soyutlanamayacağını görüyoruz. Gerçekte bu sorunlar temelde ekonomik sorunlardır. En düşük gelirli yüzde 40'mın ulusal gelirden payının yüzde 10, orta gelir düzeyindeki yüzde 40'mın payının yüzde 30, üst yüzde 20'sinin payının yüzde 60 dolayında olduğu bir ülkenin ekonomik sorunlarıdır, temelde çözüm bekleyen. Yüzde 27'si genç olan ve genç nüfusun artış hızı büyüyen bir ülkede gençliğin somut istemleri var. ●

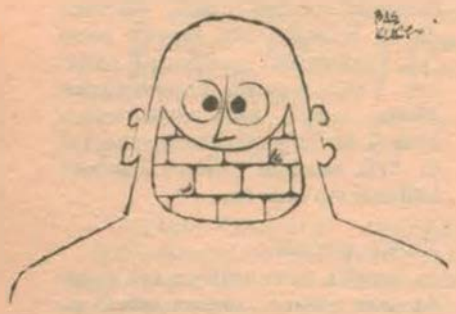

* Bu yazının hazırlanmasında şu kaynaklardan yararlanılmıştır:
"Türkiye'de ve Dünyada Gençlik", Fulya Gürses-H.Basri Gürses.
"Türkiye İstatistik Cep Yıllığı '80", DİE
"Rapor-1975-1977", İzmir Tabib Odası.
"Toplum ve Hekim 9-10", Haziran-Temmuz, 1976.

Kollo Giorgiev'in bir oyunu

Kavram Sorunu

Önümüzdeki yılın "Gençlik Yılı" olması, zaten bir süredir gündemde bulunan "gençlik tiyatrosu" sorununu daha da öne getiriyor. Ama öne gelmekle daha kolay çözülecek bir sorun da değil bu. Bir kez, kavram olarak "gençlik tiyatrosu"ndan ne anlıyoruz? Gençler için tiyatro mu? Gençlerin yaptığı tiyatro mu? Gençlik sorunlarını işleyen tiyatro mu? Bunlarda her birini kabul etmenin pratik sonuçları var. Gençler için tiyatro, demek, en azından seyircinin ağırlığının gençlerden oluşmasını gerektirir. Gençlerin yaptığı tiyatro ise, sanatçıların çoğunluğunun gençlerden oluşması demek olmalı. Gençlik sorunlarını işleyen tiyatroya gelince, bu da öncelikle sergilenen oyunların konularıyla ilgili demektir. Dahası, bunlardan birini kabul etmek, öbür koşulları biraz dışta bırakır. Yani örneğin, gençlik tiyatrosu gençlerin yaptığı tiyatrodur diye ayırdığınız takdirde, böyle bir tiyatronun ille de gençlik sorunlarını işlemesi veya seyircisinin gençlerden oluşması gerekmiyor demek olur.

Sorun böyle pratik yanlarıyla konunca, gençlik tiyatrosu kavramının, seyirci, oynayanlar ya da konu olarak bir çeşit ayrışmalı biçimde anlaşılmasının sakıncaları da açığa çıkıyor. O zaman, "hepsi birarada" diye tanımlamak eğilimi beliriyor. Fakat bunun da pratiğe indirgenmesi neredeyse olanaksızlaşıyor. Kaldı ki, "genç" ya da "gençlik" deyince ne anlıyoruz, sorusu da var. Bir yaş grubu mudur bu, bir tutum mudur (eğer tutum ise, yaşla bağıntısı kalmaz), ya da hatta salt bir kesim midir ("öğrenci kesimi" gibi)? Bu durumda da sorun ya batıdaki gibi çocuk tiyatrosu ile karışmaya veya salt öğrenci tiyatrosu sorununa daralmaya başlıyor. Ama bütün bunları hiç irdelemedikçe de kavram soyut ve içi boş kalıyor, yaşama geçirilmesi çabalarının programlanması olanaksızlaşıyor.

Federal Almanya'da

Batıda, örneğin Federal Almanya'da bu soruna nasıl yaklaşıldığına bakıyoruz; genelde gençlik tiyatrosunun çocuk tiyatrosuyla içi içe geçtiğini ve gençlik kavramının da, çocuk tiyatrosu içindeki ergen çocukluk aşaması olarak ele alındığını görüyoruz. Bu bize pek yardımcı olmuyor. Çünkü bizde "gençlik" kavramı, bunun çok ötesinde. Bizde gençlik, bazı yönlerden toplumun en dinamik kesimi, hatta gerek sanatla, gerek bilimle, gerek ideolojiyle en çok ilgilenen kesimi olabiliyor (Yetişkinlerin durumu ve konumu açısından bu, olumlu bir durum mu olur, yoksa başlıbaşına bir sorun mu sayılmalıdır, bu ayrı bir konu. Ama böyle bir gençlik kavramının, en azından ergen çocukluk ile asla karıştırılamayacağı açıktır). Batıda, tiyatro bazında bizdekine yakın bir gençlik kavramına yakın olan alan, olsa olsa "öğrenci tiyatroları", "ya da "üniversite tiyatroları" olarakgörünmektedir ki, bu da "gençlik" kavramı içinde pratik olarak işçi gençliğin veya köylü gençliğin tümden unutulması demek olabiliyor. (Bizde de bilerek bilmeyerek gene aynı yanlışa düşülüp düşülmediği ayrı bir konu).

"Mutfak", Arnold Wesker.

Yılmaz Onay

Gençlik Tiyatrosu Sorunu ve Bazı Örnekler

İşte kafam bu sorunlarla zaten doluyken, Sofya'daki Bulgar Dramı VII. Ulusal Geçidi (VII. Ulusal Pregled) gösterilerine gittiğimde, Sofya'daki "Ludmila Jivkova" Gençlik Tiyatrosu yetkilileri ile görüşerek, onların "gençlik tiyatrosu" olgusunu nasıl alıp uyguladıklarını öğrenmek istedim. Bir yandan o tiyatroda oynanan genç yazar Valentin Plamenov'un "Yarın da Güzel Olacaksın" oyunu için yer ayrılırken, öbür yandan da tiyatronun direktör yardımcısı Maya Basmacıyeva ile görüşme olanağı sağlandı.

Sofya "Ludmila Jivkova" Gençlik Tiyatrosu'nun Yaklaşımı

Sofya'daki "Gençlik Tiyatrosu" 1945'de kurulmuş. 25 Ocak 1985'te 40. yılını kutlayacak. Basmacıyeva'nın belirttiğine göre, orada da bu tiyatro başlangıçta çocuk tiyatrosu olarak planlanıp gelişmiş. Şimdi ise bu birim içinde iki ayrı tiyatro bulunuyor. Biri, çocukluk ve ergenlik çağı için, yani 3-18 yaş arası kuşak için; öteki, gençlik ve yetişkin kuşak için, yani 18 yaşın üstüne yönelik. Çocuk bölümünün esas amacı: Çocuklarda kültür yaratmak; güzel sanat değerlerini onlara sevdirmek, alıştırmak, bunun eğitimini vermek; aynı zamanda da bu alanda özgün Bulgar oyunlarının yaratılmasını sağlamak ve Bulgar çocuklarının yaşamı ile sıkı bağlı bir sahneyi gerçekleştirmek, oluyor. Böylece çocuklara verilen bir estetik eğitimiyle onları gençlik döneminin aktivitesine hazırlama sürekliliği gözetilebiliyor. Gençlik bölümünde ise -ki bu bölümde yetişkin seyirci de aynı bütünlük içinde görülmekte-, genç kuşağın estetik eğitimi esas amaç olarak benimsenmiş. Ancak, gençlik zaten aktif bir kesim olduğu için bu bölümün repertuvarı, entellektüel dramaturji gerektiriyor, toplumsal sorunları kapsıyor. Örneğin, geçtiğimiz sezon bizim devlet tiyatrolarımızda da izlediğimiz "Amadeus" oyunu var repertuvarda. Oyun aylarca dolup taşmış. Yani ille salt gençliğe özgü olacak diye bir ayrım yok. Ama gençliğin ilgisini çekecek sorunların ele alınması ve seyircinin ağırlıkla gençlikten olması gene de gözetiliyor. Bunun için sanatsal düzeyin bir o kadar yetkin olması gerektiği gibi, güncel konulara da çokça girilmesi isteniyor. Ayrıca çocuk tiyatrosunda zaten öncelikle ve çok geliştirilmiş olan sahne sentezi (yani, sahne sanatında söz ve oyunla, müziğin, dansın, plastiğin bütünleşmesi), gençlik bölümünde daha da ileri götürülmekte. (Bu sentez uygulaması, kukla tiyatroları da dahil olmak üzere, tiyatro ve oyunculuk eğitiminden, topluluk oluşumuna ve genel dramaturji anlayışına dek, Bulgar tiyatrosunun özgül bir niteliği olarak kendini gösteriyor. Örneğin oyuncular, müzikalitenin ve dansın ötesinde enstrümanları bile kendileri çalıyorlar. Böylece, oyundan kopuk bir orkestra da aşılarak, oyunlu biçimde kullanılan çalgı zenginliği giriyor bu senteze.)

Gerek çocuk tiyatrosunda, gerekse gençlik bölümünde şu iki yön geliştirilmekte: Bir yandan süper modern araçların kullanılması (çocuk bölümünde, hayal gücünün geliştirilmesi yönünde; gençlik bölümündeyse, zengin tekniklerle anlatımın güçlendirilmesi yönünde), öbür yandan ise tam tersine, minimum araçlarla fakat her fiziksel koşulda tiyatro yapılması (meydanda, okulda, fabrikada, vb.).

Sahnelemede gençlerle toplantılar düzenleniyor ve oyunlardan sonra tartışmalar açılıyor. (Bu tartışmalarda yerine göre gençlerin yetişkinlerden daha duyarlı ve daha aktif oldukları gözleniyormuş.)

Ayrıca, izlediğimiz oyun, genç yazarların denemeci oyunlarına olanak sağlama boyutunun da, "gençlik tiyatrosu" çalışması çerçevesinde belli bir yer aldığı izlenimini verdi bana.

"Yarın da Güzel Olacaksın"

Çok genç bir yazar olan Valentin Plamenov'un "Yarın da Güzel Olacaksın" adlı oyununu, Burgaz tiyatrosunda Stanislav Stratiev'in "Maksimalist" oyununu sahnelemesiyle Pregled'de birincilik ödülü alan deneyli rejisör Grişa Ostrovski sahneye koymuştu. Demek ki genç yazara ve denemeye de, yetişkin ve deneyli sanatçılar aynı önemi veriyorlar. Çünkü örneğin Beckett'i anımsatabilecek bu oyundaki biçim denemesi, içeriğin yaşamdan kopuk bir "hiçlik" soyutlamasına değil de, yaşamla sıkı sıkıya bağlı daha güzel bir "yarın" inancına ve şiirine dayalı olması nedeniyle, başka bir teknik ve kendine özgü bir üslup yaratma yükümlülüğünü getirmekte. Olayın bu yanı ise elbette ki deneyli sanatçı işi. Plamenov, taze bir heyecanla bize, Pregled'de izlediğiniz seçilmiş oyunların hepsinden başka bir gözle bakın benim oyunuma, derken biraz da haklıydı. Bu da tiyatro sanatının bir çeşit "gençlik"i oluyor besbelli.

Tümüyle Yetişkin Tiyatrosuna Yaklaşan Bir Model

Plamenov'un oyununu izlemek için Fransa'dan ve Sovyetler Birliği'nden çağrılı sanatçı ve eleştirmenler de "Gençlik Tiyatrosu"na gelmişlerdi. Bu vesileyle Basmacıyeva, Sovyetler Birliği'nde Artistler Birli-Şb. Başkanı olan Nora Makarova'dan Sovyetler'deki Gençlik Tiyatrosu uygulamasını anlatmasını istedi. Çünkü orada çocuk tiyatrosundan tümüyle ayrı olduğu belirtiliyordu. Gerçekten de Makarova'nın söylediğine göre Sovyet Komsomol Gençlik Tiyatrosu'nun konsepsiyonu iyice farklı. Hatta son zamanlarda gençlik oyunlarından da uzaklaşıp, başlıbaşına bir tiyatro janr'ına yönelinmekteymiş. Yani bir çeşit sanatsal gençlik oluyor gene. Rejisör Mark Zaharov'un "fantastik gerçekçilik" dediği uslup çalışması içinde, izleyici ağırlığının, oyuncu ağırlığının, ya da konu ağırlığının gençliğe ilişkin olması boyutu değişmiş. Neruda'nın Murietta'sının sahnelenişinde plastik ve müzik öne geçerken, Çehov'un İvanov'unda derinlik önem kazanıyor, vb.

Sonuç

Aslında bu örneklerden de bizdeki çabalar için hemen bize uygun bir sonuca varmak söz konusu değil. Ayrıca görülüyor ki "gençlik tiyatrosu" kavramı, salt çocuk tiyatrosu ile bütünleşmeye indirgenen, ya da "öğrenci tiyatrosu" gibi ayrışık ve salt amatörlük olarak görülen bir uçtan, çocuk tiyatrosu ile hiç bağlantısı kalmayan salt yetişkin tiyatrosundaki belli bir janr uygulamasına, yani bir çeşit sanatın gençliğine kadar uzanabilen esnek bir çerçeveyi kapsıyabiliyor. Arada ise, Bulgar uygulamasında olduğu gibi, çocuk tiyatrosundan yetişkin tiyatrosuna varan bir sürekllik çizgisinin bir çeşit "ara halkası" olma anlamında daha bütünlüklü bir bakış bulunuyor.

Bizde de sorunun kendi pratiğimiz içinde olgunlaşması ve kendi koşullarımıza göre biçimlenmesi gerekiyor. Ama çabamızda en azından şunu gözetmeliyiz sanıyorum: Bizde genç kuşağın özel konumu ve aktivitesi nedeniyle, gençlik tiyatrosu kavramının ve pratiğinin de çocuk tiyatrosuyla değil yetişkin tiyatrosuyla yakınlığı söz konusu. Tiyatro sanatımızın yetişkin kuşaklar içinde yaşanamadığı kesim ve yerlerde zaten gençlere de ulaşamama sorunu var. Bu, sanatımızın zaten asal bir sorun ve bunu yenmenin çok yönlü mücadelesine, genç-yetişkin hepimizin katılmamız gerekiyor ister istemez. Öte yandan, tiyatro yaşantısına katılabilen kesimlerimiz için de, yapılacak tiyatroda, en azından kavram olarak öğrenci olmayan gençliğin unutulmasına yol açmamak zorunluluğu var herhalde. Gene içerik olarak, gençlik-yetişkinlik, öğrenci-öğretmen, vb. ikincil karşıtlıkların, bu kesimlerin tümünü kuşatan temel belirleyici çelişkileri örtbas edecek biçimde abartılması tuzağına da düşmemek gerekiyor. Çünkü, gerek işçi gençlik ve köylü gençliğin varlığını unutan, gerek öğrenci gençlik için de, genç-yetişkin, kız-erkek, öğrenci-öğretmen vb yan karşıtlıkları abartarak öne çıkaran elitist moda fantezilere saplanmakla, gençlik sorununu işlemiş olmaz, bu anlamda gençlik tiyatrosu da yapılmış olınaz; tersine, toplumsal sorunlarda gençliğin var olan gelişkin bilincinin gerisine düşen ve gençliği çocuklaştırmaya çalışan bir sanat görüntüsüyle, sanatın etki şansı da yitirilmiş olur ki bu, gençlik tiyatrosu çabalarını ilerletmek şöyle dursun, geneldeki tiyatro çabalarına da ters yönde etki yapabilir.

Yukarıda sözünü ettiğim Bulgar Dramı Ulusal Pregled'indeki (9-26 Haziran) bir açık oturumda, İspanya'dan çağrılı bir tiyatro ilgilisinin: "Bulgar Tiyatrosunda genç yazarların şansı ne orandadır?" sorusuna, Sofya Satir Tiyatrosu Direktörü ünlü yazar Stanislav Stratiev'in verdiği şu yanıta değinmekle yetineyim: "Tiyatrolarımız genç yazar arıyor. Tiyatro yönetimlerimiz ve yardımcıları genç yazarlarla ilişki kuruyor. Bu Pregled'de (seçilen onyedi-onsekiz oyun içinde) beş genç yazarın eseri var. Genç yazarlar tiyatromuzun geleceğidir. Ancak, Bulgar sanatında ve tiyatrosunda bir genç-yaşlı ayrımı da yoktur. Eserin güzel olması ya da olmaması vardır. Genç olsun, ya da yaşlı olsun, esas olan iyi eserdir. İşte bu anlayışla, genç yazarların oranında yaklaşık yüzde otuz civarına erişmiş durumdayız." ●

Siyasal, sanatsal, ekonomik ve cinsel özgürlükler gibi özgürlük şubeleri olamaz. Özgürlük tektir ve cinsel özgürlük te yerini bu tek ve nesnel özgürlük içinde alacaktır.

Ataman Tangör

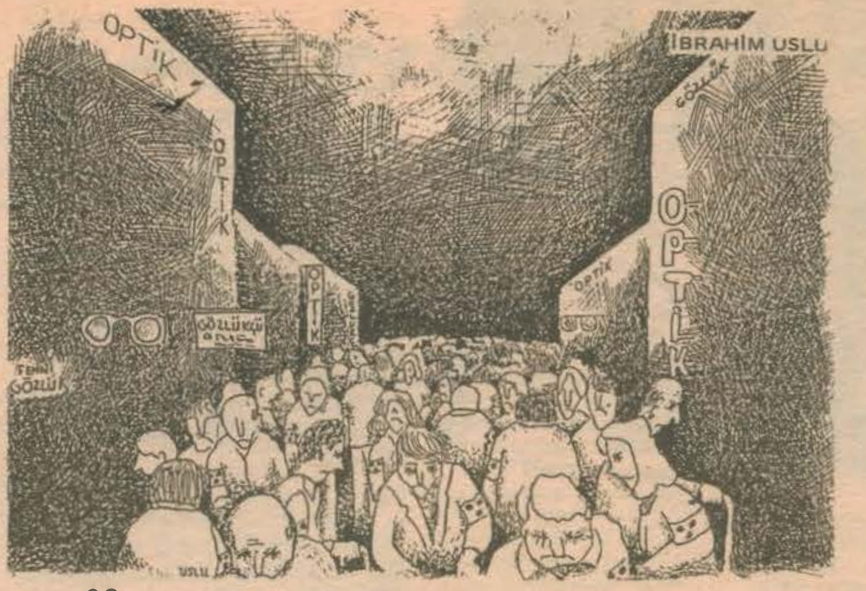

İnsanın özgürce davranmasının gerçekleşmesi için birşeylerin bilince ulaşması gerekiyor kuşkusuz, ancak bunun temeli cinsellik olamaz. Sanırım cinselliğin ne denli özgür olması gerektiğini saptayacak olan yine gerçek anlamda özgürlüğüne kavuşan insan olacaktır.

"Üç Beş Kişi"nin Özgürlüğü

Ağaoğlu kitabının arka kapağında "Üç beş kişi'de cinselliğe dek şiddetin kaynaklarına inmeyi tasarladığımı söyleyebilirim" diyor. "Üç beş kişi"yi okuyup bitirdiğimde bu dizelerle karşılaştım. Ve bu yapıtta şiddetin kaynaklarına nasıl inildiğini düşünmeye başladım. Sanki "cinselliğe dek şiddetin kaynaklarına" değil de, ana kaynak olarak cinselliğe inildiği izlenimini aldım. Yine Ağaoğlu sürdürüyor: "Gerçekte taa Ölmeye Yatmaktan bu yana tek bir belirleyici yanım var teknik olarak: Hep kısa sürelerden, dar zamanlardan yola çıkıyorum". Bu yapıtta da 12 Eylül öncesinin terörle, saldırganlıkla, kanla dolu yaşamını konu almış. Ne var ki, ben o dönemin gerçeğini, gerçeklerini - satır aralarında bile olsa- bulamadım. "Roman yazarının görevi tarihi yazmak değildir." denebilir. Nitekim öyledir de. Ancak Ağaoğlu "Beş ölü-üç yaralı-beş ölü: Romanda işleyen tek başına roman yazarının bilinci değildir. Roman kişilerinin bilincini de işler. Yazar kendini büsbütün toplumun aklı dışında tutamaz" diyerek o dönem insanını yansıtmak istediğini vurguluyor. Aynı "Ölmeye Yatmak" ve "Bir Düğün Gecesi"nde olduğu gibi oysa ben diğer yapıtlarındaki tadı "Üç Beş Kişi"de bulamadım. Sevginin ve şiddetin kaynağına inilen merdivenlerin basamakları öznel bir ruhbilimin; ruhçözümlemenin izlerini taşıyor. Bireysel zaafların, yetersizliklerin, güçsüzlüklerin ve umutsuzlukların altında salt öznel etmenleri görebildim ve dahası bu öznel etmenler o dönemin özelliklerine damgasını vuruyormuşçasına bir izlenim edindim. O dönemin korkunçluğunu, dehşetini, endişelerini ve tüm bunlara karşın ileriye dönük umut doluluğunu içinde taşıyan, yani o dönemi dolu dolu yaşayan insanları romanda göremedim. "Beş ölü üç yaralı, üç yaralı beş ölü" yinelemesiyle simgelenen şiddet-saldırganlık ikilisinin insanın kendinden kaynaklanan ve kurtulamadığı yazgısı olduğu izlenimini edindim. Yani özetle, romanda 12 Eylül döneminin nesnel ruhbilimsel ögelerini değil de, ruhçözümlemenin insanda her zaman için varolduğunu savladığı değişmez, nesneden bağımsız ögelerini görebildim.

Romanda değiştiremiyeceği yazgısıyla, alın yazısıyla başbaşa kalmış akıntıya kapılmış yalnız, mutsuz insanlar gördüm: "Almamış gibi yapamıyacağımız bir telgraf geliyor, bütün tasarılarımız altüst oluyor. Gerekirse geri döneriz, ne yapalım. Dönersin"[1] Diyor Murat; romandaki üç beş kişiden biri; kız gibi yakışıklı, kendini, yerini bulamamış, içinde yetiştiği baskıcı, feodal ortamdan kaçmaya çabalayan, çabaladıkça batan, batağa saplanan; kendi gibi çıkmazlar içindeki ablası Kısmet'e gizli yarı gizli ensest (aile içi cinsel duygu) duyguları taşıyan ve sonunda "sevgili" ablasının çağrı telgrafının itkisiyle kaçınılmaz, değiştiremediği alın yazısına kurban giden Murat. "Almamış gibi yapamıyacağımız bir telgraf", yani yazgı; "Her şey öylesine sürüp giderken, iskele hamalları hamallıklarını ederlerken, sigara kaçakçıları sigaralarını, silah kaçakçıları silahlarını satarlarken, annem de dedemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken"[2] derken Murat, dayısı Ferit'de simgelenen çağdaş burjuvazinin güçlülüğünü, yenilemezliğini vurguluyor. İlerici devrimci çabaların hiç bir şeyi değiştiremiyeceğini, bir hayal ürünü olduğunu bir masaldan öte gidemiyeceğini anlatmaya çalışıyor. Çağdaş burjuvazinin simgesi Ferit Dayı Murat'a "Müzikle bilmem neyle uğraşacağın yerde kavgaya katıl, erkekliğini göster, halkını kurtar, diyorlar ve kendi yaptıklarının senin yaptığından hiç bir farkı olmadığını görmüyorlar... ötekiler de kendileri henüz bir kadınla bile yatmamışken, henüz tekkişilik yataklarında acılarla kıvranırken, hızla şu yana dönen koca çarkı ters yöne doğru çevirmeye kalkışıyorlar... çark onları yutup gidecek, amabeeyt deyip fırlıyorlar; Keloğlanlık, keloğlanlık hep o masalların etkisi... ancak güçlüler amaçlarına ulaşır.... Çok zayıfsın Murat, çok güçsüzsün"[3] Romanda güçlü, başarılı, tuttuğunu koparır aydın, "solcu" çevresi olan ulusal burjuvazi temsilcisi Ferit dayının Murat'a öğütleri bunlar. Ferit dayı doğruları da getiriyor kuşkusuz; Dışa bağımlı asalak bir burjuvazinin insanlarımıza nasıl yapay, yoz bir ekin ya da ekinsizlik armağan ettiğini vurgulamaya çalışıyor. Ne aradığını bilmeyen bu akıntıya kapılmış kitlenin devrimciliğe soyunduğunda başarısız olacağını anlatmak istiyor. Ancak, acaba neden cinsel özgürlüğü bir bayrak yapıyor, bunu anlayamadım. Yani özgürlüğe ulaşan ana yol cinsel mutluluk ve özgürlükten mi geçer, bunu mu demek istiyor? Bu arada Kısmet'in sevgilisi Murat'ın yarı kıskançlık ve yarı hayranlık duyduğu ilerici Ufuk'da, Murat'ın o dönemde müzikle uğraşmasını eleştiren devrimci çevrelere ağzının payını veriyor: "Çükünün derdini halletmeyen kimse, başkaları için konuşmasın anlaşıldı mı?"[4] Burada Ufuk, acaba erkeklik gücü ve erkekliğin kanıtlanmasıyla ekinsel ve duygusal olgunluğu mu simgelemek istiyor. Yani bu olgunluğa ermeyenlerin devrimci mücadeleye sıvanmalarının yanlış olduğunu mu anlatmaya çalışıyor? Böyleyse sorun yok. Ancak romanın akışı içinde cinsel erginliğin ve özgürlüğün temel olduğuna ilişkin veriler romanın ana temasını oluşturacak biçimde sergilenmiş.

Zavallı Murat ablası Kısmet'e ensestvari cinsel bağlarla o denli bağlıdır ki, sevdiği kadına, sonradan pavyon orospusu olan şarkıcı Selmin'e bile erkeksi güç sergileyemez, ona anne arayışıyla karışık duygularla bağlanır, ve "güçlü" Ferit dayı Selmin'i elinden alıverir. Öyleyse güçlü olmak için önce cinsel özgürlüğe kavuşmak gerekiyor. Bunu başaramadık mı güçsüz, bir yaprak gibi savrulup gitmek işten bile değil; Murat gibi, Kısmet gibi ve hatta işçi kızı Kardelen gibi. Yine Ferit'in deyişiyle; Keloğlanlık, Donkişotluk yapmayalım, sabırla cinsel özgürlüğe kavuşacağımız mutlu günleri bekleyelim. İlerici Ufuk'un ağzından: "Zaten Keloğlanlara kadın gerekli değildir ki, Kadını severler, ancak kendileri için sevmezler, kurtarmak için severler"[5] Yani önce sevmeyi öğrenelim, sonra kurtarmayı, Doğru da, sevmeyi öğrenmenin yolu nereden geçiyor; cinsel özgürlükten mi yoksa özgür insandan mı? Özgür olabilmek için önce cinsel özgür mü olmak gerekiyor? Sevebilmek için ensest duygularımdan arınmamızın, anne-baba ve kardeşlere cinsellik duygularından temizlenmemizin, yani ödipal çatışmadan kurtulmanızın koşul olduğunu söyleyen ruhçözümleme kuramcıları bu savlarıyla ana hedefi saptırmıyorlar mı? Romanda güçsüz, akıntıya kapılmış kişiler, cinsel sorununu çözememiş, çocukluk dönemlerine ilişkin cinsel saplantıları olan tipler, Murat ablası Kısmet'e, Kısmet'de Murat'a cinsel duygularla bağlı. Ensest, yani aile içi cinsellik bağları savı ruhçözümlemenin en çok üzerinde durduğu konulardan biridir.

Freud'un "marksist" tilmizlerinden Fromm: "İnsan doğduğu andan başlayarak iki eğilim arasında gidip

TEKİN SOLLO

gelir. Bu eğilimlerden biri aydınlığa çıkmak, öteki ana rahmine dönmektir... Daha sonra çocuk büyüdükçe, anne, aileyle boyla ya da aynı kandan aynı topraklardan doğal kişiler yer değiştirir ya da bütünleşir"[6] diyor. Ağaoğlu da yapıtının son bölümünde, Kısmet'in kurtuluşunun simgelendiği bölümde, "kendini tüy gibi gencecik, dışarının koyu karanlığını okşayan dinlendirici bir yumuşaklıkta buldu. Nemli kaygan en konforlu hazne ana rahmi"[7]. Öyle görülüyor ki, Kısmet aydınlığa çıkamıyacak, kısmet'i bağlanmış. Ruh çözümleme kişi bağımsızlığını, özgürlüğünü engelleyici en önemli neden olarak aile içi cinsel ilişki bağının çözülmemiş olmasını görür. Kitapta Ağaoğlu'nun da bu görüşü paylaştığı izlenimi egemen; Murat annede bulamadığı sıcaklığı, yakınlığı ablası Kısmet'de bulmuştur: "Kısmet kardeşini göğsüne iyice bastırıyor, ou kucak öylesine güven verici ki[8]... Benim yalnız Kısmet'im vardı. Kısmet benim tanıdığım ilk kadındı. Onu hiç bir erkeğe bırakmak istemezdim. Onun sahibi bendim.[9]..." Ve Kısmet sürdürüyor: "Orhan'la yatarken içime giren Ufuk olduğu halde boynuma küçük bir prensin (Murat) kolları dolanırdı... minicik dudakları dosdoğru dudaklarımı bulur... minicik nemli dudaklar... bir hoş olurum ürperirim yedi yaş kız benliğimi günah ayıp duyguları doldurur, ölmek yok olmak isterim... elim bamyasına değer titrer, yüzümde daha beter bir utanç yangını, Ufuk'un dudakları dudaklarıma değerken o zaman Allahım, küçük prensimle yıllar önceki oyunumuz sanki, sanki aynı hazlar, aynımutluluk duygusu"[10]. Ana rahmine ve ölüme sığınma Ağaoğlu'nun güçsüz kişileri Murat'la Kısmet'in yazgıları: Murat değişmez alın yazısıyla ölümün kucağına terör kurşunlarıyla itilirken, Kısmet'de aynı yazgıyla kendinin bilemediği ama bizce belli olan sonuna doğru gidiyor, ya da itiliyor. Nitekim Kısmet daha önce de Murat'tan kopmanın acısına dayanamayarak yaşamına son verme deneyiminde bulunmuştur. Murat'sız Kısmet, Kısmet'siz Murat varolamaz. Kısmet "Ölümü hep büyük bir rahatlama, bir genişlik olarak düşünürdü"[11]. Yine Kısmet'in anneyle ve Murat'la olan bağımlılığındaki cinsel ögeleri kitabın başka bölümlerinde de görüyoruz; Anne Türkan hanımın hamam sonrası törensel kurulanma anlatımında Kısmet annesinin memelerini kurularken: "Şimdi annesinin çıplaklığına bakarken, Ufuk'un kollarında kendi çıplaklığını görür gibi oluyor. Bu görüntüyü kovalamak istercesine başını çabuk çabuk iki yana sallıyor... Türkan hanımla tellak kadının oynaşmalarından duyduğu mide bulantısına benzer bir bulantı oluyor.."[12] Bu tür aile içi cinsel gizli bağlar dedenin ölüm döşeğinde de su yüzüne çıkıyor; yarı koma durumundaki dede altını düzeltmekte olan torunu Kısmet'in elini kaptığı gibi cinsel organına götürüyor ve böylece ensestin "bilinç dışı" bir olgu olduğu da sergilenmiş oluyor. Fromm'un "Annesinin rahminden ve annesinin memelerinden tümüyle kopmadıkça bireyin başkalarıyla ilgi kurabilme ve başkalarını sevebilme özgürlüğü yoktur. O kişiyle annesi bütünleşerek kişinin özseverliğinin nesnesini ohıştururlar. Bu en açık biçimde kişisel özseverlikle topluluk özseverliğine aktarılmasında görülür. Topluluk özseverliğinde aile içi cinsel saplantının özseverlikle karıştığını açıkça görebiliriz. Tüm ulusal, dinsel, ve siyasal bağımlılıkların gücünün ve mantığının nedeni de bu özel karışımdır"[13]. Yargısını Ağaoğlu feodaliteden burjuvaziye geçiş sancıları içindeki bir toplum dönemi olarak değerlendirdiği o dönemin insan ilişkilerine aktarmış görülüyor; Bu geçiş bunalımının güçlü olan, yani aile cinsel-duygusal bağlardan sağlıklı bir biçimde kopabilen kişiler atlatır, geri kalanlar, yani güçsüzler, yani özgürce cinsel bağlar kuramayanlar, aile içi cinsel takıntılarını koparamayanlar savrulur giderler. Nitekim Fromm aile içi cinsel bağlardan kurtulamıyan kişileri "çürüme" içinde olduklarını ve iflah olamıyacaklarını "Sevgi ve Şiddetin Kaynağı" adlı yapıtında enine boyuna anlatır[14].

Bence kitabın özünde yatan ve tartışılması gereken temel konu "insanın seçmekte özgür olup olmadığı" sorunu. Ağaoğlu da böyle diyor: "İnsan yaşamının birey tarafından ne oranda programlanabileceği/programlanamıyacağı benim bu romandaki temel sorgu alanım"[15]. Felsefe sözlüğünde "Özgürlük" başlığının hemen altında: "İnsanın doğadaki ve toplumdaki nesnel gelişmenin yasalarıyla; zorunlukla olan ilişkileri" tümcesi yer alıyor[16] ve sürüyor "Zorunluk her zaman özgürlüğün ön koşuludur... İnsan tarafından öğrenilip bilinemediği sürece, insanlara karşı kendiliğinden bir etki sürdürür". Kısmet kurtuluşunun simgesi olan trenin penceresinden dışarı bakarken "Vatandaşım, özgürüm" diyerek coşkusunu açığa vurduğunda, gerçekte ana rahmine, yani alın yazısında yazılı olana, İstanbulda kendini bekleyen yalnızlığa, yıkıma doğru gittiğini ayırdında değildi[17]. Acaba Kısmet'in zorunluğu, yani özgürlüğünü engelleyen nesnel nedenler neydi? : Cinsel alandaki ensest saplantıları mı onu umarsız, zayıf kılmış, mücadele gücünü elinden almıştı; yoksa feodal yapıyla olan bağlarını, zincirlerinin halkalarını kıracak ortamı mı bulamamıştı. Aynı şeyler Ferit dayı için de söylenebilir; Ferit'i bu denli güçlü kendine güvenli kılan nesnel nedenler onun çocukluk çağındaki ensest saplantılarını olumlu aşmasından mı kaynaklanıyor, yoksa eğitim olanaklarının kendine açtığı ufuklar mı onu atılımcı, güvenli ve başarılı kılıyor. Ferit önündeki zorunluklarla mücadele etmeyi biliyor ve başarıyor, yani bilinçleniyor. Kısmet'e özgürlüğünü engelleyen zorunluklar anlatıldı da mı bunları yenmesini başaramadı? Yoksa r lantılar içine mi terkedildi? Murat'da olduğu gibi, akıntıya kapılan kayık kuşkusuz akıntının ittiği yöne gider; küreği ve kürek çekeni olmadıkça. Murat'a, Kısmet'e, Selmin'e ve hatta Kardelen'e kürek verildi de mi çekmediler. Yani ensest kökenli ödipal çatışmaları olmasaydı akıntının sürükleyici etkisinden kendiliğinden kurtulacaklarmıydı? Cinsel özgürlükleri ve sağlıklı cinsel yaşamları olsaydı nesnel zorunluklardan arınacaklar mıydı? Feodal ve toplumsal baskı, sömürü yok mu olacaktı? Ya da bu baskıyla mücadele daha mı bilinçli olacaktı? Cinsel özgürleşmenin insanın özgürleşmesinde yeri yoktur demek istemiyorum, ancak bu olgunun; cinsel baskının, insanın özgürleşmesinde nesnel bir zorunluk nuşçasına gösterilmesinin, bir özgürlük yanılsama çabası olduğunu vurgulamak istiyorum. Soyut bir özgürlük propagandasıdır diyorum. Bunalımlı dönemlerde, demokratik özgürlüklerin kafa kaldırıldığı dönemlerde, özgürlüğü boğan nesnel zorunlukların temelinde cinsel özgürsüzlüğün yattığı savının ortaya atılması, özgürlük kavramının saptırılmasından başka bir şey değildir. Siyasal, sanatsal, ekonomik ve cinsel özgürlükler gibi özgürlük şubeleri olamaz. Özgürlük tektir ve cinsel özgürlük te yerini bu tek ve nesnel özgürlükiçinde alacaktır. Marks'la Freud'u barıştırmaya özel bir çaba harcayan Fromm'a göre her iki gerekirci (determinist) de Fromm spinoza, Freud ve Marks'ı tarihin üç temel gerekircisi olarak değerlendiriyor.insan davranış yasalarını ruhsal ve toplumsal açıdan belirleyen kişilerdir. Ancak ne var ki Freud'cu ruhbilimsel gerekircilik insanın özgür davranmasını, bilincini, istencini yadsır; onu bilinç dışı bazı dürtüsel güçlerle yönlendirilen bir yapı durumuna indirger. Ruhçözümleme öğretisine göre, insanın özgürlüğü, kurtuluşu ancak ve ancak kendini baskı altında tutan bilinç dışı cinsel ağırlıklı ögelerin bilince ulaşmasıyla olasıdır. Cinsel özgürlük ve cinsel devrim anlayışı bu konuda bir adım daha atarak bastırılmış olan cinselliğin özgürce uygulanması durumunda bireyin ruhsal, bedensel toplumsal özgürlüğünün de gerçekleşeceğini ileri sürecek kadar sorumsuzca davranmıştır. Evet, insanın özgürce davranmasının gerçekleşmesi için birşeylerin bilince ulaşması gerekiyor kuşkusuz, ancak bunun temeli cinsellik olamaz. Sanırım cinselliğin ne denli özgür olması gerektiğini saptayacak olan yine gerçek anlamda özgürlüğüne kavuşan insan olacaktır. ●

1. Ağaoğlu, A.: Üç Beş Kişi, Remzi Kitabevi, 1984, s.20
2. A.g.e. s.31
3. Ag.e. s.22
4. A.g.e. s. 35
5. A.g.e. s. 46
6. Fromm, E.: Sevgi ve Şiddetin Kaynağı. Payel Yayınları. 1979, s. 103
7. Ağaoğlu, A.: Üç Beş Kişi, Remzi Kitabevi, 1984, s. 373.
8. A.g.e. s. 77
9. A.g.e. s.41
10. A.g.e. s. 358
11. A.g.e. s. 134
12. A.g.e. s. 140
13. Fromm, E.: Sevgi ve Şiddetin Kaynağı. Payel Yayınları. 1979, s. 113
14. A.g.e. s. 120
15. Ağaoğlu, A.: Üç Beş Kişi Remzi Kitabevi. 1984, s. arka kapak.
16. Buhr, M., Kosing, A.: Felsefe Sözlüğü Konuk Yayınları, 1978, s. 199
17. Ağaoğlu, A.: Üç Beş Kişi, Remzi Kitabevi, 1984, s. 373

Sonnet

Gönlümdeki mahzun gülün soluduğu
eski bir sevda anısı olsa gerek;
ince duygulu şiirler söylemek
sağaltmıyor da içimdeki burukluğu.

Hüznün ayrılık kadar yaşlı olan
eskidir güncelle yazılan tarihi.
Yani zulüm ve işkencedir şimdi
damla damla testileri dolduran!...

Öfkeyle doluyor gönlüm sevda yerine,
gül yaresi işliyor daha derine;
ıflâh eder, bu dert beni öldürmez!...

Çaresiz değilim, yüreğim serin;
ellerin ne güne duruyor senin
muştuyu her zaman kuşlar getirmez.

Hüseyin Atabaş

"İhtiyar" John Brown

Alaattin Bilgi

Yalnız köleliğe karşı verilen savaşımın değil, tüm Amerikan tarihinin en dramatik kahramanlarından birisi sanırım John Brown'dır. 1800 yılında Connecticut'ta doğmuştu, devrimci geleneği olan fakir bir aileydi. Genç yaşta katıldığı zenci özgürlük hareketlerindeki gözüpek girişimleri ile halk arasında, 'İhtiyar' ya da 'Koca Reis' diye anılmaya başladı. Siyahların emek sömürüsüne dayanan kölelik kurumunun ortadan kaldırılması girişiminde çıkarları zedelenen köle sahibi sınıfın ne denli sert ve zalim olabileceğini ve bu işin zora baş vurulmadan başarılamıyacağını çok iyi biliyordu ama yine de bunun elden geldiğince az kan dökülerek başarılmasını istiyordu.

Uzun yıllar, kaçak köleleri kuzeye, Kanada'ya götüren 'Gizli Demiryolu' diye anılan örgütte çalıştı. Bu amaçla Güneyi bir baştan bir başa tanımış oldu. 1850 yılından başlıyarak, Kansas'ta tarıma elverişli geniş toprakların yağmalanması konusunda Güney ile Kuzey arasında amansız bir mücadele başlamıştı. Her iki tarafta bu verimli toprakları, kendi toplumsal düzenlerini genişletmek için kullanmak amacında idi. 1854 yılında, köleci ve köleci olmayan bu güçler bölgeye akın etmeye başlayınca aralarında küçük çapta bir savaş patlak verdi. Brown yanına oğullarını da alarak hemen buraya geldi ve yeni yerleşim yerlerini, köleci istilacılara karşı korumada bölge halkına yardımcı oldu. Çetin çarpışmalar sürdükçe Brown'ın ünü ülkeye yayıldı ve çok sayıda genç insan çevresinde toplandı ve böylece ilk savunma birlikleri kurulmuş oldu. Durumu farkeden köleci güçler John Brown'dan nefret ediyor, ondan kurtulmanın yollarını arıyorlardı, Abolitionistler ise, onu, zalimlerin gözlerini yıldıran 'doğal' çete reisleri olarak kabul ediyorlardı.

Brown ile çetesi, Kansas'ı birkaç yıl boyunca korudular ve bu durum 1858'e dek sürdü. Yerel seçimlerde şiddet olayları devam ediyor, karşıt güçler arasındaki çatışmalar gerilla savaşı biçiminde sürüyordu. Bu sırada Brown, düzensiz savaşın inceliklerini iyice öğreniyordu. Bu deneyimlerinden kölecilere karşı verilecek mücadelede yarlanmayı planlıyor, Appalachian Dağlarında verilecek yerel savaşlarla köleci güçlere darbe vurulacağına inanıyordu. Zencilerden uygun durumda olanlar bu savaşlara katılacaklar, ötekiler de kölelikten kurtarılarak Kanada'ya gönderilecek ya da Kuzey batıdaki özgür topraklara yerleştirilecekti.

Bu iş için, Kansas'ın savunulmasında yardımcı olan gençlerden bir birlik oluşturulacaktı. Para ve silah sağlamak için 1858 ilkyazında Kansas'tan ayrılan John Brown, Kuzeye, New England'a gitti. Boston'daki ve New York'daki dostlarına planını anlattı ve onlardan yardım vaadi aldı. Yıllardan beri 'Gizli Demiryolu' ile kuzeye, Kanada'ya kaçak köleleri ulaştıran Harriet Tubman, Kanada'da özgürlüğüne kavuşmuş bulunan zencilerden kendisine yardım edebilecek gönüllülerin bulunabileceğini söyledi. Brown kölecilere ilk darbeyi Virginia'da vurmak istiyordu. Dağlık arazide kuracağı bir üsden, köle kullanan büyük çiftliklere baskınlar düzenliyecek, bu arada kölelerin kaçmaları sağlanmış olacaktı. Kanada'lı gönüllüler bunları Kanada'ya götürmekle yükümlü olacaktı. Tubman, Virginia Eyaletinin arazi durumu, Gizli Demiryolunun düğüm noktaları ve buradaki güvenilir kimseler hakkındaki bilgileri Brown'a verdi.

16 Ekim 1859'da 'İhtiyar' John Brown, yanında yirmi bir savaşçıyla -bunların beşi zenciydi- Harper's Ferry'de, federal birliklere ait silah deposuna saldırdı. Cephaneliği ele geçirmişlerdi ama federal birlikler de etraflarını sarmıştı. 'Koca Reis' adamlarıyla birlikte yiğitçe savaştı ve yaralı olarak ele geçti. İki oğlu gözünün önünde öldürülmüştü. Girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştı ama İç Savaşın hemen eşiğindeki ülkede, güçlü kölelik kurumuna karşı yapılan bu yiğitçe saldırı ülke boyunca geniş yankılar uyandırmıştı.

Kısa yargılanması sırasında kendisini ve arkadaşlarını onurlu ve meydan okurcasına savunan John Brown son sözü sorulduğunda, hazırlıksız olduğu halde ayağa kalktı ve şunları söyledi:

Mahkemenizin izniyle elbette birkaç söz söylemek isterim.

Herşeyden önce, baştan beri kabul ettiğim, köleleri özgürlüklerine kavuşturmayı planlamak dışındaki bütün suçlamaları reddediyorum. Geçen kışta Missouri'ye gitmiş ve her iki tarafta silaha davranmaksızın, köleleri alarak ülkeyi bir baştan bir başa geçmiş ve sonunda hepsini Kanada'ya götürüp bırakmıştım. Bu kez de aynı şeyi daha geniş çapta planlamıştım. Bütün amacım buydu. Ne adam öldürmeye, ne vatana ihanete, ne de devlet malına zarar vermeye niyetliydim. Köleleri isyana teşvik etmediğim gibi, ayaklanmaya zorlamak amacında da değildim.

Bir itirazım daha var: Böyle bir cezaya çaptırılmamın adaletsiz olduğuna inanıyorum. Kabul ettiğim biçimde bir işe kalkışmışsındır ve bu açıkça isbatlanmıştır-bu davada dinlenen tanıkların büyük bir bölümünün dürüstlüğüne ve cesaretine hayranım. Eğer böyle yapmayıpta, varlıklılar, güçlüler, akıllılar, sözde büyükler, ya da bunların babaları-anaları, kardeşleri-kardeşleri, çoluk çocukları için, ya da bunların oluşturduğu sınıf adına bu işe kalkışmış olsaydım buna kimse ses çıkartmaz ve şu mahkemede herkes yaptıklarımı, değil bu ağır ceza ile cezalandırmak, tam tersine ödüllendirmeye layık bulurdu.

Bu mahkeme, anladığım kadarıyla, Tanrının yasalarının geçerliğini kabul etmektedir. Burada, dudaklara götürülüp öpülen bir kitap gördüm, sanırım İncildi. Bu kitap şunu öğretir ki, "İnsanlardan, bana yapmalarını beklediğim her şeyi, ben de onlara yapmalıyım." Bu kitap yine şunu öğretir ki, "Köleleri, tıpkı onlarla birlikte köleymişsiniz gibi hatırdan çıkartmayınız." Ben bu öğretilere uygun olarak harekete geçtim. İlan ediyorum ki ben, Tanrının, rütbeye, varlığa değer verdiğini anlayabilecek denli yaşlanmadım daha. Girıştiğim bu işi -ki, bunun ne olduğuna özgür irademle daima kabul etmişimdir- Tanrının, horlanan yoksulları adına yaptığıma ve bunun yanlış değil doğru olduğuna inanıyorum. Şimdi eğer, adaletin amacına ulaşabilmesi için canımı vermem, kanımı çocuklarımın dökülen kanına, ve insanlık hakları, kötü niyetli, zalim ve haksız yasalarla ayaklar altına alınan bu köle ülkede yaşıyan milyonlarını kanına karıştırmam mutlaka gerekli ise boyun eğiyorum: Yargı yerine gelsin! (...)

Benimle ilişkili olan bazı kimselerin beyanları konusunda da bir şey söylemek isterim. Bunlardan bazılarının kendilerini bana katılmaya ikna ettiğimi söylediklerini duydum. Bu doğru değil. Bunu, onları incitmek için değil, zayıflıklarını belirtmek için söylüyorum. Bunların hiç birisi bana kendi isteği dışında katılmadı ve çoğu, giderlerini de kendileri karşıladı. Bunların bazılarını, belirtmiş olduğum amaçlar için bana başvurdukları güne değin hiç görmediğim gibi, tek kelime de konuşmuş değilim.

Söyliyeceklerim işte bu kadar.

John Brown, 2 aralık 1859 günü idama götürülürken bir muhafıza verdiği kağıtta şu sözler yazılıydı:

> Ben, John Brown, şimdi kesinlikle inandım ki, bu suçlu ülkenin işlediği cinayetler, kan dökülmeksizin asla temizlenemiyecek. Bu işin çok fazla kan dökülmeksizin yapılabileceğini düşünmekle kendimi boş bir hayale kaptırdığımı şu anda çok iyi anlıyorum.

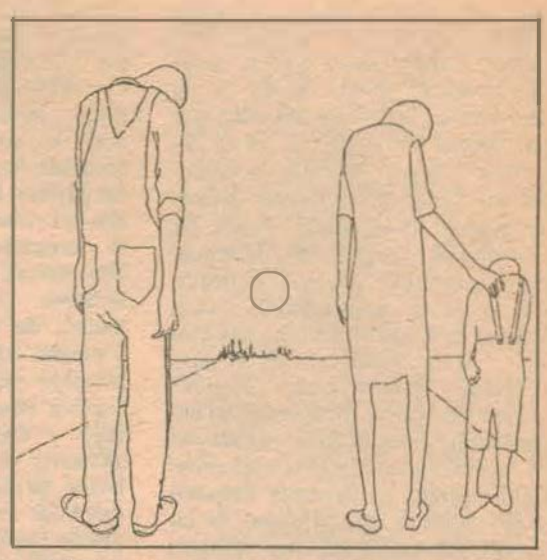

Herper's Ferry baskınında, John Brown ile birlikte yiğitçe dövüşen beş zenciden birisi John A. Copeland idi. 1859 yılı 16 aralık günü asılmadan önce kardeşine yazdığı mektup aşağıdadır. Baltimor Sun gazetesinin haberine göre Copeland darağacına giderken şöyle bağırmıştı: "Özgürlük için ölüyorum, bundan daha yüce bir amaç için canımı veremezdim-Köle olarak yaşamaktansa ölümü yeğlerim!"

> Sevgili Kardeşim -Şu anda, zalim ve adil olmayan yasaların, ve bunlardan da zalim ve adaletsiz kimselerin pençesine düşmüş bulunan bir avuç insanın olsun özgürlüğüne kavuşabilmesi için ayaklanan, soylu fakat talihsiz Kaptan John Brown ile arkadaşlarını harekete geçiren şey, bizlere reva görülen haksızlıklara başkaldırma duygusu idi. Bu insanlar ki, sözü edilen özgürlüğe, adalet ile insanlığın bilinen bütün ilkeleri gereği hak sahibi oldukları gibi, Tanrı da insanları bu özgürlüklerden yararlansın diye yaratmamış mıydı? Ve şimdi, sevgili kardeşim, bundan daha soylu bir dava için can vermek olası mıydı? Doğruluktan yana ve namuslu insanları, bana karşı daha içten saygı duymaya, ve Tanrının meleklerini, göklerdeki sonsuz mutluluk ülkesine beni daha cangönülden kabul etmeye razı edebilecek bir başka ölüm biçimi ve amacı olabilir miydi? Annemin, babamın, kız ve oğlan kardeşlerimin, hepinizin, "Hayır, bizlerin, senin ölümünü daha az üzüntüyle karşılamamıza neden olabilecek bir başka dava olamaz!" dediğinizi duyar gibiyim. Bu hapishaneye, hem de idam hükmüyle kapatılmış olduğum halde, burada büyük mutluluk duyduğum saatler olduğunu söylersem inanın bana. En yakın ve en sağlam kan bağlarıyla -Tanrının gerçekleştirdiği en sıkı ve en güçlü bağlardır bunlar- bağlı bulunduğum sizlerin kalplerinizin kederle dolacağını bilmesem, bir an önce ölmeyi yeğ tutardım; zira şu anda beni yaratan ile yüz yüze gelmeye kendimi hazır hissediyorum...

Amerikalı bireyci ve bir ölçüde de anarşist filozof Henry David Thoreau (1817-1862) kölelik sorununu kendine dert edinmişlerin başında gelir. John Brown'ı tanıdıktan sonra bu yürekli adamın candan destekçisi oluyor ve ölüme mahkum edilmesi üzerine ünlü 'John Brown'ı Savunuyorum'u yazıyor. Thoreau'nun en çok okunan yazılarından olan bu savunmadan yalnız birkaç paragrafı alıyoruz:

> ... Bir düşünün onu ve onda bulunan ve insanlarda az rastlanan nitelikleri! Böyle bir adamın yaratılması yüzyıllar alır; anlaşılması ise yüzyıllar sürer; ne uydurma bir kahraman, ne de bir partinin temsilcisi. Bu karanlıkta kalmış ülkede güneşin bir daha kolay kolay üzerine düşemiyeceği türden bir insan. Yoğrulup yaratılmasında, en değerli, en ince ama en eğilip bükülmez türden

malzemenin kullanıldığı bir yaratık. Tutsakların zincirlerini kırsın, parçalasın diye yeryüzüne gönderilmiş, ve sizin ona yaptığınız tek şey bir ipin ucunda sallandırmak!

İsanın çarmıha gerilmesine ahuvah eden sizler, kendisini dört milyon insanın kurtulmasına adıyan bir insana yapmak üzere olduğunuz şeyi bir düşünün. (...) Ama bir hükümet, vicdanının rızası olmaksızın bir insanın hayatını almaya kalkıştı mı, o gözü kararmış bir hükümettir ve kendi yokolmasına doğru bir adım daha atıyor demektir. Bir bireyin haklı ve bir hükümetin haksız olma olasılığı yok mudur? Yasalar, sırf yapıldılar, hazırlandılar diye mutlaka uygulanmalı mıdır? Ya da iyi değillerse, ille de iyidir diye diretilmeli midir? Yoksa yasa yapanların amacı iyi insanların durmadan ipe gönderilmesi midir? Yargıçların bütün görevi, yasayı, ruhuna göre değil sözcüklerine göre yorumlamak mıdır? (...) Yoksa adalet denilen şey, bir ayağı köle ülkeye, öteki ayağı özgür ülkeye basan, kalpazan yasa fabrikası mıdır? Böyle bir kunımdan, gerçekten özgür olan bir insan için ne türden bir yasa beklüyebilirsiniz?

Burada ben, sizin karşınızda, onun varlığını adadığı davayı savunuyorum. Söz konusu ettiğim onun hayatı değil kişiliğidir: Yani ölümsüz yaşamıdır; böylece onun davası yalnız ona ait değil, bütünüyle size ait hale geliyor. On sekiz küsür yüz yıl önce İsa çarmıha gerilmişti, bu sabah belki de Koca John Brown asılmış olacak. Bu iki olay, aynı zincirin iki ucundaki halkalardır. Artık o, bizim tanıdığımız İhtiyar Brown değil, ışık demeti halinde bir melektir. Ülkedeki, en yürekli ve en sevecen insanların asılmaya yargılı olduklarını şimdi anlıyor gibiyim. Belki o da bunu farketti. Ve benim kuşkum odur ki, yaşamını sürdürmesinin ölümü kadar işe yaramıyacağını artık o da sezinlemişti. (...)

"Yolunu şaşırmış!" "Geveze!" "Deli!" "Öç alıcı!"

Rahat koltuklarınıza gömülüp böyle yazabilirsiniz. Oysa, Silah Deposunda yere uzanmış, yaralı ama bulutsuz gök yüzü gibi parlak, doğanın sesi gibi gerçek bir ses şu yanıtı veriyor.

"Beni kimse göndermedi buraya; kendi isteğimle ve yaratıcının dileğiyle geldim. İnsan biçiminde hiç bir efendi tanımıyorum."

Ve kendisini tutsak edenlere karşı o ne tatlı ve soylu çığıltıdır öyle:

"Sanırım dostlarım, Tanrıya ve insanlığa karşı yapılan büyük bir haksızlığın suçunu taşıyorsunuz. Bencilce ve haince tutsak ettiğiniz insanları özgür bırakmadığınız sürece her hangi bir kimsenin size karşı çıkması tamamen haklı bir davranış olacaktır."

Ve giriştiği işi anlatıyor: "Bence bu, bir insanın Tanrıya yapabileceği en büyük hizmettir. Kendilerine yardım edecek kimsesi olmıyan zavallı kölelere merhamet duyarım; bunun için de buradayım. Herhangi kişisel bir düşmanlık, öç alma ya da öfke duygusunun tatmini için hareket etmedim. Ezilen ve aldatılan ama sizler kadar iyi ve Tanrının gözünde değerli kimselere karşı duyduğum sevidir beni buraya getiren. Bir de şunu eklemek isterim ki, sizlerin, bütün Güneylilerin, siz henüz hazır değilken yüz yüze gelmek zorunda kalacağınız bir sorunun çözümüne artık kendinizi hazırlasanız çok iyi edersiniz. Hem de ne denli tez hazırlanırsanız o denli iyi olur. Benim işimi çok kolaylıkla bitirebilirsiniz. Şu anda bile benim işim bitmiş sayılır ama bu sorun hala çözümlenmemiş durumda. Bu Zenci köle sorununu çözümlemek zorundasınız."

(...)

Ressamların, konu için artık Roma'ya gitmeden bu sahneyi çizebilecekleri, şairlerin dizeye dökebilecekleri, tarihçilerin kayda geçirebilecekleri zamanın geldiğini görür gibiyim. Ve bu tablo İlk Göç resmi ve Bağımsızlık Bildirgesi ile birlikte, geleceğin Ulusal Galerisinde yerini alacaktır. Ve o zaman, köleliğin bu günkü biçimi artık burada olmıyacaktır. İşte o zaman Koca John Brown için ağlama hakkını kazanmış olacağız. Ve işte ancak o zaman öcümüz alınmış olacaktır. ●

Fotoğraf: İBRAHİM AKYOREK

ARI FABRİKASI İŞÇİLERİ "Haklarımızı alana kadar bekleyeceğiz..."

"Davula vurdukça benim ciğerime vurdunuz. Bildiğiniz yere gidin, isterseniz allahın oğluna..."

Dört yıldır sosyal hak, dokuz ikramiye, altı aydır ücret vermeyen Arı Bisküvi Fabrikası sahibi Durmuş Seyhan, bir ayı aşkın fabrika önünde alacaklarını bekleyen işçilere böyle demiş.

İşçiler allahın oğlu'na değil ama, herkese gittiler. Sıkıyönetime, Bölge Çalışma Müdürlüğüne, Tek-Gıda-İş'e, milletvekillerine, Şevket Yılmaz'a... 198 işçi fabrikanın demirparmaklıkları önünde bekliyor. Yemeklerini burada yiyor, yoldan gelen geçene dertlerini anlatıyor.

Hileli iflasa giderek, işçilere ödeme yapmayan işverenin amacı açık: Fabrikada emekliliği yaklaşan işçiler çoğunlukta. Bu işçilerin tazminatlarından kurtulmak istiyor. İşçinin kendisinden kurtulmak istiyor, çünkü dört yıl önceki grevin acısını çıkarmak istiyor. "Çomak artık bizim elimizde," diyormuş. İşçilere, devlete, SSK'ya olan, milyarı bulan borçlarından kurtulmak istiyor.

Amaçlarını gerçekleştirmek için eşe dosta borçlanıp fabirkayı batırmış gösteriyor. Elindeki paralarla ARILAR isimli yeni bir şirket kuruyor ve aynı fabrikada üretimi sürdürüyor. İşe; asgari ücretten, geçici sözleşmeli yeni işçiler alıyor. Böylece,beğenmediği işçileri atması da kolay olacak. Sendikalaşmayı engelleyebilecek ya da yönlendirebilecek.

Şimdi gelin ARI işçilerini dinleyelim:

Mustafa Türk: 16 yıldır bu fabrikada çalışıyorum. 1982 yılında bir işkazası geçirerek istirahat almıştım. Üstasıyla, şöförüyle adam gönderdi. Gel çalışdedl. Çalıştım. onun karşılığını bile vermedi. Pazar günü bile bizi çalıştırdı. Başka yere fabrika kurdu. Ona yatırım yapıyor. Üç dört şirkete de ortak.

Dürine Bayrak: Emekliliğime üç ay kaldı. 15 yıldır buradayım. 20 bin lira alıyorum. Bu sabah işe girmek istedik. Sıtlarımız yara içinde bırakılana kadar coplandık. Sonuna kadar, haklarımızı alana kadar bekleyeceğiz. 6 aydır ücret vermiyor. Bir on bin lira veriyor, 60 gün sallıyor. Eşim buradan emekli oldu, onu bile kovarak dışarı attılar. Bağlı olduğum Türk-İş'e bağlı Tek-Gıda-İş bizi bıraktı.

Rüştü Çetinkaya: 17yıldır buradayım. 50-60 kadar yeni işçi aldılar, asgari ücretten. Hiçbir taraftan yardım görmüyoruz. Çok perişan bir haldeyiz. Boyuna hakaret oluyor. Avukatı da bize tükürüyor. O da zaten fabrikaya %15 ortak. Sahtekarlıklarla fabrikayı yürütüyor.

Ali Okur: (İki gözü görmüyor): 10 yıldır buradayım. Adamın parası çoktur, yaptıkları parasızlıktan değil. Eylül 80 sonrasından yararlanarak, emek güçlerini bölmek istiyor. 17 kişiyi, 17. maddeden tazminatsız attılar. İşe dönmeleri kararı çıktı, almadılar. Cami köşelerine gitmedim, dilenmedim, bu işe girdim. Bu adamın ne allahı var, ne dini var. Bir gün bu memleketin sahipleri olacak, bir yurtsever çıkacak.

Bu oyun yalnız ARI'da oynanmıyor. Yani ARI'nın sahibi "Kötü Adam" olduğu için 198 işçi aç ve açıkta kalmıyor. Aynı taktik Hoover, Gülok'da, Herko ve Gonca İplik de, İzmir Kula Mensucat'ta, Merbolin'de, Vinyleks'de, Telefunken'de uygulamaya sokuluyor. Bunlar tanınmış fabrikalar. Gözden uzak olanlar da kimbilir neler dönüyor? Bugün bu fabrika işçilerine yapılan, yarın öteki fabrikalara uygulanacak. Toplumun öteki çalışan kesimi de bu arada payına düşeni alacak.

İşçi alacaklarına givence sağlamayan yasal boşluklar var deniyor. Bu boşluklar durup dururken mi ortaya çıktı? Düşünelim, bu boşluklar kime yarıyor? Bir günde yasa ve kararname çıkarken, bu boşluklar niye dolmuyor? İflas masasında herkes alacağını aldıktan sonra, sıra neden en son işçi'ye geliyor?

İşçileri açıkta bırakan, alacaklarını vermeyen "Kötü Adam"lar değil. İsteniyor ve uygulanıyor ki, dört yıl öncesinin bilinçli, dürüst işçileri aç ve açıkta kalsınlar. Adam açıkça söylüyor: "Çomak artık bizim elimizde."

ÇUKUROVA DEMİR-ÇELİK İŞÇİLERİ

"Biz, Otomobil-İş'e üye olduk..."

Çukurova Çelik Endüstrisi 1 Ocak 1982 tarihinde üretime başladı. Şu anda 480 işçi çalıştırıyor. Üretime başladığı günden bu yana diğer tüm işyerleri gibi işçilere yönelik bir çok "sorunu" da birlikte getirdi. Sendikalaşma gündeme geldi.. Bildiğimiz gibi yasalar işçilerin diledikleri sendikayı özgürce seçmeleri gerektiğini belirtir. Yine yasalara göre, işçi sendika değiştirmeye zorlanamaz. Ancak bazı işyerlerinde bu yasaların çiğnendiği de açıkça gözleniyor. YARIN, bu durumdaki işyerlerinden birisi olan Çukurova Çelik Endüstrisi işçileri ile görüştü.

Bir işçi arkadaşa öncelikle fabrikadaki çalışma koşullarını sorduğumuzda şu yanıtı aldık:

"Fabrikamız üretime başladığı zamandan bu yana sürekli sorunlu bir işyeri oldu. Deneme üretimine başlandığında çalışma süresi belirsizdi, 72 saat aralıksız çalışan arkadaşlarımız vardı. Her türlü baskıyı görüyor, hakaret, dayak gibi aşağılayıcı davranışlarla karşılaşıyorduk, ancak sesimizi çıkaramıyorduk. Sürekli işten atılma korkusunu yaşıyorduk, herhangi bir güvencemiz yoktu. Bu koşullar altında iki arkadaşımız iş kazasında yaşamını yitirdi, dört arkadaşımız sakat kaldı, bir dolu kaza da hafif sakatlıklarla atlatıldı. Açıkçası fabrikamızda montaj tam anlamı ile bitmeden deneme üretimine geçilmesinin faturası işçilere ödetildi."

Bir başka işçi ardından ekliyor: "Sorun şimdi de çözülmüş sayılmaz. Örneğin vinç operatörlüğü gibi uzmanlık gerektiren işlere işçilerin eğitilmeden verilmesi iş kazalarına zemin hazırlıyor... Diğer bir sorun da ark ocakları. Bu ocaklar çok yüksek sıcaklıktadır. Onarım gerektiğinde, bu ocaklar tam soğumadan girmek zorunda bırakılıyoruz, baskı ya da 'ikna' ile. İçeri girdiğimizde boğulacak gibi oluyoruz. Dökim sırasında girilmemesi gereken kamaraya da bazen girmeye zorlanıyoruz. Böyle bir durumda her an yanma tehlikesi ile karşı karşıyayız.

Ancak en büyük sorunlarımızdan biri işyerini bir bulut gibi kaplıyan demir pası dumanı. Bu duman yüzünden göz gözü görmüyor. İş'in ciddi yanı bütün gün bu dumanı ciğerlerimize çekmemiz. Altı aydır bir baca yapılacaktı, hala yapılmadı."

Başka bir işçi de şunları söylüyor."Sağlık sorunumuz da başka bir konu. İşyeri doktoru günde yalnızca bir saat uğruyor. Bundan başka bir de sağlık memurumuz var. Ancak işyerinde verilen tek ilaç aspirin. Bu sorun belirtildiğinde sağlık memuru, 'Başka ilaç verme yetkim yok' deyip geçiştiriyor."

İşçiler arasındaki ücret farklılıklarının da çok fazla olduğu belirtiliyor. Bir kısım işçi çok düşük ücretle çalışırken bir kısmı da oldukça yüksek bir ücret alıyor. Bu da işçiler arasında bölünmeye yolaçabiliyor.

İşçilere, "işyerinde sendikalörgütlenme konusunda sorunlarının neler olduğunu" soruyoruz. Sendikal örgütlenme konusunda işçiler gerçekten çok duyarlı.

Fabrikanın ağır çalışma koşulları sendikalaşmayı bir zorunluluk olarak duyurmaya başlamış. O dönemde metal işkolunda İzmir'de Türk-İş'e bağlı Türk Metal-İş Sendikasından başka bir sendika yokmuş. Bu seçeneksizlik durumunda işçiler "yılana sarılırcasına" Türk Metal-İş'e kayıtlarını yaptırdıklarını belirtiyorlar. Ancak Türk Metal-İş bir sendika olarak varlığını işyerinde hiçbir zaman duyurmamış. Varolan sorunlarda işçilerden yana tutarlı bir tavır göstermemiş. Sürekli kaypak davranışlar içine girmiş...

İşçiler Türk-Metal'in kaypaklığına şu örneği veriyorlar:

"Türk-Metal'den altı arkadaşımız işyeri temsilcisi olmuşlardı. Temsilci arkadaşlarımızın ilgilendikleri konulardan biri yemekhanenin müteahhitten alınıp işverene verilmesiydi. Bu işçiler için çok daha iyi olacaktı. Ayrıca fazla mesailerin kaldırılması, işçilere süt verilmesi, formen ve mühendislerin işçilere karşı kötü tavırlarını düzeltmeleri, küfür, dayak gibi insan onurunu zedeleyici davranışlardan vazgeçilmesi de istemler arasındaydı.

Bu istekler üzerine, işveren şimdiye kadar kabul ettiği temsilcilik sisteminin geçerli olmadığını belirtti. Bu durumda temsilci arkadaşlar Türk Metal-İş'e giderek yetkilerinin ve sınırlarının ne olduğunu sordular. Bundan sonra Türk-Metal sendikasından kişiler gelerek idare müdürünü 'uyardılar'. Uyarının niteliği şöyleydi: 'Eğer siz bu temsilcilere sahip çıkmaz, bunları tanımazsanız, yarın bir başka sendikayla uğraşmak zorunda kalabilirsiniz."

İşveren bu "uyarı" karşısında temsilcileri kabul etti ve şunları söyledi: "Tamam! Bundan sonra sizi tanıyorum. Ne isteğiniz varsa gelin halletmeye çalışalım. Ama artık dikkatli olun. Yarın iki zıpır çıkıp da Otomobil-İş filan demesinler, bizim de başımızı derde sokmasınlar."

"Otomobil-İş sendikasını daha önceden duymuştuk. Duyduğumuz, bu sendikanın işçi haklarına Türk-Metal'e göre çok daha tutarlı ve sağlam olarak sahip çıktığı yolundaydı. Bu olay üzerine Otomobil-İş'in ne olduğunu daha ciddi olarak araştırmaya başladık. Araştırmalarımızın sonucu büyük ölçüde olumluydu. Bunun sonucunda Türk Metal'in fabrikamıza girişinin birinci yılında sendikadan istifa ettik ve Otomobil-İş sendikasına girdiğimizi duyurduk."

Otomobil-İş işyerinde kısa sürede örgütlenmiş ve işyerinde çalışanların büyük çoğunluğunu kazanmış (Yüzde 70 gibi). Yetki almak için de başvurmuş. İşçiler yetkinin altı gün içinde verilmesi gerektiğini, ancak aylardır bu konuda resmi bir açıklama yapılmadığını belirtiyorlar. Bundan öte, işyerinde baskılar da yoğunlaşmış. İşçi arkadaşlardan biri durumu şöyle anlatıyor: "Biz Otomobil-İş'e üye olduk, ancak iş bununla bitmedi. İşveren ve Türk-Metal bir olarak işçilere saldırmaya başladı. İlk olarak eski temsilcilerimizden Veli Kaynak'ı önce tehditle yıldırmaya çalıştılar. Bu sökmeyince işten attılar. Ama işçiler Otomobil-İş'e üye olmayı sürdürüyorlardı. Bu sefer en iyi işçilerden (ki bu işçiler sevilen ve sayılan kişilerdi) yedi kişiyi özel izinle işten çıkardılar. (Nihat Okal, Kerim Kayık, İbrahim Berkmen, Bilal Yeşiltepe, Aydın Basum, Niyazi Bilgen, Mümtaz Bilgen.) Daha sonra eski Türk-Metal temsilcilerinden Coşkun Akkoç'u işten uzaklaştırdılar.

Bir başka taktik Otomobil-İş'in güçsüz olduğu, Türkiye genelinde yüzde 10 barajı aşamadığı, toplu sözleşme yetkisinin olmadığı yolunda söylentilerin yayılmasıydı.

Ayrıca Otomobil-İş'in çoğunluğunu düşürmek için fabrikaya yeni işçi alınmaya başladı. İşveren "adam yığma" taktiği uyguluyordu.

Bu kadar baskıya fabrikada çalışan kırkaltı işçi dayanamadı ve Otomobil-İş'ten istifa etmek zorunda kaldı. Bu işçilerin bazıları şu anda hiçbir sendikaya üye değil.

İşveren hemen hergün Türk-Metal sendikasının bir yetkilisini işyerine çağırıyor ve kapalı kapılar ardında toplantılar yapılıyor.

Bir ara Otomobil-İş'ten ayrılan ve Türk-Metal'e geçen işçilerin tüm masraflarının karşılanacağını belirten bir yazı astılar. Bu sökmeyince noteri işyerine getirip işverenin saptandığı dört temsilci ile işçilere baskı yapıp zorla Türk-Metal'e girmelerini sağlamaya çalıştılar."

İşçiler bu tür oyunların şu günlerde de sürmekte olduğunu söylüyorlar.

Bu durumda aklımıza, "Otomobil-İş yüzde 70 çoğunluğu aldığı halde, yani aşağı yukarı yetki alması kesin olduğu halde, bu baskıların amacı ne? "türünde bir soru geliyor. İşçiler amacın Otomobil-İş'i güçsüzleştirmek olduğunu söylüyorlar. Sendika yetkiyi alsa bile eğer toplu sözleşme zamanı tabandan yoksun bir hale gelirse fiilen çok şey yitirmiş olur. İşveren şimdi bu hayalleri kuruyor.

Bu tür baskılar yalnızca Çukurova Çelik Endüstrisi işçilerine de yönelik değil. Şimdiye kadar sendikal çalışmalar yüzünden sudan gerekçelerle atılan işçiler hayli fazla. Bir kaçını saymak istersek Çukurova Çelik'ten bir, Safak Döküm'den dört, Üstün İş'ten İki, Ektam Makine Sanayii'nden bir işçiyi sayabiliriz.

Ancak bu baskılara karşın, birçok işyerinde de Otomobil-İş'in yetkilerinin çıktığını duyuyoruz.

Bu sorunlar hakkında Otomobil-İş Genel Başkan Yardımcısı İlhan Dalkılıç bizi şöyle yanıtlıyor: "Otomobil-İş Sendikası üyelerine Türkiye genelinde baskı yapılmaktadır. Örneğin Şafak Döküm Fabrikası'nda, Arçelik'te, Nasaş'ta, Man'da, UZE'de benzer sorunlar yaşanıyor."

İşçilerin yakındıkları bir başka sorun da yasaların işçilerin ellerini kollarını bağladığı yolunda. Yasaların sendikalaşmayı ve özgür seçim olanağını büyük ölçüde kısıtladığını belirtiyorlar.

Tüm bunlara karşın, görüştüğümüz işçi arkadaşlarda gördüğümüz, yüksek bir moral kararlılık ve çalışkanlıktı. Bu üç özellik işçilerin bu sorunları birer birer aşacağına olan güvencimizi pekiştiriyor. ●

Hazırlayan: BURAK GÜNDÜZ

72 saat aralıksız çalışan arkadaşlarımız vardı. Her türlü baskıyı görüyor, hakaret, dayak gibi aşağılayıcı davranışlarla karşılaşıyorduk, ancak sesimizi çıkaramıyorduk.

İki arkadaşımız iş kazasında yaşamını yitirdi, dört arkadaşımız sakat kaldı, bir dolu kaza da hafif sakatlıklarla atlatıldı...

Biz Otomobil-İş'e üye olduk, ancak iş bununla bitmedi. İşveren ve Türk-Metal bir olarak işçilere saldırmaya başladı.

oyun mu, gerçek mi?

Şükrü Bilgiç

Desen: Gören Bulut, "ACI"

Oyunun nasıl, niçin ve ne zaman oynandığı belli değil. Ama oynandığı kesin. Oynayanlar: Bir yazar. Yazarla aynı koğuşta tutuklu olan insanlar. Yer: Tutukevi; güzel bir koğuş. Dekor: Ranzalar, bir kaç terlik, takunya, arkasına basılmış yüksek topuklu, sivri uçlu ayakkabılar. Tutuklular tarafından iyi bilenmiş bir sustalı. Ve gardıyanlara ısmarlandığı için pahalıya mal olmuş bir tükenmez kalem.

Ön bilgiler:

"Yazar yazılarındaki yiğitliğini, duyarlığını tutukevinde belli bir süre korur. Giderek ürkekliğe, çekingenliğe bürünür. Ama nasıl olduğunu kendisi de anlamaz. Yazar sahneye çıkmadan önce çok güzel bir tutukluluk düşlemiştir. Nazım Hikmet'in tutukluluğuna özenmiştir. Kendisine ayrılmış bir oda. Odanın penceresinde özenle bakılan cam güzelleri, karanfiller, küpeliler. Bu çiçeklere gelip konan ak kanatlı, al boyunlu, kınalı ayaklı kuşlar. Çiçekler, kuşlar, tutululuk, ayrılık, gurbet üzerine yakılmış türküler. Güneşli günlerde yıkanıp, neşe ve umut içerisinde iplere serilen donlar, gömlekler, çoraplar, mendiller. Duvarda kumru resimleri. Bir kaç yağlı boya tablo. Çocuklarının küçüklük resimleri. Tutuklular tarafından yapılan anadolu motivli tespihler, cüzdanlar. Kitaplar, daktilo. Romantik, duygulu, coşkulu eş dost gelip gitmeleri. Üstü kapalı siyasi yazışmalar"

Oysa koşullar değişmiştir. Tutukevleri eski tutukevleri değildir. Nerede o güzelim tutukevleri? Nerede o... Neyse oyun başlıyor. Hem de çok gerilimli bir biçimde başlıyor. Kimse oyunun bu şekilde başlıyacağını bilmiyor. Yazar duvarla ranza arasına sıkışmış. Yüzü seyirciye dönük. Seyirci iyice görüyor ve çok güzel seyrediyor. Zaten sahne düzenlenmesi bundan güzel de olamazdı. Yazar elleriyle arkadan ranzanın demirlerine sıkıca sarılmış. Sarılmanın ötesinde sanki yapışmış. Kalem ağzındayken-Kalemi ağzına alıp düşünüyorken olay başlamış. Çok güzel başladığı için seyirciler çıt çıkarmıyor. Çoğu hazdan dört köşe olmuş. Koğuşun loşluğu içinde spotlardan biri yazara ve kaleme yavaş yavaş yaklaşan adamın elindeki sustalıyı aydınlatıyor. Görüntü çok güzel. Sustalı parlıyor, şavkıyor. Tüm seyirciler sustalıyı tutan adamı karanlıkta seçmeye çalışıyor. Adamın belli olmasını istemeyen yönetmen öfkeden kuduruyor. Çünkü oyun gereği adamın belli olmaması gerekiyor. İri kıyım bir gölge! Oyunda gölgenin gölgesi de var.

Gölgenin gölgesi hakkında ön bilgiler:

"Adamın suçu tonla. Dolandırıcılık yapıp paçayı kurtarmış. Hırsızlıktan yakalanınca nezarette eşek sudangelinceye kadar dayak yemiş. Adam yaralamış. Sarkıntılık ettiği kadına adam yollayıp, tehdit etmiş, davadan vazgeçirmiş. Kapalıçarşı'da, Çarşıkapı'da, Gedikpaşa'da "Malbora, kent" diye bağırmış. Tombala çektirmiş. Kazandığı bir yığın parayı aynı gece pavyonda yemiş. Çok sevdiği bir arkadaşına iyilik edip kefil olmuş, başı belaya girmiş. Genelevde kavga etmiş. Taşlıtarla'da dost tutmuş. Bırakmayı düşünürken kadın başka biriyle kaçmış. Aksaray'da yeraltı çarşısında bir tezgahtar kıza aşık olmuş. Kız yüz vermemiş. Günlerce uyumamış, ağlamış, alkol komasına girmiş. Arkadaşları zor yetişmişler. Patronunun arkadaşı polislerle Kumkapı'da balık yemiş, rakı içmiş. Patronu sigara yakalatınca, acımış, onun yerine tutukevine girmiş. Daha sonra kişiliğini kazanarak kendi yerine uzun süre yatmaya karar vermiş"

Ara not: Oyun öylesine kurulmalı ki adam yazara sustalıyla saldırdığında seyircilerin hoşuna gitsin. Onun için adama çok güzel bir görünüm vermeli. Oyunda sustalı sürekli olarak devinmeli. Sustalı gerekli olmadığı zaman bile süs ve dekor olarak görünmeli. Bu ara öfkeden yazarın diş izleri kalemde belli olacak. Yazarın dişleri kalemde iz açarken sustalı adamın elinde bir sansar dişi gibi parlamalı. Sustalı takla attıkça yardımcı oyuncular yazarın çevresindeki çemberi daraltmalı.

Yönetmenin görüşü: Yazar öldürülürse iyi olacak. Çünkü olay uzun süre konuşulacak anlatılacak. Tutukevinde yeni bir hava esecek. Külhanbeylerinin sıralaması değişecek. En azından tutukevine bir hareket, bir bereket gelecek.

Oyunun, yazarından, yönetmeninden, oyuncularından dergiler, gazeteler -Oyun yazarının ideolojik görüşünü beğenmeyen köşe yazarları bile- övgüyle söz edecek. Konuşmalar yapılacak, açık oturumlar, anketler düzenlenecek. Kısacası oyun övülecek, övülecek...

Yazar orta yaşlı, atletik yapılı. İyi bilenmiş bir sustalı ve ne yapacakları belli olmayan beş on insan karşısında nasıl tavır takınacağını bilmiyor. Korkudan titriyor. Seyircinin çoğunu yerinden sıçratan bir sesle bağırıyor:

"Ulan Kerim Korcan 'Linç'i' yazmanın zamanı mı? Yazmasaydın adamlar bu işi bilemiyecekti. Sen öğrettin bu işi. İki satırlık yazının bedeli boktan bir ölüm olmamalıydı!"

İki satırlık yazının bedelinin ne türden bir ölüm olacağı konusunda karar verecek durumda değildi. Öfkelenmeye bile zamanı yoktu. Duygusallaştı:

"Beni öldürmekle elinize bir şey geçmez. Elinizi kana bulamayın. Siz de insansınız. İNSAN"

Seyirci yazarı dinlemiyor bile. Adamın elinde parlayan sustalıya bakıyor. Külhanbeyi öykünmesi yapınca seyirciler adamı bir seviyor bir seviyor göreceksiniz. Nasıl da gülüyorlar. Sahne loş olmazsa adamın kendi oyununa güldüğü bile belli olacak. Adam güzel konuşuyor:

"Ulan şu işe bak! Gardıyan hıyarına kaç kere dedik, bizim lojmanlara uyuz adam vermeyin diye. Gazeteci, romancı falan verirlerse biz de adamı işte böyle doğrarız.- Yazara doğru bir adım atar. Seyirciler sabırsızlanır -Güya suç onda değil savcıdaymış. Adam kadın gibi. Birader bıyık bile bırakmıyor. Sürekli gazete, kitap okuyor. Sanki ne bok var gazetede. O da yetmezmiş gibi "Hasan Bey" diye sesleniyor. Bana bak! Benim nerem bey oluyor? Bey dediğin puşt olur- Her nedense çoğu demokrat görünümlü olan seyirciler burada alkışlıyor- Gel de adamı kesme? Bizim buraların böylesine hanım çocuklarını barındıracak gücü yoktur. En uygunu seni doğramak. Ne lan paslandık içerde. Adam burada çok güzel bir nara atıyor ve seyirciler coşkuyla alkışlıyor. Seyircilerin ilgisini yayın organlarında göstermek için yönetmen ta-

rafından görevlendirilen fotoğrafçı fotoğraf çekince seyirciler daha da coşuyor. Çünkü yayın organlarında kendilerini görecekler. Alkışlar uzayıp gidiyor. Adam yarıda kestiği konuşmasını sürdürüyor- Adam vurmak, malbora satmak, karı kız araklamak, aşık olmak yok. Boğaz köprüsünde fiş kesmeden gazlayıp telsizli aynasızları kızdırmak yok. İnsan olduğumuzu nereden bileceğiz be?"

Sahneye gölgenin gölgesi gelir. Bu gölge yazarın çevresindeki tutukluların eline birer top verir. Çok klasik olur diye muşta ve şiş verilmemelidir.

Yazar yine duyguludur, coşkuludur. Işıkla çok güzel aydınlatılır. Ölümü göze alacak söyleve başlar:

"Sen, kaba gücüne güvenen, serseri, kalleş, puşt, orospu çocuğu, korkak birisin. Suratsız ve çirkinsin. Oysa sokaklarda "Malbora, kent" diye bağırdığın zamanlar sana nasıl da acımıştım. Yazıklar olsun sana. Erkek diye geçiniyorsun. -Gölge adam elindeki sustalıyla bir adım geri atar- Ama şimdi sen benden güçlüsün. -Gölge adam bir adım ileri atar- Yapacağım bir şey yok. -Gölge adam daha da yaklaşır- Ötekiler de çemberi daraltır. Adam iyi rol yapıp:

"Öt lan gazeteci. Yazı yazıp rahatımızı kaçırmak neymiş? Demek bizim bilimsel adımız lümpenmiş? Ne demek bu lümpen? Korkak falan mı? Ben kimseden korkmam. Bak sen şuna. Şeytan diyor ki. Ulan neye yararsın sen? İspirto içmezsin, hap almazsın, kumar oynamazsın, bıçak taşımazsın, kimseden para istemezsin. Ne lan bu. Ot musun, inek misin?"

Yazar bir düştedir sanki; Göksü kabarır, coşkun bir duygıya kapılır:

"Rakı içtiğimi, kahramanlık türküleri söylediğimi, lirik ezgileri severek dinlediğimi, hatta aşık olduğumu nereden bileceksin? Evlendikten sonra bile bir kaç kez yasak ilişkilerimin olduğunu. Mitinglere katıldığımı, bağırdığımı, kavga ettiğimi, kimilerine kafa tuttuğumu, kimilerine acıdığımı nereden bileceksin?"

Adam sustalıya yavaş bir takla attırır. Seyircilerin büyük bir bölümü yazara acır. Yazarın ölümünü görmemek için kimi seyirciler salondan çıkar. Geri kalan seyirciler -Fotoğrafları da çekilmediğinden- sıkılır. Hatta "Ne olacaksa olsun" diye mırıldananlar le olur. Bunu duyan bir gardiyan seyirciler arasından fırlar. Bir anda gardıyan oynayanların, izliyenlerin umut kaynağı olur. Konuşmasını bir çok kişi beğenir. Aslıda bu seyirci bundan önce de gardıyan rolünde bir çok oyuncu görmüştür ama bunun gibi sevimli olanı az olmuştur. Başka zaman olsaydı tutuklular nefret ederdi. Şimdi herkes en azından onu seviyor görünüyor. Gardıyan ummadığı sevgi ve ilgi karşısında coştu:

"Bırakın yazarı. Onu başka villaya atadık. Hemen şimdi gidiyor. Vatandaş tutuklu da olsa onun huzurunu bozmaya kimsenin hakkı yoktur. Haydi yazar, topla pılını pırtını. Yine iyi kurtuldun. Kanadını elimizden kurtarınca kimbilir neler söylersin hakkımızda."

Gölge adam elindeki sustalıya takla attırmadı. Durdu. Barıştan yana olduğunu kanıtladı! Seyirciler yine çok sevdiler.

"Ulan ördek yavrusu! Yine kurtuldun. Af ettim seni. Büyüklük bende olsun"

Oyunun onca sıkıntıdan sonra tatlı sonla bitmesine herkes sevindi. Yazar yazarlık onurunu düşündü o an. Hiç sevinmedi. Yalnızca eziklik duydu.

Ama seyirciler eli sustalı adamı pek beğendiler. Perde kapanınca adamı bir alkışladılar, bir alkışladılar görecektiniz... ●

Biraz ahlak Biraz insaf

Remzi Savaş

Böyle bir yazı yazmayı istemezdim. İsterdim ki biz heykeltraşlar, ülkemizde çok genç olan heykel sanatının değişik sorunlarını tartışalım. Ancak, YARIN SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ'nin Haziran 84 tarihli 34. sayısında yayınlanan Burhan Alkar imzalı "ÇAĞRIYA ÇAĞRI" yazıda da itiraf edildiği gibi; Ankara Belediyesi Park ve Bahçeler Müdürlüğü için yaptığım UÇUŞ ve ÇİFT heykellerim eritilerek, başka bir çalışmada malzeme olarak kullanıldılar. Eritilen heykellerim konusunda açıklamalar getirmek, adı geçen yazı-heykel sanatı ve sanatçı tavrına ilişkin" sıralanan incilere" benim için kaçınılmaz bir görev oldu.

Her mesleğin olduğu gibi sanatın ve sanatçılığın da ahlakı vardır. Bunun en başta öğrenilen ve sanatçı yaşamına geçirilmesi gereken kuralı, başkasının işine ve emeğine saygıdır. Heykellerimi eriten ve bunu yaptığını açıkça itiraf edebilen bir kişinin, bu ahlaktan yeterince pay aldığını söyliyebilmek çok güç. Sanat ve sanatçılık adına söylemesi gereken sözleri, yapması gereken davranışları olan birisi, ilk önce temel olan bu kuralı özümsemelidir. Bu kural üzerine yapılanmıyan hiç bir davranış ve sözün ayakta duramıyacağının bilinmesi gerekir.

Eleştirilmek, her sanatçının ve sanat yapıtının verdiği vazgeçilmez bir sınavdır. Sanatta her zaman eleştiriye yer vardır. Eleştiri sayesinde daha doğruya, daha iyiye, daha yeniye gidilebilir. Önemli olan eleştirinin yöntemidir. Bir yapıtı yok ederek eleştirmek, uygar insanın yapacağı davranış değildir. Bunun adı barbarlıktır ve yalnızca olayı gerçekleştireni küçültür. Yaratmak nasıl sanatçının görevliyse, beğenmediği yapıtlarını yok etmekte yine onları yapan sanatçıya düşer. Yangından mal kaçırırcasına yaratıcısına haber verme gereği bile duyulmadan, heykelleri eritmek ve kendi çalışmalarında malzeme olarak kullanmak, herşeyden önce temel sanat ahlakına aykırı bir davranıştır.

"Çağrıya Çağrı" başlıklı yazıda da belirtildiği gibi, Sakarya Yaya Bölgesi'nin belirli yerlerine konulması amacıyla UÇUŞ ve ÇİFT adlı heykellerimin yapılması yetkililerce uygun görüldü. Bu heykellerin ve diğerlerinin müteahhitliğini Burhan Alkar yaptı. Heykellerin yapımı bittikten sonra, maddi karşılıkları, Belediyece kendisine ödendi. Heykellerimin yerlerine konulmaları için, belediye yetkilileriyle çalışmalar yaptım. Bir yetkili, heykellerimin hemen yerlerine konulamıyacaklarını, bunun daha ileri bir tarihte gerçekleşebileceğini bildirdi. Heykellerin yaratıcısı ve manevi sahibi bendim. Fakat Ankara Belediyesi'nin maliydiler. Kişi olarak onları yerlerine koyabilme hakkına ve gücüne sahip değildim. Yapabileceğim tek şey, yerlerine konulacakları günü beklemekti. Bir gün geçici olarak konuldukları Park ve Bahçeler Müdürlüğü Bahçesinde olmadıklarını gördüm. Sevinmiştim beklediğim gün geldi diye. Böyle bir durumda bana haber vermemeleri garibime gitmedi de değil. Ancak onların çağ dışı bir davranışa uğrayabileceklerini hiç düşünemedim. Daha sonra bir yetkiliden eritilme olayını öğrendim.

UÇUŞ ve ÇİFT, üç metrenin üzerinde yüksekilikleri olan, belirli bir yer için yapılmış açık hava heykelleriydi. Bu tür heykellerin yapımında: Konulacakları yer eve çevre unsurları (ışık, mimari unsurlar mekan ve çevrenin insanlar tarafından kullanım şekli) önemli etkenlerdir. Açık hava anıt heykelleri bu verilerin ışığında, sanatçısının çağdaş yorumuyla gerçekleştirilirler ve konuldukları çevrenin atmosferini anlamlandırırlar. Bu anlayışla, belirli bir mekan için yapılan bir heykeli başka bir mekanda sergilemek onun etkinliğini yok eder. Bir heykel daha yapılacaksa bu başka bir çevre için başka bir heykel olur. Aynı heykeli her yerde sergilemek ya da seri üretim benim sanat anlayışıma uyan bir davranış değil. Eritilen heykellerimden neden bir tane daha yapıp sergilemediğimi soran Sayın Burhan Alkar, umarım demek istediğimi anlamıştır. Ama yine de konuyu biraz daha açayım. Anıtsal nitelikteki bir heykelin orijinali, onu konulacağı yerde, düşünülen malzemeyle gerçekleştirilendir. Sanatçısının elinden çıkmış olan çalışmaları sayıları ne olursa olsun orijinaldirler kuşkusuz. Ne var ki bu tür çoğaltmalar açık hava anıt heykellerinde yapılmaz. Kısacası siz ağaç, beton, bronz v.d malzemelerle istediğiniz kadar anıt heykel çoğaltamazsınız. Heykelin kitap gibi çoğaltılamıyacağı sanı ile vurgulanmak istenenler, demogojiye yönelik yorumun çok ötesinde anlam taşırlar. Kaldı ki sanatçısının elinde kalıpları var vb. gerekçelerle, kimse heykel yok etme hakkını kendisine veremez. Hiç bir sanatçı yok edilsin diye heykel yapmadığı için , çalışmalarının kalıplarını saklamaz. Üstellik bu gerekli de değildir. Çünkü sanatçı orijinali gerçekleştirmiş imzasını atmıştır. Yeri gelmişken kalıpların da orijina olmadığını belirteyim.

Sanıyorum heykeller eritilirken, kaidelerinin üzerine oyulmuş ad ve tarih göze çarpmıştır. Eğer bir yapıtın altında sanatçısının imzası varsa, onun utancı da onuru da sanatçısına aittir. Yapılan her çalışmada olduğu gibi, bir meydana dikilecek heykelin sanatçısının da sorumlulukları vardır. Çağa, o çevreyi kullanan insanlara, sanata, en önemlisi sanatçının kendi kendisine sorumluluklarıdır bunlar. Bu sorumlulukları üstlenmenin göstergesi de yapılan çalışmanın altına imza atabilmektir. Sanatçının düşünceleri durağan değildir. Yapıp bitirilen her çalışma yeni bir çalışma ve yaratının başlangıcıdır. İmzamı attığım çalışmam yeni bir çalışma ve yaratının başlangıcıdır. İmzamı attığım çalışmam karşısında yeni endişelerimle ilgili sözlerimin; "heykeller yaratıcısınca beğenilmedi, yaratıcısı yerlerine diktirmedi, hurdalığa mahkum etti" gibi sözlerle bana karşı silah olarak kullanılmak istenmesi, yalnızca başta sözünü ettiğim sanat ve sanatçı ahlakı içinde değerlendirilebilirsiniz kanımca. Şunu da sormak isterim: Çalışmalarım karşısındaki tevazumdan mı bu tür sözleri söyleyebilmek gücünü kendilerinde bulabiliyorlar? Oysa "özgür iradelerini" gerçekleştirebilmek için, daha mantıklı ve dürüst olabilirlerdi.

Sahip çıkmaya gelince... Sanatı korumak ve sahip çıkmak ilkin, sanatçılardan beklenen bir davranıştır. Sanatçılar yaptıkları her yapıtın başına bir bekçi dikmezler. Sahip çıkmak, neye ve kime karşı? Sanatçıyım deyip sanat yapıtı yok edenlerin hışımlarına ve hırslarına karşı mı?

Sanatı sevmek, anlamak ve korumak kültür gereğidir. Uygar insan bu yolda emek verendir. Sanattan pay alabilmek tembellerin işi de değildir. Anlamak, değerlendirmek gücünden yoksun olanlar, kendi cehaletlerini mahkum edecekleri yerde, sanat yapıtlarını yok etmeyi daha kolay bir yol olarak görüyorlar.

Heykeli tahrip edilen, ne ilk ne de son heykeltraşım. Ülkemizde bu sanat dalı daha gençtir. Gelişmesi ve yaygınlaşması yolunda engellerin de olacağının bilinmesi gerekir. Heykelin gerçek sanatçıları, insanlara yoz olmayan ürünler sunmaya çalışarak, yeniyi araştıran yapıtları ve davranışlarıyla var olacaklardır. Görevleri, sanat yapıtlarını yok etmek gibi basit amaçlar doğrultusunda olmıyan bu zor ve erdemli uğraşın sanatçılarının yanısıra, silinmeyecek kara lekeleriyle yarınlara kalacaklar olacaktır kuşkusuz.

Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın beni koruduğunu biliyorum. Ne var ki bir ülkede yasaların verdiği zorunlu yaptırımlarla, sanat ahlakı ve sanatçı onurunun gelişeceği inancında değilim. Sanat yapıtlarını yok etme davranışı, yeterince sanat kültürü almamış birisinden gelseydi, ona acınırdı. Belki de tüm sanatçılar ve eğitimciler olarak, gerekli sanat ahlakını verememenin eksikliğini kendimizde arardık. "Sanata ve emeğe saygım var" gibi sözlerle sanatı ve sanatçıyı kalkan yapanlar, yaptıkları çağ dışı davranışı haklı göstermek için, sözde gerekçeler düzmeye kalkanlar unutmasınlar ki, bir çok insan ülkemiz sanatının sorunlarını omuzlarında taşımaktadırlar. Bu nedenle sanat adına uluorta söylenen her sözün, yapılan her davranışın hesabını sorarlar adamdan...

ENFLASYON ve HAYAT PAHALILIĞI

Tunç Tayanç

Nedense, "enflasyon" ile "hayat pahalılığı" aynı kaba konur, sürekli karıştırılır. İsteyerek mi karıştırılır, bilgisizlikten mi karıştırılır, hep kafa kurcalayan bir soru olmuştur. Galiba, bu sorunun yanıtı karıştıranа bağlı..

Yüksek öğrenimini yeni bitirmiş, iş arayan, bu amaçla da sınava giren kişi, herhalde isteyerek karıştırmaz; sınav heyecanından karıştırır, iki kavram iç içe olduklarından karıştırır, yeterli düzeyde bilgisi olmadığından karıştırır, vb. Hoşgörülebilir, "ilerde öğrenir" diye düşünülebilir. Ama, Türkiye'nin ekonomi politikasını çizen, bu politikayı yönlendiren, "mektepli" ya da "alaylı" iktisatçılar için aynı hoşgörüyü göstermek pek mümkün değil. "Bilgisizlik"ten karıştırıyorlarsa, ayıp; "isteyerek" karıştırıyorlarsa, neden? "Bilgisizlik"ten karıştırıyorlarsa, bir bilene sormaları, öğrenmeleri gerekir; "isteyerek" karıştırıyorlarsa, bu davranışının gerisinde yatan nedenleri kurcalamak gerekir.

İşimiz ikincilerle, yani "isteyerek", "bile bile" karıştıranlarla -daha doğrusu, "karıştırır görünenler" ile.

Nedir "enflasyon"? Fiyatlar genel düzeyinde görülen sürekli artışlara "enflasyon"denir, diye yazar iktisat kitapları-kıbarcası, "fiyat artışı"dır. Fiyat artışları ne kadar olursa "enflasyon"dan söz edilebilir, sorusunun yanıtı, ülkeden ülkeye, zamandan zamana değişmektedir. Örneğin, Japonya'da, Federal Almanya'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde enflasyon yüzde 10'a varsa, kıyametler kopar. Örneğin, Türkiye'de, Arjantin'de, Şil'de enflasyon yüzde 10'a düşse, düğün bayram yapılır.

Gelelim "hayat pahalılığı"na... Diyelim ki, fiyatlar genel düzeyinde bir yılda yüzde 50 oranında bir artış oldu; üstelik sürekli de bu artış. Yani tanımına, kitabına uygun: "Enflasyon" var.

Fiyatlar yüzde 50 artarken, bazı insanların gelir düzeyleri hiç artmaz ya da yüzde 50'den az artarsa, hayatın onlar için pahalılaştığına kuşku yoktur. Örneğin, ücreti 25.000 lira olan bir işçiyi memuru düşünelim. Eline geçen parayla, giyinecek, kira ödeyecek, yol parası verecektir. Fiyatlardaki artış yüzde 50 olur da, eline hâlâ ayda 25.000 lira geçerse, eskiden aldıklarını alamaz olacak, ister istemez, tüketimini kısmak zorunda kalacaktır. Hayat onun için pahalılanmış, enflasyon = hayat pahalılığı olmuştur. Ama, fiyatlar gene yüzde 50 arttığı halde, eline geçen ücret de yüzde 50 artmışsa, eskiden satın aldıklarını gene alabilecektir. Enflasyon vardır, ama hayat onun için pahalılanmamıştır.

Öte yandan, onun hayatı pahalılanırken -ya da aynı kalırken-, hayatı pahalılanmayanlar da vardır. Fiyatlar yüzde 50 artarken, geliri daha çok, diyelim ki, yüzde 80 artanlar varsa, hayatın onlar için de pahalılandığını söyleyemeyiz. Fiyat artışlarına karşın, gelirleri fiyatlardan daha çok arttığından, eskiden satın aldıkları mal ve hizmetleri alabilecekleri gibi, üstelik, ya bunlardan daha çok alacaklar, ya eskiden satın almadıkları mal ve hizmetleri de satın alacaklar ya da tasarruf edip, bankaya yatıracaklar, hisse senedi alacaklar, ne bilelim, yatırım yapacaklardır. Kısacası, bu durumda refahları artmış, durumları eskisine göre daha da iyileşmiş olacaktır. Enflasyonun varlığı, onlar için, hayatın pahalılanmasına değil, ucuzlamasına yol açmıştır.

Şimdi, konuşurken "enflasyon yani hayat pahalılığı" diyenler, bu gerçeği bilmesine bilirler de, enflasyonla hayat pahalılığını aynı kaba koyup, enflasyon sonucu hayatın herkes için pahalılandığı, bunun olağan bir şey olduğu sanısını yaratmak işlerine gelir. Şöyle devam ederler sonra: "Herkesin fedakârlık etmesi gerekir".

Toplumun bir kesimi için, genellikle de ücret geliri ile geçinenler için hayatın pahalılandığı, eskisinden az tüketir oldukları ve bu anlamda "fedakârlık" ettikleri doğrudur. Ama malı mülkü olan, bunlardan kâr, faiz, rant adı altında ücret dışı gelirler elde edenler ya da fiyat artışlarını sattıkları mal ve hizmetlere kolaylıkla yansıtabilenler içinse, hayat pahalılığı pek söz konusu olmamaktadır.

Çözüm? Bir seçenek, hayatın yalnız ücret geliri elde edenler için pahalılanır olmasını önlemek, gelir düzeylerinin en az enflasyon oranında artmasını sağlamaktır.

Bir başka seçenek, ücret dışı gelir elde edenlerin gelirlerini törpülemektir: Kiralar dondurulur, kârlar sınırlanır, vb, "fedakârlık" yaygınlaştırılır.

Ne o ne de bu yapılmazsa ne olur?

Bilirsiniz. Nasrettin Hoca'nın yolu bir köye düşer. Köyün içine girer girmez, köyde ne kadar köpek varsa, üstüne saldırmaya, havlamaya başlarlar. Ne yapsın Hoca: Yere eğilir, bir taş bulmaya, köpeklere karşı koymaya çalışır. Ama taşların hepsi, sıkı sıkıya toprağa yapışmıştır sanki. "Yarabbim" der Hoca, "taşları bağlamışlar, köpekleri salmışlar".

Şimdi, konuşurken "enflasyon yani hayat pahalılığı" diyenler, bu gerçeği bilmesine bilirler de, enflasyonla hayat pahalılığını aynı kaba koyup, enflasyon sonucu hayatın herkes için pahalılandığı, bunun olağan bir şey olduğu sanısını yaratmak işlerine gelir.

BİLİM ve SANAT

AĞUSTOS (44) SAYISI ÇIKTI

TÜRKİYE'DE MATEMATİK BİLİMİNİN SON 50 YILLIK GELİŞİMİNİN ÖNCÜSÜ, ULUSLARARASI BİLİM DÜNYASINA ÜLKEMİZİN ADINI YAZDIRAN ULUSAL DEĞERİMİZ, ÖRNEK AYDIN

ORD.PROF' CAHİT ARF'DAN BİLİM ve SANAT OKUYUCULARINA:

"ÖZGÜRLÜK İSTEĞİNİN BİLİNÇLENMESİ VE DÜŞÜNSEL SONSUZLUK ESTETİĞİNİN OLUŞMASI..."

BİLİM ve SANAT AYDINLIKTIR

OLİMPİYAT YAZILARI:

- "SİYASETSİZ OLİMPİYAT" HAYALİ VE ARDI KESİLMEYEN BOYKOTLAR /Kurthan FİŞEK
- LOS ANGELES: BİR OLİMPİYATIN ANATOMİSİ /Güney GÖNENÇ
- BİR TERÖR ARACI OLARAK OLİMPİYAT/Sargut ŞÖLÇÜN

YÖK: TÜRKİYE'DE LİBERAL ÜNİVERSİTENİN ÇÖKÜŞÜ /Gündüz VASSAF
AYDININ DÜNYASINDA BÜYÜK AÇMAZLARA YER OLMAMAK GEREKİR/Afşar TİMUÇİN
SANATÇI AYDIN MIDIR? /Özdemir İNCE
NORMANDİYA ÇIKARMASI VE BAZI GERÇEKLER/Tilrkkaya ATAÖV
MÜHENDİS İKTİSATÇILAR /A.Sinan KORKUT
BİLGİSAYAR VE İNSAN /Semih BİLGEN
BÖLÜŞÜM NİÇİN ÖNEMLİDİR? /Güntaç ÖZLER
F.ALMANYA'DA 35 SAATLİK İŞ HAFTASI/Kaya UMUT
SANATI YAŞAMAK/Yılmaz ONAY,

ABONE: Yıllık 1200, altı aylık 800 TL. Posta çeki no: "Bilim ve Sanat Dergisi 12526 1"
Adres: Yüksel Cd. 9/13 Yenişehir, Ankara
Tel: 18 38 26
Dağıtım: İstanbul-Ankara-İzmir: YETKİN
Tel: 527 60 11

Neden Los Angeles Değil?

23. Olimpiyat Oyunları, olimpiyat tarihinin en tartışmalısı olma özelliğini koruyor. Önce sosyalist ülkelerin katılıp katılmayacağı sorusuyla başlayan tartışmalar, bu ülkelerin katılmayacaklarını açıklamalarıyla bitmedi, hızlandı.

Başlangıçta, sosyalist ülkelerin katılmaması asıl tartışma konusu gibi göründüyse de, ortalığın biraz sakinleşmesiyle birlikte, sorunun özünü oluşturan yan da ortaya çıktı: Olimpiyat oyunlarının yapılacağı ülkenin ve özellikle de kentin "özgün" değerleri.

Bir yandan Ku Klux Klan adlı ırkçı örgüt, "olimpiyat insanlar içindir, maymunlar için değil," diyerek, özellikle sarı ve siyah derili insanları tehdit ederken, diğer yandan Türkiye'den giden sporcuların bile ölümle tehdit edilmesi ve tüm bu tehdit yaygınlığına, güvenlik sorumlularının, "şuralarda koruruz ama, gerisini bilemeyiz," "anayasal haklar var, gösteri gibi şeylere engel olmayız," türünden açıklamalarla yaklaşmaları, oyunları "dostluk ve kardeşlik" ilkesinden tümüyle uzaklaştırdı.

18 Temmuz tarihli Cumhuriyet gazetesinde yeralan bir habere göre, Los Angeles'e gelecek turistler için, "yapmamaları gerekenleri" sıralayan bir kitapçık yayınlanmış; buna göre Los Angeles, gelenlerin can güvenliğini bile garanti edemiyor. Ve gene 19 Temmuz tarihli Milliyet gazetesinin verdiği habere göre teröristlerden korkan turistler kenten kaçmaya başlamış!

Bu olimpiyat oyunları belki de "gençlik bayramı" adıyla anılan geleneğin tümüylegörmilmesineneden olacak biçimde, ABD yönetiminin ve uluslararası tekellerin gerici ve parasal çıkarlarına terkedilmiş durumda. Belki bunu izleyen olimpiyat oyunları için çok önemli değişiklikler yapılması gerekecek, ciddi önlemlergündemegelecek. Belki de, olimpiyat oyunları bir daha eski geleneğine kavuşamayacak.

İşte tüm bu kaygılarla, ama ne olursa olsun 23. Olimpiyat Oyunlarının yarasının sarılması ve Kartal Sam'ın bir daha insanlık dışı oyunlarını düzenleyememesi dileğiyle, özellikle ABD basını başta olmak üzere, dünya basın organlarından, Uluslararası Olimpiyat Komitesi, Los Angeles Olimpiyat Organizasyon Komitesi, Sovyetler Birliği Olimpiyat Komitesi açıklamalarından ve çeşitli kaynak kitaplardan yararlanarak, aşağıdaki derlemeyi hazırladık. Tüm rakamlar ve açıklamalar, gerçeklerine birebir uygundur.

Bu derlemeden de çıkacağı gibi olay çok boyutlu, adım adım planlanarak hazırlanmış ve geleneği boğmaya yönelmiştir. Ama umudumuz ve dileğimiz, "gençlik bayramı"nın dostluk, dayanışma, kardeşlik ve barış duygularıyla sürmesidir. • yarın

Derleyen: CİHAT TEKİN

OLİMPİYAT GELENEKLERİNİN UNUTULUŞU

1984 Yaz Olimpiyatlarının ev sahibi kenti, Rusların "geliyoruz" demesini bekliyordu," diye yazıyordu Associated Press bir bülteninde.

8 Mayıs günü Moskova, "Los Angeles"e gitmiyoruz" dedi.

***

AP'nin "geliyoruz" sözcüğünü kullanılış biçimi bile, Sovyet sporcularının olimpiyat oyunlarına katılmaktan vazgeçiş nedenlerini açıklamaya yetiyor. Bu sözcük, ortalama amerikan vatandaşının kafasında hemen bir çağrışım yaptırır: "Ruslar Geliyor." Bu ise, özellikle son yıllarda Reagan tarafından körüklenen ve tüm amerikan kitle iletişim araçlarının, örgütlerinin amerikan vatandaşlarını ürkütmek için kullandığı "sovyet tehdidi"nin ete kemiğe bürünmüş anlatımıdır. Bu iki sözcük, Reagan'ın politikasının köşe taşıdır, soğuk savaştan beri süren politikanın en temelli unsurudur.

"Ruslar geliyor"sa, gerektiği biçimde karşılanmalıdırlar!

Bu gereklilik için FBI, sovyet olimpiyat topluluğunun gölgesi olacak 150 dedektifini görevlendirdi. Gelecek tüm sporcular için polis dosyaları açıldı, doğumlarından bu yana ne öğrenildiyse işlendi. ABD basınında, "eğer teröristler gelecekse Aeroflot uçaklarıyla gelir" yolunda uyarılar yapıldı. Olimpiyat köyünde sovyet sporcularının ve diğer sosyalist ülkelerden gelecek sporcuların kalacağı evler özel biçimde "döşendi". Onların yurtlarına dönmemeleri için gerekli "bilimsel tüm donanımlar" gerçekleştirildi, psikologlar tüm bilgilerini bu çalışmanın emrine verdiler. Aylar öncesinden başlayarak, sokaklarda "bir rus öldür" afişleri, bandları yeraldı. Basılan binlerce kitap ve kitapçıkta, bu olimpiyatın maskotu kartallaşan "Kartal Sam"ın, geçen olimpiyat maskotu "Misha"yı yere serdiği kapaklar basıldı. Bunlar, sovyet sporcuları bekleyen "konukseverlik" örneklerinden yalnızca birkaçıydı.

Bütün bunlar için avrupa, dünya ve olimpiyat şampiyonu grekoromen güreşçisi Nikolai Balboshin şöyle diyordu: "Tehditlerden korkmayız. Ama oyunların terör altında yapılmasını kim ister? Bu ne biçim barış ve kardeşlik festivali ki, ülkemize karşı gangsterliğin her türlüsü birleşmiş." SSCB Ulusal Olimpiyat Komitesi, katılmama kararını tüm bunları izleyen günlerde, 182 üyesinden 175'inin katıldığı toplantıda, oybirliğiyle aldı.

Kartal Sam Misha'yı "tepeliyor."

Bu simgesel bir davranıştı. LA, olimpiyatların düzenlenmesi için UOK'nin denetimine girmeyeceğini ve OA kabul etmediğini anlatmaya çalışıyordu.

UOK Başkanı Lord Killanin, bu gelişmelerden sonra, ABD yetkililerini eleştirdi: "Sonuç olarak oyunların kendi istekleri doğrultusunda gideceğini söylediler ve UOK'nin kurallarının, geleneklerinin ve protokolün çok az etkili olacağını gösterdiler," ve ekliyordu; "olimpiyat

Bir paket şekerleme, bir oyuncak ve avuç dolusu dolar... Çocuk pornografisi ve düşler diyarında fahişelik...

- *Son iki yılda pornografik filmlerde 40 bin çocuk rol aldı.*
- *Filmlerde oynayan çocuklara 15-20 dolar ödenirken, filmler 1000 dolardan alıcı buluyor.*
- *Dallas'da bir şirket, 50 binde fazla eşcinsele, "elde edilebilir" çocukların fotograf ve biyografilerini yolluyor.*

Bir süre önce, 8 Nisan'da, Los Angeles'da açılan bir davanın konusu halkı şaşkına çevirdi: Burada çocuklara on yıldır işkence ediliyor, küçük çocuklar sekse zorlanıyordu.

Davanın 397. maddeden oluşan iddianamesinde, çocuklara uyuşturucu kullandırtma, rüşvet geçme ve evlerin bombalanacağı, ana babalarının öldürüleceği tehdidinde bulunma gibi maddeler yeralıyordu. Dava konusu olan olaylardan birinde, bir çocuk kuma gömülmüş ve kendi çabası ile kurtulmaya zorlanmıştı.

Bunu yalnızca ruh hastalarının yapabileceği düşünülebilir, ancak olay bu denli basit değil.

O halde bütün bunların ardında ne yatıyor, niçin? Büyük ve ürpertici, milyonlarca doların sözkonusu olduğu her türlü düşünceye meydan okuyan bir iş alanı. Kapitalizmin hastalıklarını, ABD toplumunun bunalımını yansıtan bir iş...

Plastik torbalarda 27 çocuk cesedinin bulunduğu "Houston Katliamı" 1975'de ortaya çıkarılmıştı. Otopsi sonucunda cesetlerde işkence izi, vücutlarda uyuşturucu bulundu. Polis, araştırmalar sonucu katliama katılan üç kişiyi ortaya çıkardı. Bunlardan biri, herşeyi "ellerinde olmadan" yaptıklarını söyledi.Hepsi çıplak, sağa sola kaçışan "bir toy diriciğe"ne ateş etmişlerdi. Çocukların bir kısmı ölmüştü, kalanların

geleneklerinin Beyaz Saray'ca unutulmasıyla daha fazla ilgileniyorum."

Olaylar, şimdi onursal başkan olan UOK Başkanı Killanin'in kuşkularının yerinde olduğunu gösterdi. Los Angeles Olimpiyatları Organizasyon Komitesi'nin (LAOOK) her girişimiyle kurallar, gelenekler çiğnendi, ticari girişimler ve saldırganlık için temeller atıldı. Her UOK toplantısında LAOOK üyeleri yoğun eleştiriler aldılar, bunları kabullendiler, ancak bildiklerini sürdürdüler.

LOS ANGELES'DA BİR GELENEĞİN DOĞUŞU VE ÖLÜŞÜ

Olimpiyatlarda, sporcuların bir köy düzenlenerek konuk edilmeleri 1932 Olimpiyatlarında Los Angeles'de filizlendi. Böylece tüm ülkelerin sporcuları, gençleri topluluk halinde barış, dostluk, dayanışma, kardeşlik duygularıyla bütünleşiyorlardı. Bu gelenek giderek olimpiyatların spor yanı kadar önem taşımaya başladı. Sporla birlikte dostluk ve kardeşlik festivalleri birarada düşünüldü. Bu düşünce vazgeçilmez bir duruma geldi.

Olimpiyat anatüzüğü, yarışma alanlarına olabildiğince yakın kurulacak ve kadın erkek, sporcu-yönetici tüm katılanların kalacağı köylerin oluşmasını gerekli kılar. Ama dünyanın "en zengin" kenti Los Angeles, böylesi bir köyü kuracak fonu bir türlü bulamadığı için, üç ayrı ve birbirinden uzak köy kurma yolunu seçti. Kimileri yarışma alanlarının hemen yanında, kimileri 26 km. uzaklıkta.

Anatüzük, köyün oyunlar başlamadan üç hafta önce açılmasını ister. Bu kez bu süre iki haftaya indi. Böylelikle kimi ülkeler için ciddi uyum sorunu yaratıldı.

Ama tüm bunlar yeni şeyler de değildi. 1980 Lake Placid Kış Oyunlarında sporcular, sonradan hapisane olarak kullanılacak bir yapının hücrelerinde yatırılmışlardı. Bunun yarattığı psikolojik baskılarla, amerikan sporcularının konuk edildiği en lüks otellerin yarattığı koşulların aynı yarışlarda eritilmesi de bir amerikan geleneği olmalıydı.

OLİMPİYAT MEŞALESİ "CEHENNEM MELEĞİNDE"

Olimpiyat kenti böylesine bir olayı ilk kez yaşıyordu: Olimpiyatların güneşin ışınlarından yanan ateşi, Memmer Stadyumda Organizasyon Komitesi yetkililerine yunanlı atletlerce verilmiyordu. Ateş Hera tapınağının kalıntıları arasında LAOOK tarafından alınıp, telaşla bir helikoptere konuyordu. Arkada göstericilerin sloganları duyuluyordu: "Olimpiyat ateşi ticaret için değil", "Ateş barış için, satış için değil!". Bir savaş meşalesi gibi, bir savaş uçağıyla New York'a götürüldü ateş.

Ateşin ABD'deki her kilometresi 3 bin dolardan satıldı. Kaliforniya'da "Cehennem Meleği" adlı kuruluş bir kilometresini satın aldı. Nevada'da Sezar gazinosu ise, alevin kendi kuruluşunda konaklaması koşuluyla 51 km.sini satın aldı.

Ticari oyunların en güzel örneği televizyonda yaşandı. Olimpiyat giderlerini tv şirketleri satın aldı. ABC, televizyon şirketi oyunların ABD içindeki yayın hakkını 225 milyon dolar ödeyerek kapattı. Bu parayı reklamlarla karşıladı. Bunun karşılığında yarışma saatleri de ABC'ye birlikte saptandı. Örneğin Los Angeles'in hava kirliliğinin en yoğun olduğu saattte maraton başlatıldı!

İki yıl önce LAOOK başkanı Peter Uberroth, ticari kaygılara yanıt olarak resmi cikletler, içecekler, giysiler vd. olmayacak demişti. Ama şimdi maskot Kartal Sam, Budweiser'in olimpiyat birasını satacak, Coca-Colanın reklamını yapacak. Mac Donald hamburgerlerinin yayılmasını sağlayacak. (Daha doğrusu bunların tümünü şimdi yapıyor.)

HER NE PAHASINA ZAFER

Son yıllarda sosyalist ülke sporcularının artan başarılarından ve genel sıralamalarda hep üçe oynamaktan huzursuz olan ABD, mutlak parlak bir "zafer"kazanmalıydı.

"Zafer" Reagan'ın seçim "zaferi"ni de getirebilirdi. Oyunlar Reagan'ın valilik ve artistlik yaptığı kentte yapılıyordu. Öyleyse daha önce ABD'de yapılan dört olimpiyatta yapılmadık biçimde, açılışı Başkan yapmalıydı. Burada LordKillanin'in sözleri anlamlı: "Olimpiyat oyunlarının dört yılda bir, ABD seçimleriyle aynı yıllarda yapılması ne şanssızlık..."

Derken yeni bir görüş belirdi: Sovyetler katılsın ama, öyle bir ortam yaratalım ki, hezimete uğrasınlar! "Görkemli gösteriler" ve sovyet topluluğunun "yıllarca unutamayacağı" bilim kurgusal korku senaryolar hazırlandı. Los Angeles güvenlik sorumlusu, tüm bu gösteri ve girişimlerin anayasal haklar olduğunu ve ellerinden birşey gelmeyeceğini açıkladı. "Üzülerek."

NE BOYKOT NE İNTİKAM

Bu gelişmeleri değerlendiren sosyalist ülkeler oyunlara katılamayacaklarını gördüler. "Olimpiyat madalyasında daha değerli şeyler vardır. Gururumuz, onurumuz. Biz sovyet kadın jimnastikçiler, olimpiyatlara çok iyi hazırlandık ve dünyanın tüm spor alanlarında iyi sonuçlar alabilecek durumdayız, ama Los Angeles'de değil. Sportmenlik dışı, tehditkâr, hattâ tehlikeli bir yerde, böyle bir ortamda bu yalnızca olanaksız değil, aynı zamanda sovyet sporcularının sporahlakına da aykırıdır."

İşte olimpiyatlara katılmama kararının ardındaki gerçekler, olimpiyat ve dünya şampiyonu Olga Bicerova'nın bu sözlerinde özetleniyor.

İŞTE ABD!

yaşaması da olmazdı. Hepsini öldürdüler. Çocuklara ve onları öldürenlere uyuşturucu satanlar çok uzaklardaydı ama...

1970'lerin ortalarında başlayan çocuk pornografisi ve fahişelik işi yeni ve daha akıllı yöntemleri de birlikte geliştirdi. Yine cesetler ortaya çıkarıldı ama, hiçbiri "Houston Katliamı"ndakiler kadar 'çok' değildi. Bu işte iyice uzmanlaşmış geniş bir Mafya çetesi, büyük kentlerde acımasız olduğu kadar da, özenle iş yapıyor. Büyük kentlerde akan çocuk kanları, bu işten elde edilen kârlara koşut olarak artıyor.

ABD'de ki "Düşünceyi Yayma Özgürlüğü" sayesinde 300'den fazla pornografik yayın çıkıyor ve bu yayınlarda yaşları 8-13 arasındaki çocukların seksüel ilişki anındaki fotoğrafları yeralıyor.

Yalnızca Los Angeles polis kayıtlarına göre son iki yılda pornografik filmlerde kız ve erkek 40 bin çocuk "rol aldı". Bu çocuklara film başına 15-20 dolar ödenirken, bu filmler binlerce çoğaltılarak, her biri 1000 doların üzerinde fiyatla satılıyor.

Los Angeles'ın bu işi için özellikle seçildiği söylenebilir. Çünkü, fotoğraf ve film endüstrisi oldukça gelişmiş bir bölge. Buradaki gelişmiş teknoloji, deneyimli personel, laboratuvar ve ekipman ile birlikte fotoğraf kalitesi sağlayan parlak Kaliforniya güneşi bulunmaz olanaklar.

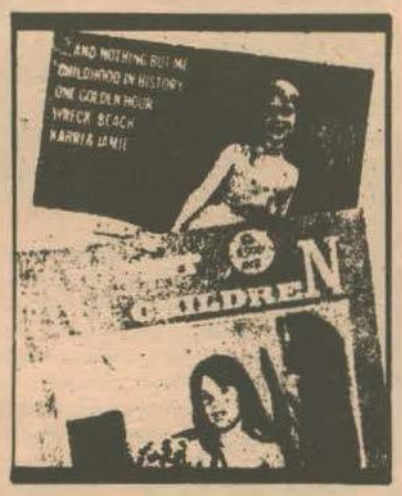

Los Angeles'da, "Hollywood'un Kirli Yüreği" olarak bilinen Kuzey Caddesi, "Ana Atmacalar" tarafından sürekli izlenen "civcivler"in çok olduğu bir yer. Bu atmacalardan biri, John Miller polisçe yakalandı. Los Angeles hapishanesinden bir kaç gün sonra salıverildiğine "yasal düzenlemelere" şükranını belirtti. Miller açılamasını şöyle sürdürdü: "Bana yöneltilenler bir iftiradır. Belki bir atmacayım ama, küçük bir atmaca. Ateşli doğam beni Hollywood Bulvarlarına çekiyor ve orada güzellikleri seyrederek eğleniyorum."

Bir gazeteci, bu işle ilgili bu kadar çok bilgiyi nasıl edindiğini sordu Miller'a. Miller bildiklerinin herkesin bildiği şeyler olduğunu, bunları bilmesinin kendisinin de bu işe dahil olduğunu göstermeyeceğini söyledi. Çocuklar birilerinin cinsel isteklerini tatmin için kiralanıyorlardı. Daha sonra kendilerine dergiler için fotoğraf veya bir porno filmde görülme karşılığında para veriliyordu. Sık sık bir kentten diğerine satılıyorlardı. Miller'in ifadesine göre, bu "gerçek bir esir pazarı" idi.

Dallas'da "Odyssey Vakfı", sayıları 50 bini aşan eşcinsele "elde edilebilir" çocukların fotoğraf ve biyografilerini gönderiyor. ABD'de bu özellikte çok sayıda 'enstitü' bulunuyor. Bir telefon bağlantısı ile bir çocuk Los Angeles'dan New York'a uçuruluyor, burada bir paket şekerleme, bir oyuncak ve avuç dolusu dolarla kendisine "hoşgeldin" deniyor.

Bütün bunlar olup biterken, yasalar nerede?

ABD yasalarına göre, bir yetişkinle bir çocuğun porno filmlerde görülmesi arasında hiçbir fark yoktur.

Bazı eyaletlerde bu işlerden alınan vergiler artırılıyor, o kadar!...

Ana babalar ne yapıyor?

Elbette ana babaların çoğu çocuğunu sever. Ancak ABD'de birkaç yıl önce yapılan bir kamuoyu yoklamasının sonuçları korkunç: "Çocuğunuzdan nefret ediyor musunuz?" sorusuna alınan ve giderek sayısı artan bir yanıt, tüm bu ekonomik ve sosyal zorluklar arasında, çocukların ana babalar için sinir verici bir yük olduğu biçiminde.

ABD Basını bu kamuoyu yoklamasının ürpertici sonucunu şöyle verdi:

On yedi milyon çocuk dehşetli yoksulluk içerisinde yaşıyor. San Francisco Examiner bunlara "yoksulluk ve okuyamamışlığın tutsakları" adını verdi.

ABD'de her yıl 2000 çocuk ana babaları tarafından dövülme sonucu ölüyor. Her yıl kırbaçlanma, yakılma, aç bırakılma, kafalarına silah dayanma gibi işkencelerle karşılaşan 60 binden fazla çocuk tedavi görüyor.

Ulusal Alkol ve Alkolizm Enstitüsü'nün ortaya çıkardığı sonuca göre, yetişme çağındaki tüm çocukların yüzde 19'u alkolik.

Kısa bir süre önce okul öğle yemekleri bütçesinde yapılan azaltma, ABD de 26 milyon çocuğu etkiledi.

Bütün bunlar, ABD'de 8 ile 11 yaş arasındaki binlerce çocuğun, neden beyzbol ya da oyuncak bebeklerle oynamak yerine, porno filmlerde "rol" aldıkları, fahişelik yaptırıldıkları düşünülürken hesaba katılmalı...

Öykü okurken, öykü yazarken..

Ayşe Yücel

Bir öykü kitabını nasıl okursunuz? Baştan başlayarak sırasıyla bütün öyküleri izleyerek mi? Sonuçta nasıl olursa olsun her öyküden sonra düşüncelerinizin karmaşıklığı yüreğinize vurur. Birden bir tanıdığı, daha da önemlisi kendinizi öyküde yeralan kişilerin yaşantısıyla aynı duygular içinde bulabilirsiniz. Sonra güzel tatlı bir yemişin ağzınızda yayılan tadını duyarsınız. Öylesine bir tattır ki, gün gelir derinlerden gelen bir koku oluverir ya da bir anı. Ama sonra öyküler hep bu tadı yakalamak için okunur. Bir ölçü yakalanır gizlice. Ona göre beğenilir ya da beğinilmez öyküler.

Bir söz vardır; herkes gençliğinde mutlaka şiir yazmıştır, diye. Aynı söz aynı yaygınlıkta olmasa da, öykü için de söylenebilir. Jules Verne'nin gece uykularımıza giren esrarengiz öykülerinin benzerlerini yazmadık mı, bir de Kemalettin Tuğcu'nun 'kuzum teyzeciğim'le başlayıp biten kitaplarının benzerlerini. Günümüzde şiirin bir sanat olarak geliştiği düzeyi öyküyle karşılaştırdığımızda, şiire göre gelişmemişliğini yaygın olarak yazılmamasına bağlayabiliriz herhalde. Bizde gerçekten şiir yazanlar, çizgili defterlerini doldurmaya küçük yaşlardan başlamışlardır çoğunlukla. Oysa öykü yazma işi sanki daha ciddi imiş gibi, hep gençliğin "olgunluk" dönemlerine rastlar. Öykü yazarları "yaşamı daha iyi tanımaya" başlayınca kısacası. Genç öykü yazarları da defterlerini doldurmaya başlarlar. Çevrelerini gözlerler, çıkan öykü kitaplarının izlerler, tartışırlar, eleştirileri okurlar, satır aralarında kendilerini ararlar. Doğal olarak öykülerini yayınlatma, ödüller kazanma ve bir gün gelip yeni genç öykücülere deneyelerini aktarma düşleri kurarlar. Bunları yapabilmek içinse, başarılı olmak, iyi öyküler yazmak zorundadırlar. Bir soru kafaları kurcalar durur. Kimin için iyi öykü? Kime göre başarılı öykü?

Her sanat dalı kendi iç özelliklerini oluşturmuştur. Onu belirleyen, tanımlanmasını ve eleştirmenleri için de eleştirilmesini sağlayan genel 'ilkeleri' vardır. Bunlara uyunca mı acaba başarılı olunacak, kapılar ardına dek açılacaktır?

Edebiyatın her etkinlik alanında olduğu gibi öyküde de dil ve anlatım en önemli öğedir. Anlatımda birinci tekil kişiden üçüncü kişiye dek öykünün kurgusunu belirlemede söz konusu olan seçim, öykü yazarının ele aldığı dünyanın genişliği ile sınırlanır. Öykünün baş kişisi tarafından genellikle kendi ağzından- anlatılan bir içsel durum ya da olay çevresinde anlatı, aslında en az anlatıcının karşısında bir kişi olmak üzere bir kaç ilgili kişinin de düşünce ve duyarlıklarının işlenmesi ile genişler. Dünyalara dünyalar eklenir ve olay, ya da örgü sınırları öyküyü yazan tarafından belirlense de, okuyucunun kendisinde örü alınmaz biçimde genişler. Kesinlikle öykünün kurgu ve anlatım dilindeki başarısı ile belirlenen bu durum, doğaldır ki her yazarın bunu başarmasını da birlikte getirmez. Üstelik bir de genç ise, büyüklerinin deyimi ile 'bir fırın ekmeği' yemek zorundadır. Oysa ki genç öykücü için yazmak, yazarak bir şeyleri anlatmak çok önemlidir. Zorlu sınavlar vardır önünde, yanıtlaması gereken önemli sorular. Önce kendisine ne için öykü yazdığını soracaktır, yanıtını da bulabilmelidir. Sonra ne anlatacaktır? Daha da önemlisi nasıl anlatacaktır? Sorular ve sorunlar çoğalmakta, sıkmakta, yanıt aramaktadır.

Tüm bunlarla birlikte yaşam nasıl hızla gelişmektedir, insanın olduğu her yerde yaşamın yoğrulup yeniden üretilmesi vardır. Görebilen için gösterilecek olanlar nasıl da çoktur. Öykü de yaşamın içindedir, iç içe olmak zorundadır. İnsanın olduğu her yerde öykü de vardır. Yaşamın içinde yazar için öykü gereci olacak her şey vardır ama, yazılan her şey öykü özelliği taşımaz. Sıradan bir olayı çarpıcı bir öyküye dönüştürecek olan yazarın kendisidir. Onun özgül yanlarını bulup çıkarmak, belirli bir temele oturtup, kendi bakış açısı ile yazacak olan yazar için sadece bir gözlemci olmak yeterli değildir. Daha da doğrusu iyi bir gözlemci, aynı zamanda gözlemini sağlam bilgilerle destekleyen kişidir. Toplumsal yaşamın içinden alınan her kesitin, gene onun tarafından belirlenen özgül yanları gözardı edildiğinde ortaya nesnel/toplumsal gerçeğe uymayan ya da onu gözardı eden sanat yapıtları çıkar ki, bu en kolayıdır ve en çok da bu yapılmaktadır. Bireysel sıkıntı, bunalım ve yalnızlıkların genelleştirilerek, tüm topluma mal edildiği yapıtlarla doludur dergi sayfaları, kitapçı vitrinleri.

Öykü yazmak, çok kolaymışçasına sözü edilen bir yazın türü olma özelliği gösteriyor. Öykü, romana göre değerlendirildiğinde, her soruya/soruna açıklık getirmesi beklenmeyen bir tür. Roman denli geniş-likte bir zaman dilimini, insan tiplemelerini içermez. Sınırları belli betimlemelerle yaratılan duyarlık, öykücü için doğal olarak aynı zamanda da bir "sınırlama" getirmekte ve çoğu kez de onu yaptığı işten iyice uzaklaşan konumlara düşürüyor. Çoğu kez kendisini ve öyküsinü yeteri kadar ortaya koyamadığını düşünen ve anlaşılamamazlık kaygısına kapılan yazar, ortaya ayrıntılara boğulmuş, belli bir dil ve anlatım özeninden yoksun, giderek yalnızca "olay ya da olgu" aktarımına dönüşen yapıtlar ortaya çıkarmaktadır. Doğal olarak yeni öykü yazmaya başlayanları bekleyen bu yanlış, zaman zaman da öykü içinde ve özellikle sonunda ille verilmesi gereken ve öykücünün öyküye müdahalesi olarak nitelenebilecek "mesajlarda" ifadesini bulmaktır. Daha çok anlatım güçsizlüklerinden, üzerinde yeteri kadar çalışılmamasından kaynaklanan bu durumun yeni öykü yazanlar için bir yönüyle doğal kabul edilmesi gerekir. Yanlışlara düşülmelidir ki, daha güzel yapıtlar ortaya çıkabilsin.

Öykü olabilecek bir konu/durum yakalamakla iş bitmiyor gibi. Önemli bir diğer nokta da, konuyu öyküleyebilmeye yetecek denli anlatım güzelliği oluşturabilmektir. Dil ve sözcük hazinesi giderek çoğalması gereken genç yazar için bu dili kullanabilecek ve kendi içinde çelişkiye düşmeyecek bir anlatım bütünlüğü ve daha da önemlisi güzelliği oluşturmak, ona gelecekte de bu işi sürdüreceği kaynağı sağlar. Varolanı olabilecek her yönünden alarak, yeniden yaratacak olan yazar, yeni ve güzel olanı okuyucuya sunabilmeli, dil ve anlatım yolu ile çok sıradan olaylar çarpıcı öykülere dönüştürebilmelidir.

Öykü yazmak da ciddi bir iştir. Sıkıntıları, bunalımları da yazabilir genç öykücü ama, bu türden öykülerin öykü yazarını da öykülerini kalıcı ve toplumsal anlamda önemli kılmayacağı açıktır. Her genç insan, yazma isteğini belli nedenlerle duyar. İster öznel, ister toplumsal nedenlerle olsun, bu istek bir kez gerçekleşmeli ve cesaretle yazma işlemine dönüşebilmeli, ürünler ortaya koyabilmeli. İlkinde, belki ikincisinde ve üçüncüsünde de başarısız kalacaktır, olsun varsın. Yılmadan sürdürmeliyiz. Ya başarana dek, ya da başaramayacağımızı kendimiz anlayana dek.

Belki bir gün bir okuyucumuz ağzında güzel tadlı bir yemişin bıraktığı tadı duyacaktır. ●

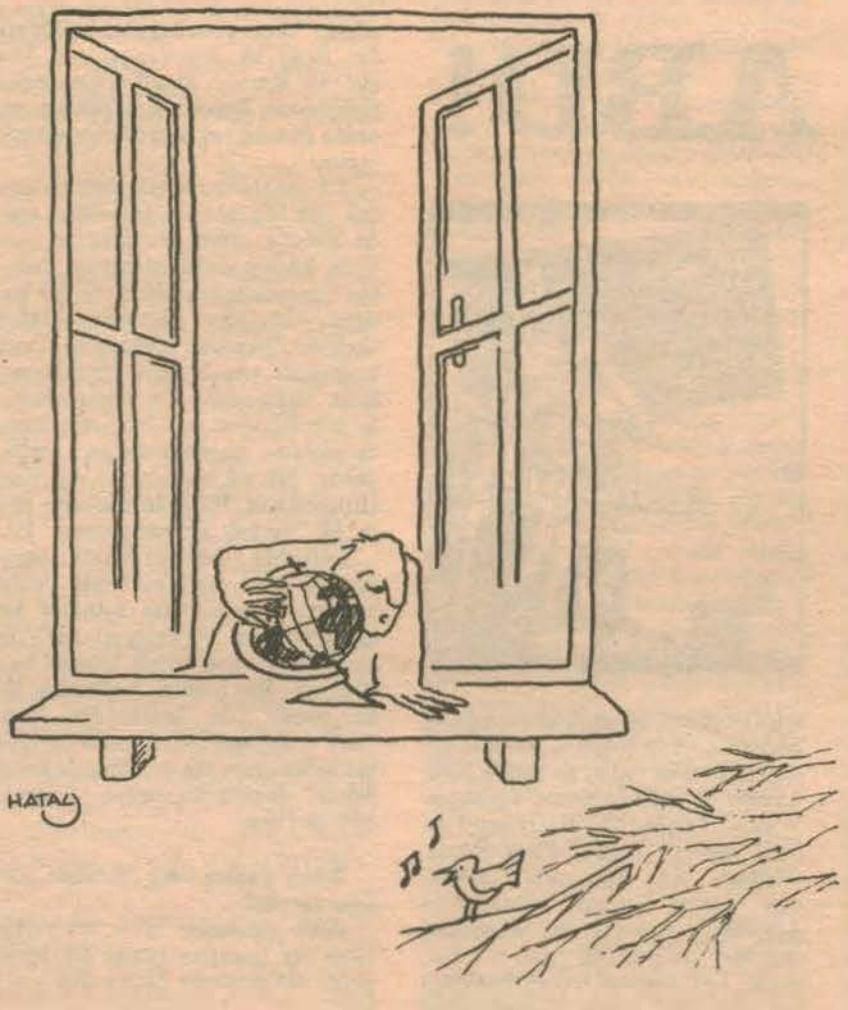

HATAY DUMLUPINAR

"Üniversite Üzerine" ve Emre Kongar'ın demokratlığı

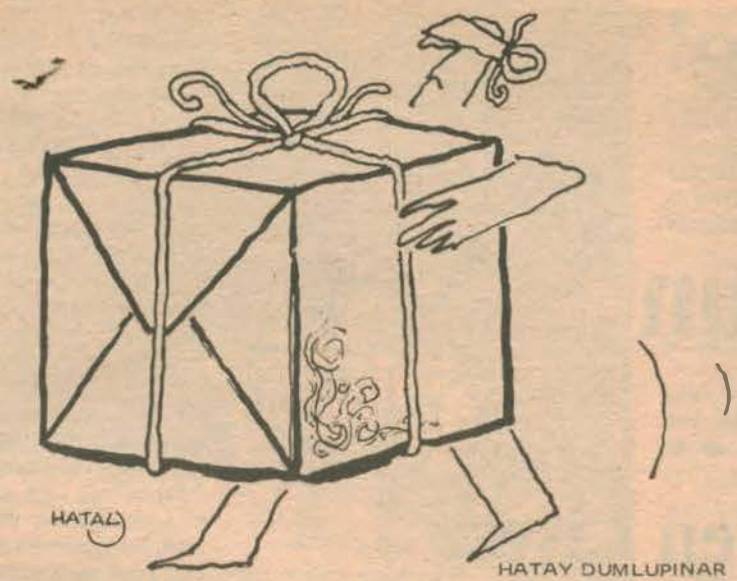

HATAY DUMLUPINAR

İsmail Gül

kitaplar

Yakınlarda, değerli bir bilimadamının imzasını taşıyan bir kitapçık yayınlandı. Kitapçığın içindekilerin çoğu yeni değil; büyük ölçüde YÖK yasası çıkmadan önce ve çıktıktan sonra çeşitli dergilerde yayımlanan yazılar ile kitapçığın yazarı, toplum bilimci Emre Kongar'ın konuşmalarından oluşuyor. Bu konuşmalar ve eklenen yeni yazılar Kongar'ın yaklaşımının özünü daha da belirginleştirecek biçimde bir araya getirilmiş.

Kitapçık birkaç bakımdan ilgi çekici ve tartışmaya değer. İlk olarak, genel anlamda bizim tarafta, solda oluşan varlık koşulunu ve meşruluğunu resmi ideolojiden oldukça geniş biçimde etkilenmekte gören, antisovyetizm ve anti komünizme oturan, pek de şekillenmemiş bir oluşumun örneği durumundadır Bu oluşumun en belirgin görünümünü, ilk sayısına Orwell'in "Komünist domuzları"nı kapak yaparak, Nazım'ın meşruluğunu, estetik yüceliğini yılların Çağlayangil'inin ağzında ve övgüsünde arayarak, resmi ideolojinin bandolu mızıkalı resmi toplantılarında, radyosunda ve basınında bile getirilişindeki özü koruyup, biçimi sola uygun hale getirerek sunan bir dergiler topluluğu oluşturuyor. Kuşkusuz yaşanan dört yıl boşuna değildir. Her kesimi, bu arada sol aydınları değişik biçimlerde etkiledi. Boratav "Geniş halk kesimleri burjuvazinin sorunlarını hiçbir dönemde kendi sorunları biçiminde ele alıp bu yoğunlukda tartışmamıştır" saptamasını yaparken, ne kadar haklı.

Emre Kongar, kitapçığı *"dava uğruna savaşırken değil, yalnız demokrat oldukları için öldürülenlere"* adıyor. Ne kadar duygulu, kulağa ne de hoş geliyor ama, kuşkulanıp sormak gerekiyor: Dava uğruna savaşırken ne demek ya da demokrat olmak bir davayı savunmamak mı demek? Bilimi, barışı savunmak tam anlamıyla bir davayı savunmak demek değil de nedir? Barış davasını, özgür bilim davasını ve insanlığı savunmak tam anlamıyla bir davayı savunmak demektir. Bu davalar uğruna savaşılırken ölünür de. İnsanlığın düşmanlarına özgürlüğün, bilimin ve demokrasinin düşmanlarına kin duymadan, insanlığı, özgürlükleri, bilimi ve demokrasiyi korumak ve geliştirmek olanaksızdır. Kongar bunları bilmez mi? Bir toplumbilim profesörü olarak bilmemesi olanaksız. Ayrıca bu satırları yazarken bunları bildiğini biliyoruz. Çünkü bu satırların hemen karşısında A.Püsküllüoğlunun şu şiiri var: *"Birgün/unutursan/Bu günlerini/dostlarını/düşmanlarını/çektiklerini/anlaki dostum/ölmüşsün."* O zaman Kongar demokratlıkla dava uğruna savaşmayı niye karşı karşıya getirir? Dava adamı olmaya niye başka anlamlar yüklemeye çalışır. Yoksa bir dava adamı olmayı suç sayan resmi ideolojiye, kitabım Cavit Orhan Tütengil ve Bedrettin Cömert'e adamak için prim mi veriyor. Eğer Necdet Bulut ve diğerlerinin adını yazsaydı daha neleri karşı karşıya getirecek, neleri kötüleyecekti. Hem de bunu, *"taraflızlık adı altında bazı gerçeklerin gizlenmesine ve sorumlulukların gözardı edilmesine karşı olmak"* bilinciyle yapıyor. Aynı bilinçle ve *"üniversite sorununu(n) terör ve anarşi ile çok yakından ilgili (olduğu)... Bugünkü haliyle üniversitelerimizin anarşi ve terörün hortlamasını engelliyecek bir yapıda olmadığı"* saptamasıyla, üniversite öğretim üyelerinin öldürülmesi olgusuna *"yakından bakıyor' 1980 öncesi Türkiye'de sağ terörizm 'darbeye' sol terörizm ise 'ayaklanmaya' bel bağlamıştı. Bu çerçeve içinde sağ cinayetleri işliyerek ve özellikle ılımlı öğretim üyelerini öldürerek güvensizliği tüm toplumu yaymaya çalışırken sol da bu olayı kitlelerin bilinçlenmesi ve haksızlığa başkaldırması açısından değerlendiriyordu."* Bununla da kalmıyor, *" İç siyaset istikrarsızlığı ile Türkiye'ye Sevr anlaşması çerçevesinde bakan dış güçlerin oyunları ile bütünleşince,"* senaryo tamamlanmış oluyor.

Bu senaryonun arkasından Kongar şu soruyu soruyor: *"Üniversite ne yapıyordu?"* Yerinde ve doğru bir soru ama, bu senaryoyla mantıksal olarak uyumlu değil. Bütün uyumsuzluğuna rağmen sorulabilir ama, anlamlı ve etkin çözümlere ulaşacak cevaplar alınamaz. Öyle de oluyor.

Doğru fakat eksik. Üniversite bir bütün olarak hiçbir zaman toplumda etkin bir güç olmadı. Olamazdı da. Üniversitenin kaderi hep üniversitenin dışında belirlendi; üniversite dışındaki bu güçlerle uyumlu ilişkiler geliştirebildiği ölçüde etkin bir güç gibi göründü. Bu nedenle Kongar'ın şu değerlendirmesi bütünüyle yanlış: *"Üniversiteler önceleri toplumu öncülük görevini büyük bir başarı ile yerine getirdiler. Özellikle 1960 lı yıllarda bu görev en etkin noktasına erişti."* Aynı nedenlerle, *"Üniversitelerin kendi kendilerini düzenleme elastikiyetlerini yitirmeleri"* 'öncülük görevleri'ni yitirmelerine neden olmadı.

Üniversitenin kaderi hep üniversitenin dışında belirlendi. Bunun altını çizelim. Bunu söylemek yetmez, geliştirmek gerekiyor. Ayrıntılı olarak yazılmalı. Burada özet olarak söyleyeceklerimiz şunlar: Özerk ve demokratik üniversitenin oluşması ve yaşayabilmesi işçi emekçi sınıfların, genel olarak demokratik güçlerin başarısına ve üniversitenin bu güçlerle oluşturabildiği bağların biçimine ve sıklığına bağlı. 1933'de Darülfünun yıkılıp üniversite kurulurken gelişen toplumsal ve siyasal oluşumu iyi gözlemek gerekiyor *"Darülfünun, Atatürk devrimleri çerçevesinde 31 Mayıs 1933'te kapatıldı ve yerine çağdaş bir üniversite kuruldu"* demek yetmez. 1924'te aynı kurumlara idari tüzel kişilik verildiği unutulmamalı. Geçen dokuz yılda nelerin değiştiğini iyi bilmek gerekiyor. Önderleri yok edilmiş işçi sınıfı ve Halk Partisi yönetiminde yönlmüş kitlelerin tepkilerini yumuşatmaya çalışan Serbest Fırka kapatılıyor, diğer iki partiyle birlikte. Başka gelişmelerle birlikte, toplumsal muhalefet bütünüyle kontrol altına alınıyor. Arkasından Darülfünun "ilga" ediliyor. Benzer gelişmeler, 1946'da yaşanıyor. 1948 tasfiyesi de öyle. Kısacası, bu güne kadar üniversite tarihi bizi doğruluyor. Üniversitenin kaderi üniversitenin dışında belirleniyor. Üniversitenin özerkliğini sağlamanın iki alternatifi var: İlki şu: Bir burjuva demokratik kurum olarak özerkliği, *yüksek öğretim kadrolarının sermaye sınıfıyla bütünleşmesine bağlamak.*

Günümüzde bu bütünleşmeye rağmen, bir kurum olarak özerkliğe egemen sınıfların tahammülü kalınamıştır. Çünkü burjuvazi bütün olarak demokratik niteliğini kaybetmiştir. Bu türden kurumlarını kendisine karşı işçi ve emekçi sınıflar tarafından kullanıldığını gönnektedir. Bütün bu nedenlerle, ikinci olarak halkın demokratik mücadelesine omuz vermek onunla organik bağlantılar kunnaktır.

Bugün üniversitenin temel sorunu YÖK'ününiversitede yaratttığı antidemokratik tahribatı ortadan kaldırmaktır. Yoksa Kongar'ın söylediği gibi, *"Üç önemli acil meselesi, yetişmiş öğretim üyesi eksikliği... kaliteli öğretim üyesi yetiştirilmesi için gerekli olan üniversite içi eğitim mekanizmasının ve yetenekli gençlerin yokluğu... çağdaş eğitim yapabilme imkansızlığı,"* değildir. Bugün YÖK üniversiteyi politik olarak kontrol altına alabilmek için merkezi hiyerarşik bir yapı yaratmıştır. Dolaylı olarak da tek tip üniversite yaratmıştır. Bu yapı içinde yüksek öğretimi ekonominin ihtiyaçlarına uygun, daha az israflı, dengeli bir biçimde planlama olanağı vardır. Demokratik bir eğitim düzenin yaratılması, YÖK'ün bütünüyle ortadan kaldırılmasını gerektirmiyor. Bugünkü yapının, öz ve biçim olarak, üniversiteyi oluşturan bütün kesimlerin yönetime demokratik katılımının sağlanmasıyla demokratik bir dönüşüme uğratılması gerekiyor. Özerk-demokratik bir üniversitenin yaratılması ve israfı önler bir planlamanın yapılması, demokratik bir iktidarın oluşumuna bağlıdır. Geniş halk kesimlerinin, tekel dışı bütün kesimlerin demokratik iktidarına bağlıdır. Kongar'ın söylediği, *"YÖK ile ilgili sorunların çok önemli bir bölümü YÖK başkanının kişiliğinden gelmektedir. Kanun değiştirilmese bile YÖK başkanı değiştirilirse, sorunların önemli bir bölümünün azaltılabileceği,"* görüşü yanlıştır.

Üniversitenin geleceği halkın demokratik mücadele gücüne ve başarısına bağlıysa, üniversiteyi oluşturan bütün kesimlerin bu mücadele içinde yer almaları zorunludur. ●

Çizgiler: MURAT ÖZMENEK

"Güzide" bir kurumun içyüzü...

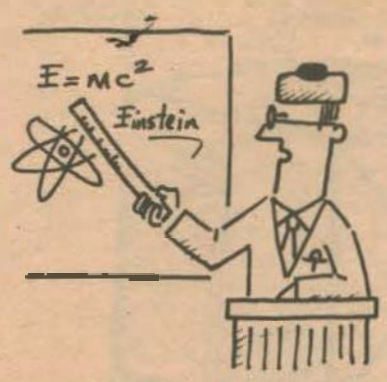

Ankara Fen Lisesi

Her öğretim döneminin sonuna doğru, Fen Liseleri on binlerce ortaokul öğrencisinin dişlerini doldurmaya başlar. Bunun asıl nedeni, Fen Liselerinin "olağanüstü" kurumlar olarak gösterilmesi çabalarıdır. Oysa Fen Liselerinin ilki ve en gözdesi olan **Ankara Fen Lisesi**'ndeyaşananlar ve bu okulun sonunda getirildiği içler acısı durum, Fen Liselerinin bu görüntüsüyle pek uyuşmuyor. Biz, Fen Liseleri sınavının sıcak biçimde gündemde olduğu şu sırada, **Ankara** Fen Lisesi'nin içyüzünü olabildiğince tanıtmaya çalışarak, gençlik çağının eşiğindeki onbinlerce öğrencinin düşünü istemeyerek de olsa dağıtmaya çalışacağız. Her yıl on binlerce öğrenciyi ardında sürükleyen bu "güzide" öğretim kurumunda olan bitenin, görülmek istenenlerle ne ölçüde uyuştuğuna, gelin siz karar verin.

***

Fen Lisesi'ne her yıl binlerce öğrenci içinden seçilen 96 öğrenci alınır. Pekçok beklentiyle okula gelen bu 96 öğrenci, çok geçmeden düş kırıklığına uğrar. Beklentilerle gerçekler arasındaki uçurumlar, gencecik öğrencileri büyük bir şaşkınlığa sürükler.

Fen Lisesi'nde yaklaşık 280 öğrenci eğitim görüyor. Hangi koşullarda? Dışardan göründüğü gibi, kusursuz koşullar mı vardır gerçekten? Sözgelimi, nasıl yemek yiyor öğrenciler? Öğrencilerden maddi olanakları uygun olanlar, dışardan ya da kantinden karınlarını doyurmaya çalışırken, olanakları uygun olmayanlar ya aç kalırlar ya da yemekhanede sağlığa uygunluğu tartışılır yemekleri yerler. Evci öğrenciler haftada iki gün eve çıkıp banyo yapabilirlerken, evci olmayan yüzden çok öğrenci, toplam sekiz duşlukta, haftada yarım saat verilen sıcak su ile yıkanmaya çalışır. Tabi öğrencilerin yarısına yakını yıkanma olanağı bulamaz, sonra da hamama giderler.

***

Fen Lisesi spor salonu, iki yurt, yemekhane, konferans salonu, okul binası olmak üzere altı binadan oluşuyor. Laboratuvarlar ve kütüphane okul binasının içinde. Laboratuvarlar üç normal, bir ileri biyoloji, bir de elektronik olmak üzere, beş bölümden oluşuyor. Aynı zamanda biyoloji öğretmeni olan Müdür Faruk Aysu, "aslan payını" alarak, tüm ileri biyoloji malzemelerini dolabında toplamıştır. Deney yapmak isteyen öğrenciler önce Müdüre yalvarmak zorundadırlar. Fizik, kimya ve biyoloji ile ilgili deney malzemeleri, 1964 yılında, Fen Lisesi kurulurken, ABD yardımıyla, üniversite düzeyinde eksiksiz ve yedekli olarak sağlanmıştır. Her laboratuvara bir film, bir de slayt makinesi verilmiş. Oysa şu sıralarda yalnızca bir film makinesi çalışıyor. Fizik, kimya, biyoloji ile ilgili yüzlerce film onarılmayı, sağlam olanlar da öğrencilere gösterilmeyi bekliyor... 1984 yılında Amerikalıların uygulamaya çalıştığı Fen Lisesi projesi, o günlerde bir grup öğretmene anlatıldı. O öğretmenlerden bugün okulda yalnızca Ahmet Dinçer kaldı. Kendisinin de, okul yönetiminde etkin kişiler tarafından şu sıralarda uzaklaştırılmaya çalışıldığı söylenebilir.

Fen Lisesi'nde öğretmenler öğrenciler üzerindeki otoritelerini not baskısıyla sağlamaya çalışırlar. Yönetim ise, sürekli yinelediği disiplin cezalarıyla. Velisi Koruma Derneği'nde bulunan öğrencilerin diledikleri zaman izin alına şansları, parasız yatılı öğrencilerden çok çok fazladır. (Parasız yatılıları diğerleri okuttuğundan olsa gerek!) Ya da öğretmenin bilgisizliğini ve yanlışlarını ders sırasında düzeltmeye kalkışanın vay haline; izin alma şansını öğrenciliği boyunca yitirmiştir. Çünkü Fen Lisesi'nde, öğrenci öğretmenini eleştiremez!

Kimi zaman okulda "küçük" harcamalar yapılır. Bir dozer gelir, okulun ilgisiz bir yerini üç saat düzeltir. Bazen da birkaç milyon lira harcamayla bir kat çıkılır ve sonra kilitlenir. Yöneticiler bunları acaba neden yapar, bilinmez. Vehbi Koç geldiği zaman Kütahya'dan porselen tabaklar gelmesi de artık kimseyi şaşırtmaz. Yüzden çok öğrenciye sekiz duşluktan yarım saat sıcak su verilirken, öğretmen lojmanına sekiz saat sıcak su verilir. Nedenini soramazsınız; öğrencisiniz ya! Kütüphane ve laboratuvarlar, bu bilim "yuvası"nda kilit altındadır; nedenini soramazsınız. Başmüdür muavini Mehmet Özdemir derste öğrencilere birbuçuk saat çözelti hazırlatır, vakit kalırsa asıl deneye geçer. Bu arada öğretmenlerin yüksek ücretlerle özel dersler verdiği de bir söylentidir. Bazan derse gelmemeleri kuşku yaratır; öğrenciler okulda öğretmenlerini ararlar. Bazı öğretmenler de, derste oldukları izlenimini vermek için, defteri imzaladıktan sonra koşa koşa kente giderler.

Fen Lisesi'nde kız ve erkek öğrencilerin arkadaşlık etmeleri yasaktır. Arkadaşlık bir yana, rastlantısal biçimde bir kız ve erkek öğrencinin konuşurken "yakalanması", yönetimin evlerine yazı göndermesi için yeterlidir. Yazıda, "Kızınızın (oğlunuzun) boş vakitlerini nasıl değerlendirdiğine dikkat edin," yazmaktadır.

Yıllık geliri bir milyon liranın üzerinde olan Koruma Derneği, durumu kötü olan öğrencilere yardım etmek ister. Bunun için de okul yönetiminden liste alır. Yönetim, nedense bu listeyi hazırlarken, ölçü olarak öğrencilerin maddi durumunu değil de, ailesiyle yönetimin yakınlık derecesini alır. Vehbi Koç bursları ise, on kişiye verilir. Bu on kişinin seçimi de yukardaki gibidir. Ayrıca Müdür, canı sıkıldığında, "bursları dağıtmıyorum," der.

Öğrencilerden, ikinci sınıfın sonunda, ileri fen dersi ile ilgili seçim yapmaları istenir. Öğrenciler bir kağıda tercih sıralarını yazarak, yönetime verirler. Geçen yıl yönetim ileri fen sınıflarını hazırlarken, ortaya çelişkili bir durum çıktı. Örneğin, fizik notu yüksek olmasına karşın, kimya sınıfına düşen öğrenciler, fizik sınıfı açılmasını istediklerinde, Mehmet Özdemir'in odasından kovuldular. Nedeni de MEB'in fizik öğretmeni vermemesiymiş. Daha sonra okula MEB tarafından iki yeni fizik öğretmeni gönderildi; şaşılacak bir durum tabii. Mehmet Özdemir'in eşi Piraye Özdemir ise, "İnkılap Tarihi" dersine geliyor. Piraye Özdemir bir gün bir sınıfa hışımla girdi: "İçinizde dört it var. Onları bir türlü yokedemediniz. Onlar yemekhanedeki adamlara sapık ideolojilerinden dolayı iyi davranıyorlar, siz davranmayın. Yemekhanedeki adamların kirada evleri var. Onlara acımamak gerekir. Onlar öğrencilere verilen sekiz tepsi baklavanın yarım tepsisini yiyorlar. Yazık değil mi baklavanıza." Kirada evi olduğu söylenenen adamların, ayda yirmi bin liraya, her gün ve yaz-kış demeden 10 km yolu yürümeleri ilginç.

22 Nisan 1984 günü ise, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanı Vehbi Dinçerler ansızın okula geldi ve okulda olan biteni kendi gözleriyle gördü. Yirmi dört saat yurtta bulunması gereken nöbetçi öğretmen Rasim Kütükoğlu, özel ders verdiği için okula gelememişti. Yurtlar çok kötü durumdaydı ve her yer dağınıktı. Bakan o sırada televizyon izleyen 20-30 kişiyi çevresine topladı ve sorunlarıyla ilgili öğrencilerle konuşmaya başladı. İlkin müdür muavini Güler Uygun'un yanında konuşmaya çekinen öğrenciler, daha sonra sorunlarını açıkça anlattılar. Bu günden sonra, Bakan ile konuşan öğrenciler, Müdürün boy hedefi oldular. Bu öğrenciler sürekli olarak hakarete uğradılar, tartaklandılar ve bazıları "güzide" öğretim kurumunu terketmek zorunda kaldılar!...

***

Ankara Fen Lisesi bir örnek. Üstelik kötü de bir örnek. Ama 13-15 yaşlarında, uzun ve dopdolu geçmesi beklenen gençlik yıllarının daha başında, on binlerce öğrenciyi düşlerini köreltmeye koşturmak niye? Bırakalım çocuklarımız birbirlerini ezmesinler, gençlik dönemlerini köreltmesinler, gelecek yıllarını özgürce seçsinler. ●

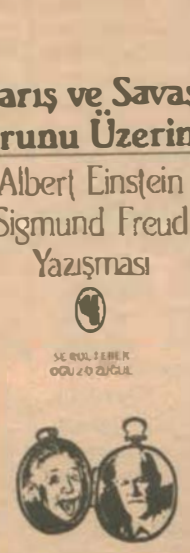

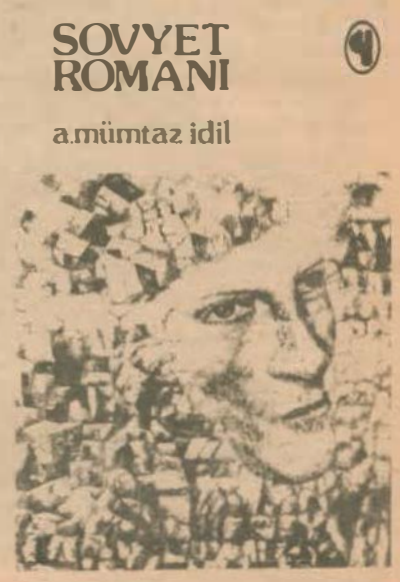

Şiirde İçerik Sorunu ve Biçem Olayı

Metin Güven

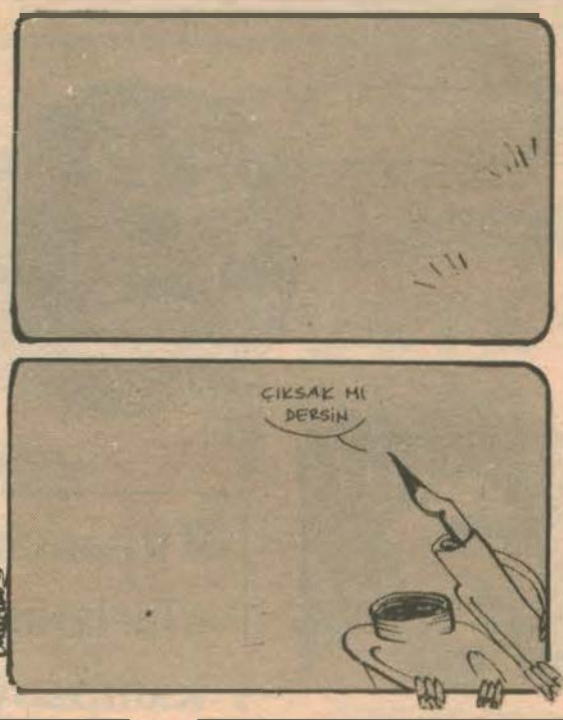

Tanımlar yapmayı sevmem ama, şiir için hayatın sıçrama noktalarından biridir denebilir. Hem(de) öyle bir nokta ki, bizzat kendisi insana (burda şaire) hayat içinde geniş bir takım hareket imkanları veriyor. Yani daha açık söyleyelim, şiir hayata müdahale edebilmenin denge ve direnme noktalarını yaratan başlı başına bir mücadele biçimidir, bir olaydır.

Şiire anlık bir duyarlık patlaması olarak bakabilir miyiz?

Hem doğru, hem yanlış.

Görünüş olarak doğru, aslında yanlış. Tamam eyvallah şiir bir duyarlık olayıdır ama, bu onun insanlıkla ilgili bir takım doğru denge ve hedefleri olmasını engellemez. En azından bir hedefin aracıdır şiir.

Peki hedef ne?

İnsanları bugüne göre daha ileri bir yaşama, yaşama alışkanlıkları içine itmek, itebilmek.

İyi ama şiir bir mengene midir?

Şiir elbette bir mengenedir. Üstelik öyle bir baskı aracıdır ki şiir, hem yazılma aşaması sırasında yazarı resmen teslim alır, hem de şairinden çıkıp, okurunu bulduktan sonra onu (yani okuru) tutuklar. İşin ilginç yanı bu olayda tutukluluk süresi şiirin gücüne göre değişir.

Bu anlamda, şairleri polislere benzetirim ben Polis(de), şair(de) iz sürer Zaten başka türlü de hayata müdahale edilmiyor.

İz sürmekse bir zeka sorunudur. Şiir teklemeyen bir zeka istiyor. Bu anlamda Can Yücel büyük şair. Çünkü sağlıklı bir beyni var, neleri hangi biçimler altında anlatabileceğini biliyor. Ülkemizdeki, ortalama beslenme ve kültür seviyesine ulaşamayanlar(da) Can ağabeyin yazdıklarını ağızları sulanarak 'iz'liyorlar.

Ama yine de, şuna inanırım ben, ülkemizin tarihi, sosyolojik gelişme dinamikleri romana ve öyküye daha yatkın özellikler gösteriyor.

Niye mi?

Bir kere doğu ülkeleri, toplum olarak romanemsektir. Doğu insanı(da) elbette romana uygun karakterler çıkarır bağrından.

Neden bu böyle?

Şundan;

Doğuda, 'resmi' kabul gören sistemler bir hayli öğretidir. Sistemi 'idame ettirecek' mekanizmalar sürekli değişmeler gösterir. Çark belki aynı dır ama, dişler olağandışı bazı yıpranmalara uğrar. Trajedi de burda başlıyor işte. 'Kederli', 'yaralı' ve 'mahkum' insanlara gebedir bu toplumlar. Doğum nasıl olursa olsun, çocuklar birşeylerin hesabını sormayı hak ederek geliyor dünyaya. Niye bu hesap sormanın bir karşılığı da öykü ya da roman olmasın.

İşte bundandır ki, şiir tutuklar, öykü ya da roman hesap sorar.

Tekrarlıyorum, duyarlık yetmiyor şair olmak için. Bilmek(de) gerekiyor. Daha net olarak söyleyelim, iyi şair duyarlığını en iyi besleyebilen adamdır.

Bu nasıl olacak?

Bu, toplumsal gelişmeyi doğru kavramaya çalışarak olacak.

Bu, her ilişkiyi sıradan insanlar gibi yaşamayı öğrenmekle olacak.

Bu, duyarlığına, bilimsel motifler eklemeyi bilmekle olacak.

Ecelsiz ölümleri ve turfanda aşkları başka türlü nasıl yakalar şair?

Başka türlü nasıl hayatın üstüne üstüne gidilir?

Nasıl insanı, sarsan, silkeleyen şiirler yazılabilir?

İyi de 'bu' şiir kitlelere nasıl ulaşacak?

Kimse korkmasın. Ulaşır.

İyi şiir okurunu buluyor.

Ama soruna genel ölçüler içinde bakarsak, ülkelerdeki ortalama kültür düzeyinin artması, ülkelerde kitap okuyan insan sayısını artıracaktır denebilir.

Şiir kitabı da bir kitaptır ve herşeyden önce bir meta olarak pazara ihtiyacı vardır. Bu pazar (da) sosyolojik bir yığın gelişmenin sonucunda kuruluyor. İşte şair, toplumsal gelişmeleri doğru kavrayıp, müdahale edebildiği ölçüde sözünü ettiğim pazarın kurulmasına da yardımcı olacaktır.

Burda şu ayrımı yapmak gerekir. Benim pazar kavrayışımla ödüllerin fazla bir ilgisi yok, ama ödül mekanizması iyi işletilebilirse yapay(da) olsa belli bir pazar yaratılabilir elbette.

Şiirde biçem 'olayı' mı?

Öyle bir 'olay' yok.

Biçem ya da biçim, bilimin (yani şiir ile hayatın) dışında kalıp(da) yedek kulübesini kendisine yakıştıramayan "ozan"lar için 'olay' ya da 'sorun' oluyor.

Hayatın 'sınır'ına çözüm arama hakkı, onu yaşayanlara aittir. ●

Piyasa özel dersanelere...

Kaldırılsın mı kaldırılmasın mı, tartışmaları geçtiğimiz günlerde sona erdi ve özel dersanelerin devamına karar alındı. Zaten tekleye tekleye giden eğitim düzenimizdeki fırsat eşitsizliği sorununu daha da derinleştirmekten -ve bu arada dersane sahiplerinin dünyalıklarını kotarmalarından- başka ne işe yaradığını gerçekten merak ettiğimiz özel dersaneler, artık ellerinde kapı gibi yasalarıyla, istedikleri kadar hızlı "hazırlama kursları" düzenleyip, istedikleri ücreti talep edebilecekler canı burnunda velilerden.

Bu yasanın, "dört eğilimden de destek bulan" bir yönetimin hangi eğiliminden kaynaklandığını bilemiyoruz. Ancak sıcak çöl rüzgarlarına pek eğilimli olan bir "eğiliminden" kaynaklandığından sanırız herkesin emin olduğu bir yasa daha var bugünlerde konuşulan. Biranın da alkollü içkiler kapsamına alınarak, bira satan işyerlerinin de alkollü içki ruhsatı almasını gerektiren yasadan söz ediyoruz.

Eskiden de var olan ama, nedense hiç uygulanmayan bir yasaya göre, 100 metrelik bir çevre içinde alkollü içki satışı yapılması yasak olan kurumlar ve binalar arasında eğitim kurumları ve bunlara ait binalar da var. Bilmiyoruz, sözkonusu "eğilimin" gücü şimdi bu yasanın uygulanmasına yetecek mi; ama eğer uygulanırsa, eskiden dersane kıyıcıklarında işleri oldukça tıkırında süren biracılar, bu işten epeyce etkileneceğe benzer. Öyle ya, bira artık alkollü bir işçi ve dersaneler de -kapı gibi yasalarıyla- resmen eğitim kurumları.

Küçük bir örnek gerekirse, Ankara'da, Arı Dersane'sinin bulunduğu Kızılay-Karanfil sokakta ve bu binanın yaklaşık 100 metre çevresinde, bizim sayabildiğimiz beş adet "bira satan işyeri" bulunuyor.

Ne dersiniz, yasa uygulanmaya başlarsa girerler mi birbirlerine? Öyle ya, paranın dini imanı yok.

●

KULA'YI İŞÇİLERİN AÇLIĞI VE SEFALETİ Mİ KURTARACAK?

Kula işvereni 1 Ekim 1981 yılından bu yana gasp ettiği işçi alacakların ödememekte direniyor. Yaklaşık 4 yıldan bu yana, Ege'nin ve ülkenin en büyük tekstil kuruluşlarından biri olan Kula Mensucatta çalışan 2200'ü aşkın işçi, ikramiye ve sosyal haklarını alamıyor. Yüksek Hakem Kurulu'nca uygulamaya konan toplu iş sözleşmesinde yer alan bu hakların karşılığı olan paralar, işçilere ödenmek yerine, işveren tarafından sermaye olarak kullanılıyor. İşçilerin ücretli izinde sayıldıkları üç aylık dönemin alınamayan ücretleriyle birlikte, işçilerin işverende biriken alacakları 300 biner lirayı geçti. Bu alacakların toplam tutarı ise 600 milyonu aşıyor!

Aradan 4 yıla yakın bir süre geçmiş olmasına karşın, işçilerin alacaklarını ne zaman elde edecekleri bilinmiyor. İşyerinde yetkili sendika Teksif ise, bu hakların alınabileceğinden umudunu kesmiş, pasif bir bekleyiş içinde. Teksif tarafından hakların alınmasına yönelik tek bir girişim oldu, o da 1983 Nisan'ında yapılan 210 milyon lira tutarındaki icra takibi. Ne var ki, daha başından bir sonuç getirmeyeceği ve işverenle anlaşılarak yapıldığı açıkça belli olan bu girişimin arkası takip edilmedi.

İşveren ise, işçi alacaklarını nasıl ödeyeceğini düşünmek yerine, "demiryolundan bu tarafa kanun geçmez" diyerek, işçilerin kaderini kendi elinde olduğunu öne sürmeyi ve işçilerin hak arama yollarını tıkamayı tercih ediyor ve bu kadarla da kalmıyor. İşveren bir yandan da, işyerinde örgütlenmeye çalışan Hak-İş'e bağlı Öz İplik İş sendikasına açık destek sağlıyor. Bu sendikayla işverenin işbirliği, işyerine noter getirilerek işçilerin Öz İplik İş'e üye kaydedilmelerine kadar vardırıldı.

Bu gelişmeler sürerken, işçilerin içinde bulundukları olağanüstü zor koşulları taraflardan hiçbiri dikkate bile almıyor. Bu aşamada çaresiz gibi gözüken ve nereye başvuracağını bilemeyen Kula işçileri haklarını elde edebilecekleri bir çıkış yolunu mutlaka bulacaktır.

● yarın izmir bürosu

Küba'da eğitim herkesin işidir!

Küba'da bir söz vardır: "Eğitim herkesin işidir." Bu yalnızca güzel bir söz değil, aynı zamanda bir gerçeğin yansımasıdır da. Bugün 10 milyonluk Küba nüfusunun 3 milyonu eğitim görüyor.

Öğrenim görenlerin sayısının bu kadar fazla olmasında, kültürel birikim için 1961'de başlatılan ulusal okuryazarlık kampanyasının etkisi oldukça büyük. Bu kampanya ve çalışmalar sonrasında, ülke gençleriyle birlikte, 700 binin üzerinde yetişkin de okuma yazma öğrendi. Kendi cehaletini gideren ilk Latin Amerika ülkesi olan Küba çeşitli zorluklarla boğuşmak zorunda kaldı. ABD'nin ablukalarına, tehditlerine ve o yıllarda Küba'ya karşı örgütlenen paralı askerlerin Domuzlar Körfezi işgaline karşın, eğitimi geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmaları başarıyla sonuçlandı.

Yapılan bu çalışmalar yalnızca cehaleti gidermek için değil, aynı zamanda tesis ve işlerliği sağlamayada yöneldi. Çalışmalarda yeni sınıflar açılarak çocukların eğitimini geliştirmek ve eğitim sisteminin yetişkinler içinde sürekliliğinin sağlanması amaçlanıyor.

70'lerin sonuna gelindiğinde, eğitimin minimum düzeyi 6. sınıfa getirilmişti ve "6. sınıf için savaş" sloganı ile ifade edilen bu çalışma işçisi, çiftçisi ve ev kadınıyla tüm ulusa ait bir başarı olarak adlandırıldı.

1985'te sona erecek olan 5 yıllık dönemde, Kübalılar "9. sınıf için savaş" sloganıyla, hedeflerini ekonomik ve sosyal gelişimi ön plana alarak nüfusun temel eğitim düzeyini yükseltmek olarak belirlediler.

Yaklaşık 250 bin öğretmenin görev aldığı okullarda, 2 milyon öğrenci öğrenim görüyor. Ayrıca eğitim için okullarda 90 bin işçi çalışıyor. Eğitim görenlerin 1.5 milyonu ilkokullarda, 1 milyonu ortaokullarda, 200 bini liselerde, 400 bini yüksek öğrenimde kayıtlı; diğerleri ise çocuk bakım merkezlerinde gençlik hareketleri ve özel eğitim merkezlerindegörevalıyorlar.

Eğitim düşüncesini geliştirmek ve yaygınlaştırmak için 1970-1980 döneminde, 1577 okul için, yaklaşık yarım milyon pesoluk yatırım yapıldı. Bütçesinin yüzde 15'ini eğitim giderlerine ayıran Küba'nın öğretmen sayısı, 25 yıl öncesine göre 11 kat arttı.

Küba 1950'lerde yalnızca 3 üniversiteye sahipken, bugün bu sayı 42'ye yükseldi. Bu üniversiteler devrim öncesindeki üniversitelerden daha fazla mezun veriyor.

Bununyanı sıra, eğitimine katkıda bulunmak için Küba üçüncü dünya ülkelerine gönüllü eğitim personeli gönderiyor. Ayrıca Küba okullarına 19 binin üzerinde yabancı öğrenci kayıtlı bulunuyor. Gençlik Adası'ndaki okullarda Afrika'dan ve Nikaragua'dan gelen 10 bin gence eğitim veriliyor.

NİKARAGUA
Devrim yıkılamaz...

Reagan hükümetinin, William Casey yönetimindeki CIA'sı, Sandinista Devrimine karşı kullandığı karşı devrimci harekete 73 milyon dolar harcadı. Bu miktar ile yetinmeyen Reagan, CIA'nın Nikaragua'ya karşı Honduras ve Kosta Rika'dan yürüttüğü saldırılar için Kongreden 21 milyon dolar daha istiyor.

Son derece modern silahlarla donatılmış binlerce karşıdevrimcinin görevi, çoluk çocuk demeden öldürmek, evleri tesis, araç ve gereçleri yakıp yıkmak.

Sandinistler bu saldırganlara karşı koyuyorlar. Mart ayından 14 Haziran'a kadar meydana gelen 156 çarpışmada, Sandinista silahlı kuvvetleri 800 karşı devrimciyi yaraladılar ya da öldürdüler. Kosta Rika sınırından sızmaya çalışan 70 düşman askeri öldürüldü, 100 tanesi de yaralandı.

Öte yandan, Sovyetler Birliği ve Nikaragua, eşitlik, karşılıklı saygı, içişlerine karışmama ve dostça işbirliği temelinde, ilişkilerini geliştiriyorlar. Her iki ülke de, ABD'nin Orta Amerika'daki hegemonyasının sona ermesi ve bölgede barış ortamının gerekliliği üzerinde anlaştıklarını belirtiyorlar.

Bunlar, geçtiğimiz günlerde Daniel Ortega başkanlığındaki Nikaragua delegasyonunun, Sovyetler Birliği'ni ziyaretinden sonra, dünya kamuoyuna yeniden duyuruldu. Ortega başkanlığındaki delegasyon, SBKP Birinci Sekreteri Çernenko tarafından karşılandı. Yapılan açıklamada, Sovyetler Birliği'nin, bugüne dek olduğu gibi, bundan sonra da Nikaragua'nın haklı savaşımını desteklemeyi sürdüreceği ve çeşitli alanlarda yapılan yardımın bundan sonra artacığı dile getirildi.□

GRENADA
Maurice Bishop'un anısına...

Öldürülen Grenadalı Başkan Maurice Bishop'un yandaşları, Bishop'u doğumunun 40. yıldönümünde, Maurice Bishop'un Yurtsever Hareketi adı altında bir parti kurdular.

PRG'nin eski balıkçılık ve endüstri bakanı 28 Mayıs'da St. George'da bir açıklama yaptı ve yeni politik hareketin yönetiminin, yeni partinin tüzüğüne ilişkin bir basın toplantısı yapacağını da ekledi.

PRG'nin eski tarım bakanı George Lousion da bu yeni partinin liderleri arasında bulunuyor.

Tupamaro lideri Sendic için uluslararası kampanya

Beş yıllık bir aradan sonra geçtiğimiz Mayıs başında Roul Sendic küçük bir pencereden oğlu ile kucaklaştı. Diğer sekiz Tupamaro üyesi ile birlikte, Tupamaro'ların en yaşlı üyesi Roul Sendic, Uruguay'da Libertad bapisanesinde sürekli ölüm tehdidi altında tutuklu bulunuyor.

Havana'da Asya, Latin Amerika, Afrika ülkelerinin yeraldığı bir konferansta, Roul Fernando Sendic babasının yaşadığı güç koşulları anlattı.

Yaşlı lider cezaevinde diğer mahkumlardan uzak bir yerde, hir hücrede tek başına yaşıyordu. Ayda iki kez birer saatlik görüşme hakkı vardı. Bu ziyaretler arada bir cam bölme ve telefonla konuşma biçimindeydi. Bu kısa sürelerde, 12 yıl önce bir kurşunla sakat kalan dili ile bir şeyler konuşmak çok zordu.

Ancak Tupamaro gerillalarının liderinin morali bozulmamıştı. Kendi kendine beste yapıyor, formunu koruyabilmek için hücresinde saatlerce yürüyordu. Güneş ışığına bile çıkarılmayan Sendic, fıtığını kontrol edebilmek için tahtadan hir alet üretmişti.

Tupamaro lideri oğluna, iyi olduğunu, kendisinin yokluğunda işleri yönetecek gerilla yönetimine saygı duyduğunu ve onların bu işi başaracağına güvendiğini belirtmişti.

Havana'da yapılan konferansta, Uruguay'da askeri rejim tarafından hapsedilen Tupamaro liderinin salıverilmesi için uluslararası bir kampanya açıldı. Oğul Sendic yaptığı basın toplantısında, Uruguay'da "mahkumlara genel af" talebininbüyük kitlelerce desteklendiğini de belirtti. □

PARAGUAY
Stroessner'in diktatörlüğü

Paraguay'dan komşu ülkelere ve dünyanın en uzak köşelerine ulaşan kaçakçılığagözyummasıdolayısıyla, bu ülkenin devlet başkanı General Alfredo Stroessner'e, uyuşturucu trafiğinin, elebaşları tarafından düzenli olarak 5 milyon dolar ödendiği ve üst düzeydeki subayların da bu işten paylarına düşeni aldıkları bildiriliyor. 2 milyon dolar, sadakatlerini garanti altına almak için bu kişilerin hesaplarına yatırıldı. Stroessner, ülkesinde uygulanacak bir proje için de, Brezilyalı ve ABD'li şirketlerden 150 milyon dolar rüşvet aldı. Bu proje dolayısıyla yapılan barajdan üretilen elektriğin önemli bir bölümünü, çok ucuz bir fiyatla Brezilya kullanıyor. ABD ile imzalanan ve Paraguay'ın doğusundaki madenleri 40 yıl süreyle işletme hakkı veren anlaşma karşılığında Stroessner'in milyonlarca dolar rüşvet aldığı biliniyor. Devlet başkanının, oğlunun başında olduğu çelik ve çimento fabrikaları var. Alfredo Stroessner'in Güney Afrika'da altın ve elmas madenlerine yatırımları, Arjantin'de çeşitli mülk ve otelleri bulunuyor. Patronlarının yolunu izleyen ordu hiyerarşisi de yükünü tutmuş durumda. 1. Ordu Komutanı Andres Rodriguez'in sermayesi, 6 milyon doları buldu. General Abraham Abet ise uyuşturucu trafiğinde önemli bir kişi. Uyuşturucuları son noktaya 10 kiloluk diplomatik bagajlarla o ulaştırıyor. İçişleri bakanı, Brezilya'dan kaçak eşya sokmakla tanınıyor. Polis Şefi Pastor Coronel, suçluların özel eşyalarına elkoyarak bir servet yapmış durumda. Ayrıca uyuşturucu işiyle de uğraşıyor. Kendisine ait topraklarda marihuana yetiştiriyor.

Paraguay'da en hızlı gelişen endüstri dalı, görüldüğü gibi resmi kaçakçılık. Baştakilere göre bu durum ülkenin selamet içinde olması için bir ödüldür. Her yıl 400 milyon dolar değerinde mal ülkeye kaçak olarak sokuluyor. Yüksek rütbeli bir subaym ülkeye sokmak istediği Amerikan sigaraları, piller ve değişik birçok kaçak eşyaya el koymak isteyen bir komiser, bir subay tarafından vuruldu. Kaçak olarak ülkeye giren mallar, kuşkusuz ulusal ekonomiye zarar veriyor. Brezilya tekstil ürünleri, Paraguay tekstil sanayini felce uğrattı. Brezilya ürünü ayakkabıların ve mobilyaların önemli miktarda kaçak olarak sokulması, ulusal üretimi yüzde 40 düşürdü. □

PORTO RİKO
Militarizme hayır!

- Carlos Muniz'in ölümünün 5. yılında...
- Gerçekler ortada ama, katiller serbest ve adaletin eli kolu bağlı

Porto Riko'da, "Antonio Macea Müfrezesi"kurucuüyesi ve lideri Carlos Muniz Varela'nın 26 yaşında öldürülmesinin üzerinden beş yıl geçti.

Yeni İlerleme Partisi senatörü Nicolas Nogueras, Kübalı işadamı Julio Labatud ile eski albay Alejo Maldonado arasında oluşan cinayeti aydınlatacak bağlar FBI dosyalarında bekletiliyor.

Porto Riko Sosyalist Partisi yayınlarına göre, katil 23 başka cinayetin de sanığı Jorge Derieux Yoruet olarak belirlendi. Katili kiralayan da eski polis Maldonado'dur. Buna karşın polis, sıradan bir cinayetmiş gibi Varela'nın öldürülmesi olayının üzerine gitmiyor.

Her şey ortada. İnançlı devrimci, antiemperyalist Carlos Muniz cinayeti tümüyle politiktir. Suçluların ortaya çıkarılması için eyalet yönetimine ya da Beyaz Saray'a çekilen binlerce telgraf, gönderilen binlerce mektup beş yıldır ilgilileri harekete geçirmiyor. Çünkü bu demokrasi imparatorluğunda yasa, politik bir fetişten başka bir şey değil..□

"Bu köşede gördüğünüz, "NO to the militarization of Puerto Rico" yazılı küçük ilan, Uluslararası Öğrenciler Birliği (IUS) tarafından basılıp dağıtıldı. "Porto Riko'da militarizme hayır!" kampanyasının bir çalışması olarak.

GUATEMALA
İsrail'in karıştırdıkları

ABD ve İsrail tarafından Guatemala için 10-12 Aralık 83 tarihleri arasında üzerinde çalışılan programda ekonomik ve sosyal kalkınma konularına yer verildiği biliniyor. Programın ana hatları, geçtiğimiz günlerde Guatemala Gizli Servisince açıklandı. Buna göre, gerilla hareketinin tasfiyesi ve endüstriyel kalkınma için Guatemala'ya İsrail' den 80 ABD'den 120 milyon dolar tutarında yardım ilk planda verilecek.

Aslında programın temel amacı, bu ülkeye askeri malzeme, askeri ve teknik danışman, silahlı kuvvetler ve polis için eğitim malzeme ve bilgisi sağlamak. Silah satımı hem ABD, hem de İsrail için avantajlı bir durum. İsrail genellikle en gerici, insan haklarının hiçe sayıldığı, kimi silah satan devletlerin bu pazara hiç yanaşmadıkları ülkelere silah satıyor. Taiwan, Güney Afrika, askeri diktaların egemen olduğu Orta ve Kuzey Amerika ülkeleri İsrail'in en iyi müşterileridir.

1977—1981 yılları arasında Carter hükümeti Guatemala'ya silah yardımını kestiğinde, İsrail devreye girdi ve önemli miktarda (11 uçak, 10 tank, 15 bin Galil tüfeği, toplar, bazokalar ve 128 ton cephane) askeri malzeme sattı. İsrail halen bu ülkeye silah satmayı sürdürüyor. 1977'de Guatemala'ya askeri haberleşme tesisleri sattı. 1981'de ise, İsrail'li teknisyenler bu ülkede bir radar istasyonu kurdular. Guatemala'daki İsrail'li teknisyenlerin sayısı 300. Guatemala'ya İsrail yardımı sadece askeri alanla da sınırlı değil. İsrail'deki işgal topraklarına üzerine kurulmuş yerleşim bölgelerine ve çiftliklere benzer yerlerin kurulması, teknik elemanların eğitimi, mikrofilm ve bilgisayar işlemlerinin de yeraldığı nüfus kontrol programı gibi işler de İsrail yardımıyla yapılıyor. İsrail'li tarım, elektronik, ve askeri araç şirketleri iyi bir pazar bulmuş durumdalar. İsrail silahları ve yardımları rejimin halkı ve devrimci hareketi baskı altına almasına yardım ediyor.

Seni Nasıl...

Seni sevdiğimi kimseler bilmez, senin için öldüğümü
Duvarlara sürtünerek geceleri usulca
Pencerenin altından seni gördüğümü
Kimseler anlamaz sabahlara nasıl ulaştığımı
Nasıl yendiğimi ölümü uykusuz maratonlarda
Suları tuzlu ayaklarımla içtiğimi
Kimseler bilmez, bana su içiren karanlık yüzler-
örneğin
Nasıl kaçtığımı gecelerin bitmediği bir ülkeden
Ölümün karşıtı -olan- yüzünün ülkesine

Seni nasıl sevdiğimi kimseler bilmez, senin için
yaşadığımı
Karanfilin tomurcuğunda, genç bir kızın gülücüğünde
Yaşamı nasıl bulduğumu, uçurtmalı çocukluğumda
İpler sağlıkken, gökyüzü uçurtmamı alırken
Nasıl durduğumu yıkılmadan acının ülkesinde
Nasıl bilmez kimsecikler nasıl bilmez
Herşeyi anlatırken yaralı gülücüklerinde...

Seni nasıl sevdiğimi, nasıl anlatsam
Seni nasıl...

Yücel Kayıran

Nancy'de nazizmin kökleri sahnelendi

NANCY (EXPRESSEN)/1960'lı yıllarda Nancy'de başlatılan ve 1968 öğrenci başkaldırışının bir parçası haline gelmiş olan tiyatro festivali, "Theatre des Nations" adı altında ve UNESCO'nun yönetiminde her yıl dünyayı dolaşıyor. 1984'ün Nancy Festivali'nde sanat sorumlusu olan Mira Kovaille, içeriği, tüm dünyadan genç ve yeni tiyatroları bir araya getirmek şeklinde açıklıyor.

Nancy'de beş kıtadan 21 ülke temsil ediliyor. Rastlantı olduğu sanılan ama, festivalin en büyük ve gerçekten başarılı sahnelemelerini oluşturan ortak konu, Avrupa ülkelerinin işlediği nazizm ve kökleri konusu.

En geleneksel oyun, Yugoslavların sahnelediği, Slobodan Snajder'in yönettiği Zagreb tiyatrosunun oyunu "Hırvat Faust". Oyunun konusu, Yugoslavya'daki nazizm dönemi ve Ustaşa'nın yönetimi ele geçirmesi üzerine kurulmuş. Buna göre oyuncular ve yeni tiyatro şefi, Goethe'nin "Faust"unu sahnelemek zorunda bırakılıyorlar. Başroldeki oyuncunun Ustaşa'ya karşı direnişi, çok baraşılı bir genel provada doruk noktasına ulaşır ve oyuncunun tiyatroyu terk ederek partizanlara katılması ile sonuçlanır. Bu Yugoslav oyunu, epik olarak geleneksel'liğini koruyor; sahneye konuş güzel ve etkileyici ama, drama ve yapı olarak bir yenilik taşımıyor.

Demokratik Almanya'dan Heinrich Müller'in yazdığı ve Batı Berlin'in Schiller tiyatrosundan Klaus Emmerich'in sahneye koyduğu "Gundling'in Yaşamı", Alman ideolojisinin bir eleştirisini oluşturuyor. Giderek büyüyen resimlerle "Prusya oyunları" gösteriliyor; insanların disiplin, borlanma ve ahlâksızlık sonucu nasıl deforme edildikleri; entellektüellerin egemenlik mekanizmasına ve onun koşullarına nasıl bağlı olarak yaşadıkları gözler önüne seriliyor. İnsan ve onun düşünceleri tarafından karşımıza getirilen tüyler ürpertici ve etkileyici bir görüntü bu -Bergman'a özgü bir içedönük karanlık, Fellini'lik bir anlamazlık.

Nazizmin en gözüpek eleştirisi, İtalya'nın Comunita Teatrale İtaliana topluluğunun "Accademia Ackermann" oyunu ile yapılıyor. Lily Ackermann'ın Alman sahne okulunda 1938 yılında geçen olayda okul öğrencileri, kendilerini izlemek için gelmiş olan yüksek rütbeli bir nazi görevliye ellerinden neler geldiğini gösteriyorlar. Bu oyunun en çarpıcı yanı, oyunu izleyenlerin kısa sürede tuzağın içine düşüyor olmaları; önceleri sahne duruşlarına ve çok sayıda Hitler selâmlarına gülümseyerek bakıyoruz ama, bu süre içinde oyunun tekniği bizim çekimserliğimizi yeniyor ve ortaya çok çarpıcı bir tiyatro çıkıyor. Bu kısa oyunda tiyatro öğrencileri, Almanya'nın tarihini sahneliyorlar. Sözcüğün tam anlamıyla usta işi bir oyun ve çok kolay sindirilen bir olay. Ve bu oyunu gördükten sonra şunları söylemek biraz daha güçleşiyor: "Nasıl yapabildiler?", "Asla bir kez daha!" ve "Asla biz!".

• Margareta Sörenson
6.7.1984
Yarın Çeviri Kurulu

Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin işgüzarı

Yök'ün ortaya çıkmasından sonra, üniversitelerden öğretim üyelerinin atılması ve kapatılan bir parti militanlarının okullara yerleştirilmesi ile süren "eğitim" çalışmaları Ege Üniversitesi'nde yeni boyutlar kazanıyor.

Bu seferberlikte görevlendirilmiş kişilerden biri de Remzi Yurtsever. 9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Sekreteri olan Yurtsever, 12 Eylül'den sonra Süleymaniye tarikatı ile ilgili olarak kovuşturmaya uğradı. 1982-83 ve 1983-84 öğretim yıllarında okulda belli bir etkinlik sağlayan Yurtsever, bu yıllarda okulda, önemli "eğitsel çalışmalar"da bulundu.

Yurtsever, okulda bulunan ve o yıllarda kantin olarak kullanılan kulübeyi mescit yaptırdıktan sonra bizzat kendisi gelerek öğle namazlarını burada kılmaya başladı ve bazı öğrencilerin de burada namaz kılmalarını sağladı. Kendisi ile aynı düşünceleri taşımayan memurlara sürekli baskı yapmasıyla da tanınan Yurtsever, sınav kağıtlarını teksir etmekle görevli memuru değiştirerek, bu görevi namaz arkadaşlarından birisine verdi. Böylece, okuldaki bazı öğrencilere sınavlarda "kolaylık" sağlamaya çalıştı. Fatih adlı bir öğrencinin hem İlahiyat Fakültesi'nde, hem de Hukuk Fakültesi'nde kayıtlı olarak uzun süre okumasını sağlaması, bu yararlı çalışmaları arasında anılabilir.

ADI

FAKÜLTE

Laboratuvar inşaatı, un fabrikası, demiryolu ve pavyonların çevrelediği, bunların gürültüsünde fırsat bulunabilinirse ders yapılabilen bir fakülte: *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi*.

İlk adı Yükseliş Mühendislik Mimarlık Yüksek Okulu olan, devletleştirildikten sonra, Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi adını alan okul, şimdi de Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık fakültesi oldu. YÖK'ten sonra "GAZİ" (!) olan fakültede, okulun ön kapısından girip arka kapısından çıkma deyimi geçerli değil. Çünkü ön kapı laboratuvar inşaatı nedeniyle kapalı.

Fakülte binası İnşaat, Makine, Elektrik, Mimarlık, Kimya, Endüstri bölümlerini içinde bulunduruyor. Ama nasıl? I. katta bulunan İnşaat Mühendisliği bölümünün tuvaleti, alt kattaki öğrenci işlerine sızıntı yaptığı gerekçesiyle kapalı. Her nedense onarılması bir türlü düşünülmüyor. Mimarlık bölümünde ise ders saatleri ve sınavlar dışında resimhanelere (çizim atelyelerine) girmek olası değil. Çünkü kapıları kilitli. Endüstri mühendisliğinin bulunduğu katta bir de adı kütüphane olan bir yer var. Adı diyorum, çünkü ne araştırma yapmaya yeterli yayın var ne de çalışma için gerekli zaman. Kütüphane 12.00-13.30 arası öğle tatili nedeniyle kapalı.

Fakülte bünyesinde çay düzenlemek gibi çok önemli konuları kendine görev edinmiş, bunun dışında öğrencilerin kendi aralarında yaptıkları organizasyonları engellemeyi marifet sayan bir de Sosyal Hizmetler Başkanlığı bulunuyor. Öyle ki, okulda bulunan fotoğrafçılık çalışmaları için kurulmuş karanlık odayı kendi özel işlerinde kullanıyor, öğrencilerin kapısından içeri dahi girmesine izin verilmiyor.

Ve okulun oklarla sığınak diye gösterilen kantini Bangır bangır arabesk müziği, mutfaktan gelen yemek kokusu, sigara dumanı ve bunların kafanızda oluşturduğu bir soru: "Burası kıraathane mi, yoksa meyhane mi?" Eğer yemek yemeyi düşünüyorsanız lokantaya gitmenizi öneririm. Hem nasıl olsa aynı fiyat, hem de en azından daha sağlıklıdır. Diğer okullarda bir tabldot yemek 70-100 lira iken, burada bir kap yemek 130 Lira. İhaleye verilmiş olan yemekhaneyi bir lokanta işletiyor. Her nedense okul bu işi kendisi yapmayı düşünmüyor. Ancak yemek fişi ile fiyatları düşünneye çalışıyor. Günlük fişler üç senedir 45 Lira idi, ancak okulun kapanmasına bir ay kala 90 Lira oldu.

Okul yönetimi bu okulda okumanın olanaksızlığını anlamış olsa gerek, mescit açarak, "Sizin işiniz Allah'a kalmış" demiştir. Okulda huzurlu öğrenim göremiyorsanız, mescit'te huzur bulabilirsiniz.

Lütfü Özkök'ün yeni kitabı İsveç'de övgüyle karşılandı

STOCHOLM (Yarın)-Uzun süredir İsevç'te yaşayan ve çektiği sanatçı fotoğrafları ile uluslararası ün yapmış olan ozan ve çevirmen Lütfi Özkök'ün İsveçce yazdığı şiirlerden oluşan ikinci kitabı "Vindarnas Vag" (Rüzgârların Yolu) geçtiğimiz mart ayının sonunda ülkenin en büyük yayınevlerinden olan Bonniers'in kitabı olarak yayınlandı. İsveç'in tüm büyük gazetelerinde aynı gün tanıtma yazıları toplayan kitap övgüyle karşılandı. Tanınmış eleştirmenlerin yazılarında Ozan Özkök'ten, beğenilen bir İsveçli Ozandan söz eder gibi söz ediliyor ve böylelikle kendisinin İsveç şiirindeki yeri bir kez daha saptanmış oluyor.

İsveç'in en büyük saoan gazetesi olan Dagens Nyheter' de çıkan yazıda tanınmış eleştirmen Leif Nylen, Özkök'ün "İsveç yazınında fotoğrafçı olarak bir kurum haline geldiğini" belirttikten sonra, onun şiirlerini coşku ile "yine de okşayıcılığını sürdüren meraklı bir sevdanın" taşıdığını yazıyor. Ülkenin ikinci büyük akşam gazetesi olan Aftonbladet' te yazan Ozan Bernt Rosenggren ise Lütfi Özkök'ün "özgürlüğün şürini yazmadığını, onun şiirlerinin, özgürlüğün ta kendisi olduğunu" belirtiyor.

Lütfi Özkök'ün İsveçce olarak çıkardığı ilk kitabı "Utanför"dür (Dışında) ve 1971'de yayınlanmıştı. Kendisinin geçtiğimiz yılın sonunda Danimarkalı ozan Jörgen Nash ile ortak çeviriler olarak Danimarka'da yayınladığı ve Ecevit'in şiirlerinden oluşan "Bugün-Yarın" adlı kitap büyük ilgi toplamıştı. Danimarkaca ve Türkçe olarak hazırlanan kitaba İskandinav basını önemli bir olay olarak yer vermişti.

Bilindiği gibi Lütfi Özkök'ün Türkiye'de, özgün şiirlerinden oluşan bir kitabı, İsveç şiirlerinden oluşan bir antolojisi ve İsveçli ozan Göran Palm'den çevirdiği şiirler yayınlanmıştı. Bunların dışında yine geçtiğimiz yılın sonlarında, İsveçli beş kadın ozanın şiirlerini "Karanlıkta-Aydınlıkta" adı altında Yavuz Çekirge ile ortak çeviri olarak İsveç'te yayınlamıştı.

HİROŞİMA'DAKİ YARIŞMAYA ÇAĞRI

Hiroşima Uluslararası Amatörler Film Festivali Komitesi, 1945 yılında Hiroşima'ya atılan atom bombasının 30. yıldönümü nedeniyle 1985 yılında bir film yarışması düzenledi.

Altıncı kez düzenlenecek olan yarışmanın konusu "Barış ve yaşama saygı" olarak saptandı.

Amatörlere açık olan yarışmaya 8 mm, 16 mm, filmler, Video bantlar katılabiliyor. Çizgi film, belge film ya da konulu çalışmalar yarışmaya kabul ediliyor.

Yarışmanın büyük ödülü 500 bin yen. Ayrıca Başbakan, Dışişleri Bakanı, Eğitim Bakanı'nın ödülleri yanında 9 özel ödül ve 10 kişiye de mansiyon verilecek.

İFSAK, amatör sinemacıları Hiroşima'daki yarışmaya katılmaya çağırıyor.

Ayrıntılı bilgi, İFSAK P.K. 272 Beyoğlu-İSTANBUL adresinden alınıyor.

ANKARA'DA KURGU 1. KISA FİLM ŞENLİĞİ YAPILACAK

Odak Sanatçı grubu tarafından düzenlenen Kurgu 1. Kısa film şenliği 3-11 Kasım tarihleri arasında Ankara'da yapılacak.

Türkiye'de kısa filmin yaygınlaştırılması ve gelişmesi amacıyla düzenlenen şenlikte ana etkinlik olarak bir kısa film ve senaryo yarışması yer alıyor.

Yerli ve yabancı kısa film gösterimlerinin yapılacağı şenlikte sinema karikatürleri ve sinema kitapları sergisi ile panel ve konferanalar da bulunuyor...

Şenlik içinde sergi ve yarışmalara katılmak isteyenlerin en geç 1 Ekim 1984 tarihine kadar ürünlerini göndermeleri gerekiyor. Yarışma, sergi koşulları ve katılma formu, "p.k. 59 Yenimahalle Ankara" adresinden edinilebilinir.

AFSAD YAZ KURSLARI

Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği "AFSAD" yaz kursları programı içinde, "Fotoğraf Temel Eğitimi Kursu" düzenliyor.

Fotoğrafın temel bilgilerini vermeye yönelik olacak kurs; 14 Temmuz -11 Ağustos tarihleri arasında 5 hafta süreli olacak.

Kurs ile ilgili geniş bilgi ve kayıt için, derneğin Kızılırmak sokak 12/1 adresine başvurulabilir.

12. Dünya Gençlik Festivali'ne doğru...

İkinci dünya savaşının sona ermesinden sonraki aylarn izleyen günlerde, 29 Ekim 1945'te Londra'nın Albert Hall salonunda Uluslararası Gençlik Konferansı toplandı. 63 ülkeden katılan 437 kişi arasında savaşa katılanlar, gerillalar, partizanlar ve Nazi Almanyası'nda toplama kamplarında kalan eski siyasi hükümlüler bulunuyordu. Dünya Demokratik Gençlik Federasyonu bu olaydan sonra gelişti ve aynı yılın 10 Kasım'ında kuruldu. 1946 yılında DDGF ve Uluslararası Öğrenci Birliği, Dünya Gençlik Festivalini periyodik olarak kutlama kararı aldı.

İlk festival 20 Haziran-17 Ağustos 1947'de Çekoslovakya'nın başkenti Prag'da, 72 ülkeden gelen 17 bin kişinin katılması ile yapıldı. 1949'da Ağustos ayı içinde Budapeşte'de ikincisi yapılan festivale, 81 ülkeden 18 bin genç katıldı. Bu festivalin sloganı, "Barışı biz koruruz," idi. 1951 yılında 26 bin gencin katıldığı üçüncü festival, Demokratik Almanya'da yapıldı ve 105 ülke katıldı. 1953 yılında yapılan dördüncü festivalin sloganı "Barış ve Dostluk" idi. 111 ülkeden 500 organizasyona bağlı 18 bin gencin katıldığı festival, Ağustos ayı içinde yapıldı. 114 ülkeden 30 bin gencin katıldığı beşinci festival, 1955 yılında Varşova'da yapıldı. Moskova'da 1957 yılında altıncısı yapılan festivale, 131 ülkeden 34 bin genç, 450 devlet adamı, bilim adamları ve sanatçılar, ayrıca UNESCO delegasyonu katıldı.

1959'da Viyana'da yedincisi yapılan festivale 112 ülkeden katılan 18 bin genç, soğuk savaşın sona erdirilmesini istedi. Helsinki'de 1962 yılında 137 ülkeden 1500 organizasyona bağlı 18 bin gencin katılımı ile festivalin sekizincisi yapıldı. Dokuzuncu festivalin sloganı "Anti-emperyalist dayanışma, barış ve dostluk'du ve 1968 yılında Sofya'da yapıldı. 143 ülkeden 7 bin davetli ve 14 bin delege katıldı. Onuncu festival, 140 ülkeden 20 bin gencin katılımı ile 1973 yılında yeniden Berlin'de yapıldı. 1978 yılında ilk kez Latin Amerika'da, Havana'da yapılan onbirinci festivale, 145 ülkeden 18 bin genç katıldı. Geçen Şubat ayında onikinci festivalin Uluslararası Hazırlık Komitesi Havana'da toplandı ve onikinci festivalin 1985 yılı yazmda Moskova'da yapılmasını kararlaştırdı. 1985 yılında yapılacak olan onikinci festival, Birleşmiş Milletler'in 1985 yılını "Gençlik Yılı" olarak belirlemesi ile daha çok önem kazandı.

AFSAD'DA AYIN FOTOGRAFI ALİ RIZA AKALIN'IN

AFSAD'ın her ay üyeleri arasında düzenlediği ayın fotoğrafı yarışmasının temmuz ayı değerlendirmesinde Ali Rıza Akalın'ın yapıtı ayın fotoğrafı seçildi. Birinciliği Akın Yücel, ikinciliği Ali Rıza Akalın, üçüncülüğü İbrahim Göğer'in yapıtları kazandı.

Neşe Cebiz'in yapıtının başarılı deneme, Hüseyin Varış'ın yapıtının başarılı ışık kullanımı olarak değerlendirildiği yarışmada; Ali Rıza Akalın, Neşe Cebiz, Sema Günden, Haluk Özdil, Akın Yücel ve Nuri Özdemir'in yapıtları da sergilenmeye değer görüldü.

YARIN FOTOGRAF SERGİSİ

Konu: İŞÇİ PORTRESİ

Yarın, çeşitli sanat dalları arasında, fotoğraf sanatına da sayfalarında önemli bir yer ayırdı. Gerek fotoğraf sanatı üstüne kuramsal yazılar, incelemeler, tartışmalar, gerek fotoğraf sanatını ilgilendiren her türlü haber ve özellikle amatör fotoğrafı sevdirmeyi, yaygınlaştırmayı amaçlayan fotoğraf derneklerinin etkinlikleri, üç yıldan bu yana kesintisiz biçimde Yarın sayfalarında yerini buluyor. Yarın bu tutumunu daha da etkin biçimde sürdürmek istiyor. AFSAD ve İFSAK üyesi bir grup arkadaşımızla birlikte bir Yarın Fotoğraf Sergisi düzenlemeyi kararlaştırdık. Amacımız, daha çok sayıda genç fotoğrafseverin kazanılması ve ürünlerinin değerlendirilmesi. Konumuzu da Yarın'a uyumlu düşünmeye çalışarak, "İşçi Portreleri" olarak belirledik. Portre, kuşkusuz yalnızca yüz çekimi değildir. Portre betimlemektir; objektifin yöneldiği hedefi çeşitli yönlerinden kavrayıp sunabilmek, onu anlatabilmektir. Öyleyse İşçi Portresi de, bir işçiyi pratik ve düşünsel etkinliğiyle anlatabilmektir. Bazan bir alet, bir el, bir kol, bir masa, bir makina da işçiyi yüz çizgileri denli başarı ve sıcaklıkla anlatabilir. Yani objektifimizi daraltmayı değil, geniş bir bakışla yöneltmeyi amaçlıyoruz. Böyle düşündüğümüzde ise, konumuz ilk bakışta gelebileceği gibi güç değildir. Objektiflerimizi yaşama çevirmeye ve sergimize katılmaya çağırıyoruz.

Son katılım tarihi: 25 Eylül 1984
Değerlendirme: 1 Ekim 1984
Sonuç bildirimi: 3 Ekim 1984
Sergileme: Ekim 1984
Seçici Kurul:
Kemal Cengizkan
İbrahim Akyürek
Ali Rıza Akalın
İrfan Demirkol
Vahit Aras (Yarın adına)

Koşullar:
1. Sergiye en çok dört yapıt gönderilebilir.
2. Gönderilecek yapıtların boyutları 20x30 cm'den büyük, 13x18 cm'den küçük olmamalıdır.
3. Fotoğrafların arkasına ad, soyad ve adres yazılmalıdır.
4. Fotoğraflar, "Yarın, Hanımeli Sokak, 15/15, Sıhhiye-Ankara" adresine gönderilmelidir.
5. Fotoğraflar postada kırılmayacak biçimde ambalajlanmalıdır.
6. Sergiye katılan her fotoğrafçıya Yarın Fotoğraf Sergisi Belgesi verilecektir.
7. Seçilecek beş fotoğrafın sahipleri Yarın dergisinin bir yıllık abonesi olacaktır.

CEZAEVİ GÖRÜLMÜŞTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

"BİRBUÇUK YILA YAKINDIR HÜCREDE KALIYORUM"

● "Bu, YARIN'a yazdığun ilk mektup. Son sayı geldi elime biryerlerden. Arasıra böyle tektük düştüğü oluyor dergilerin ve bu sayıdaki "Özel Bölüm" daha bir ilgimi çekince oturup yazmaya karar verdim.

Daha baştan söyleyeyim ki, bu mektup, açtığınız "Abone Kampanyasına" yöneltilmiş bir sabotajdır. Çünkü ben, abone olmak bir yana, sizden YARIN istemeyi düşünüyorum. Zorunluyum da buna. Politik suçtan dolayı idam cezasına bükümlü olarak birbuçuk yıla yakındır hücrede kalıyorum. (Bu ikinci hüküm. İlki Askeri Yargıtay'da bozuldu.) Cezaevi yaşamımın 5.nci yılındayım ve beş yıldır salt tüketici konumundaki bir insan olarak, ailem için öyle bir yük olma durumundayım ki, artık insanlardan öyle kolay kolay birşeyler isteyemiyorum. Onlar bunu bir "yük" olayı biçiminde görmeseler de -günümüzdeki durumdan ötürü- bu gerçek değişmiyor. Karşı blok'taki bir arkadaşa sanırım arasıra YARIN geliyor ki, oradan almak da güç.

Ve bütün bunlara karşın, kıyısından köşesinden şöyle ilgilenen ben, YARIN'ı bulup okumak zorundayım. Ufkumu genişletmek zorundayım çünkü.

İlerki mektuplarda çalışma örnekleri ileteceğim size.

Şu "Özel Bölüm" ... Geçen aylarda Reich'ın "Kitle Ruhu Anlayışı"nı okumuştum. Oldukça büyük bir sabır ve boş zaman gerekiyordu bunun için, ki bunların birincisi bende vardı, ikincisini de hücre zaten kendiliğinden yaratıyor. Gerçekten de aynı türden başka kitapları okumadım ama etkileyip yönlendiriveren bir havası var. En azından ilk bakışta böyle. Daha baştan büyük savlara dayanması ve yanlış yığını içine serpiştiren doğru parçacıkları sağlıyor bunu. Örneğin Adolf'un yükselişini salt iktisadi bilgiçlikle açıklayamayız derken doğru gibi birşeyler söylüyor, ama bu yükselişe izin veren "kitlelerin ruh halinin"yine bizzat iktisadi temelden kaynaklandığını reddetmek için bin dereden su getiriyor. İnsanın özünde iyi şeyler olduğunu söylerkende doğruya yaklaşıyor. Çekirdek anlamında böyle bu. Ama bu taa derindeki öz'ün üzerine yıllardır iktisadi evrimin yığdığı çöpleri pisliği unutuyor, insanların bilinçlerinin "kulyapısı" araçlarla şekillendirildiğini -hem yarımağız söylüyor hem de- unutuyor. Ve başka şeyler. Aslında not filan tutuyordum, baktım ki kitabın tümüne notlamak gerekecek, bıraktım.

Bu açıdan "özel Bölüm"deki yazılar yararlı oldu bana diyebilirim.

Ve "şimdilik kaydıyla" sonlayalım. Bu "şimdilik" kaydı çok önemli..."

Muharrem Ender Öndeş/
Alt Tecrit BUCA Bölge Cezaevi

Politikanın inceliklerinden anlayan iki tür insanımız var:
Politikacılarla mahkumlar.
Bunun nedeni de belli:
Politika, politikacılar için içeri düşme tehlikesidir,
Mahkumlar için ise dışarı çıkma ihtimali.

11 Kasım 1973
Can Yücel
(Bir Siyasinin Şiirleri'nden)

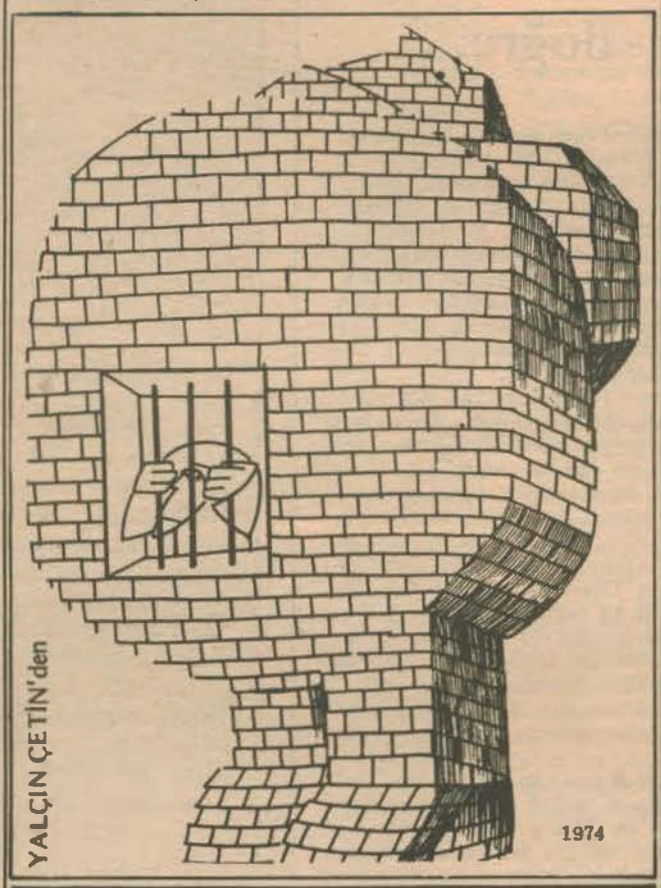

"DERGİNİZİ EDİNEMİYORUZ..."

● "Yaşam dolu, umut yüklü derginizi izleme olanağı buldum uzun süre. Severek, heyecanla okudum. Yazık ki kalemi elime alıp yazmaya cesaret edemedim bir türlü. Oysa nasılda istiyordum sizinle söyleşmeyi, dertleşmeyi. Yaşam koşullarının amansızlığına karşın yüreğimizin babarı yaşadığı, gözlerimizin ışıl ışıl, moralimizin dorukta olduğu şu güzelim günde, size zorunluluktan ötürü yazdığımı söylemeliyim öncelikle.

Derginizi izleme isteğimize karşın edinemiyoruz. Bir dönem edinemiyeceğimiz de ortada. Ki geçen yılın Kasım ayından itibaren bu güne değin izleyemedik. (Nedeni, bulunduğumuz yere dışarıdan dergi vb. şeyler alınmıyordu postadan.) Aradan geçen bunca uzun zamandan sonra baktım ki bu işin yoluna gireceği yok," o halde cesaretle yazmalıyım" dedim kendi kendime. Garip bir burukluk pençesinde yazıyorum işte.."

Serdar Vezirköprülü/
Özel Tip Cezaevi-BARTIN

CEZAEVİ GÖRÜLMÜŞTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

"BİZ ANALARIN GÖZYAŞI DİNMEYECEK Mİ?..."

● "Biz mahkum yakınları olarak bir süreden bu tarafa derginizde cezaevleri ile ilgili bir köşe ayırmanızı oldukça ilgi ile izliyor, toplumun sosyal yaralarına "çağdaş yayın anlayışıyla" parmak bastığınızdan dolayı sizlere başarılar diliyoruz.

Ancak bu görev ve sorumluluğunuzu sadece sizlere "zor şartlar" altında uzanan mektuplar aracılığı ile yerine getirip salt tutuklu ve hükümlülerle birleşme çabasıyla sınırlamanızı da, bu anlayışınızın düşündürücü yanlarından biri olarak görüyoruz.

Bugün analar olarak evlatlarımızla çok uzun süredir görüştürülmüyor, hatta oğullarımızın yaşayıp yaşamadığından kuşku duyduğumuzu belirttiğimiz yetkililerden bir cevap bile alamıyoruz. Resmi açıklamalarda da belirtildiği gibi (...) cezaevindeki yaşam koşullarının düzeltilmesi ve biz analar ile görüştürülmeleri için, başta İstanbul olmak üzere birçok cezaevlerinde açlık grevleri olmakta (...).

Nedir biz anaların suçu günahı, evlatlarımızın ölümle pençeleşmesi karşısında kanayan yüreğimize kim merhem olacak? Biz anaların gözyaşı dinmeyecek mi, peşisıra evlatlarımızın ölüm haberini mi duyacağız?

Uzun süredir göremediğimiz evlatlarımızı sorarız, aldığımız cevap, 'görüş yasak, hastanede, bilmiyoruz vb.'dir. Bize evlatlarımızın olduğu unuttırulmak isteniyor adeta.

Bir demokrat basın olarak sizlerden bugün cezaevlerindeki yaşam koşullarını, varolan açlık grevleri ve ölüm oruçları karşısında kamuoyunu aydınlatmanızı istiyor, yaym hayatınızda başarılar diliyoruz."

Bir grup mahkum anası

CEZAEVİ GÖRÜLMÜŞTÜR MÜDÜRLÜĞÜ

"CEZAM BİTTİĞİ HALDE: YEDİ AYDIR FAZLADAN YATIYORUM.."

● "Beş yıla yakındır cezaevlerinde yatıyorum. Aldığım ceza yediyıl dört aydı. Eğer infaz yasasından anlıyorsanız, ne demek istediğimi de anlarsınız. Yani demem o ki, cezam bittiği halde yedi aydır fazladan yatıyorum. Elbette buna gerekçe olarak bir çok kılıf bulurlar... Aynı durumda sadece ben değilim, benimle aynı durumda olan daha birçok arkadaş var... Gerekçe tektip elbise. Bu durumumu tam anlamıyla aileme açıklıyamıyorum; çünkü buna engeller var... Zaten onbeş aydır ailemin yüzinü dahi göremiyorum. Böyle giderse ne zaman göreceğim ve ayrıca ne zaman tahliye olacağım meçbul! Beslenme konusunu nasıl anlatayım bilemiyorum. Utanılacak bir durum ama utanması gerekenler kimler... Bu konuda tek bir söz söyleyebilirim, "Açız"!

Daha fazla uzatmıyacağım. Sanırım bunun nedenini tahmin edersiniz. Bundan sonra elimden geldiğince uzun uzun yazmaya çalışırım.

Mektubunuz bana güven verdi ayrıca duygulandırdı da. Türkiye'de gerçek bir dergi çıkarmanın, hele hele sanat edebiyat türünden dergilerin ne zor şartlar altında çıktığını ve ona emeği geçenlerin, ne zor şartlara göğüs gerip fedakarlık yaptıklarını bilmiyor değilim. Ülke ekonomisinin durumunu sansür vs. zorlukları göz önünde bulunduracak olursak Türkiye'de gerçek anlamda bir sanat edebiyat dergisi çıkarmanın zorluklarını anlamış oluruz. Bunu bile bile, bir yıllık abone bedelini göndermemek mümkün mü? Sizin de dediğiniz gibi cezaevlerinde, bizler birçok şeylerden yoksunuz. Özellikle mali durumumuz çok sınırlı. Birçok ihtiyacımızı karşılayamıyoruz. Özellikle kitap sıkıntısı çekiyoruz. Buna rağmen dışarıdan ailem aracılığıyla abone ücretini göndertireceğim.

Bu elinize geçer mi bilemiyorum. Unutmadan bir şey daha belirtmek istiyorum: Belki belli bir süre yazışmamız kesilebilir yine mektup yasağı alma durumumuz var.● Alırsak en azından iki ay bir süreyle yazışmamız aksıyabilir.."

Mehmet Öz/
Özel Tip Cezaevi-BARTIN

Bu, Baykan'lıların öyküsüdür..

Baykan, Siirt iline bağlı, güney-doğu ile doğunun coğrafi birleşim noktasında bulunan küçük bir kasaba. İlçe merkezinde 4500 kadar kişi yaşıyor. Görünürde diğer doğu ya da güney-doğu yerleşim merkezlerinden ayrılan bir özelliği yok gibi. Oysa, ilçede son birkaç aydır öylesine olaylar yaşanıyor ki, bu olaylar Baykan'ı ve Baykan'lıların başına gelenleri, "anlatılabilir" kılıyor.

Baykan'da olup bitenleri anlamak için en azından iki yıl geriye gitmek gerekiyor. İki yıl önce ilçeye "zorunlu hizmetini" yerine getirmek üzere bir doktor tayin ediliyor. Genç doktor, bireysel çabaların sonuç almadaki etkisizliğinin bilincinde olarak, ülkenin sağlık sorununun çözümü için geçerli tek seçeneğin, Sağlık Ocakları temelinde geliştirilmiş "Sosyalizasyon" olduğuna inanıyor. Özelleşmiş sağlık hizmetinin de karşı seçeneği olan "Sosyalizasyon" aslında yirmibir yıl önce yasası çıkarılmış, açıktan savunulabilecek bir kavram. İşte bu doktor da işe "Sosyalleştirilmiş Sağlık Hizmeti"nin savunulmasından başlıyor. Bir sağlık ünitesi için kısa sayılabilecek bir sürede, Sağlık Ocağı çalışmalarında görülen farklılıklar, Baykan'da yaşayan insanların gözünden kaçmıyor. Tüm Sağlık Ocağı çalışanları -hekimleri başta-, çalışma saatlerine özenle dikkat ediyorlar. Günün ilk saatlerinde Sağlık Ocağına başvurduğunda sağlık memurunu ya da müstahdemi görmeye alışanların, "doktor"u da Ocak'da görmeleri onları önceleri şaşırtıyor. Düzenli olarak aylık çalışma programında belirtilen köy gezileri gerçekleştiriliyor. Polikliniğe gelen hastalar hekimiyle, sağlık memuru ile, hemşiresiyle sağlık sorunları ile ciddi biçimde ilgilenildiğini görüyorlar. Poliklinik hizmetleri en çok köylüleri mutlu ediyor. Çünkü, kökenleri gereği düzenli bir eğitim görmemiş, sınırlı da olsa bir "hukuk" bilgisine sahip olmayan kırsal kesim insanı, Sağlık Ocağını da sıradan bir "devlet dairesi" olarak algılamış. Bu "devlet dairesi" kavramında, çoğu olumsuz, pekçok özellik var. En başta itilip kakılmak, bağırılmak var. Sonra ayakta durmak, yer gösterilse bile oturmamak, ceket düğmesi iliklemek, şapkayı çıkartıp saygı dolu gibi görünmesi gereken bir biçimde göğüste tutmak var.

Sağlık Ocağına gide gele , bu binada çalışan insanların giysileriyle, kendilerine davranış biçimleriyle, "icraatları" ile diğer "daire"lerden ayrılan niteliklerini farketmeye başlıyorlar. Bu da Ocaktan talep ettikleri sağlık hizmeti niceliğini artırıyor. Bazan hiçbir hastanın uğramadığı Ocağa, artık günde ortalama 60 kişi başvurmaya başlıyor. Ocak giderek Baykan dışından gelen hasta başvurularını da karşılamaya çalışıyor.

Her yerde olduğu gibi, Baykan'da da toplumların ilerlemesinden, insanların kendilerini her yönden geliştirebilmesinden yana olanlarla, koşulların gereği böyle bir gelişimden rahatsız olan, önlemeye çalışan insanlar var. Bu ikinci kesimde yer alanlardan bir bölümü ise, gençlik yıllarında "gerici" düşüncelerden etkilenen ve şu anda bulundukları görevlerde, bağlı oldukları "gerici" düşüncelere sadakat borcunu ödemeye çalışan kamu görevlileri. İlçeye böylesine "farklı" bir doktorun gelmesi ile birlikte, yukarda sözü edilen kamu görevlileri bir araya geldiklerinde hep bu doktorun çalışmalarından, her hastaya gece-gündüz, yağmur-kar demeden koştuğunu, çevrede çok sevilip hekimlik bilgisi yönünden tutulduğunu, buna karşın muayenehane açmadığını konuşmaya başlıyorlar. "Bütün bu olumlu işleri yaptığına göre, bu doktor olsa olsa solcudur." mantığıyla hareket eden bu gerici kamu görevlileri doktorun düzenli olarak gazete okuduğunu da farkedince, kararlarını hiçbir kuşkuya yer kalmayacak biçimde açıklıyorlar: "Doktor çok çalışıp, Baykan'da yaşayan insanların hastalarına büyük bir özveri ile bakmakta, bir de günlük gazete okumaktadır. Çünkü bu doktor solcudur." Öyle ise kasabada bunu ötenler, bu doktorla "ilgilenmelidirler."

Bu olayı, bir yığın benzer nitelikli olay izler. Adli mekanizma yeteri kadar güçlü olduğuna inandığı anda harekete geçip sonuç almaya çalışacaktır, ancak koşullar şu anda uygun değildir. Çünkü doktorun ilçede "destekleyeni" çoktur. Derken, geçtiğimiz yılın Ağustos ayında ilçeye yeni bir kaymakam gelip göreve başlar. Kısa sürede anlaşılır ki, artık bazı kamu görevlileri doktoru tehdit ederken, arkalarında "mülki amir"in de bulunduğunu düşünmenin rahatlığıyla davranacaklardır. Çünkü yeni "mülki amir", doktorun özverili çalışması, günlük gazete okumasına ek olarak, bir başka özelliğini daha keşfeder: "Bu doktor, jandarma astsubay gazinosuna da gelmiyor."

Bu arada, gelecekte olayların gelişimine doğrudan etkili olacak bir kişi, ilçenin yeni eczacısı kasabaya gelir ve bir eczane açar. Eczanesini başka bir doğu kasabasından nakletmektedir, elinde yıllar öncesinden kalan ilaçlar vardır. Kısa sürede hastaların doktora başvurusu ile anlaşılır ki, eczacı yeni ilaçlarla birlikte, elinde bulunan bazı kullanım süresi dolmuş ilaçları da "elden çıkartmaya" çalışmaktadır. Kimyasal yapısı bozolmuş ilaçların bilgisizce kullanımı insanları "öldürebilir" ya da sakat bırakabilir. Çok yalın bir gerçek olmasına karşın, olayın üzerine yalnızca doktor gider. Zaten yasa da kendisini eczanede denetim yapmak için tam yetkili kılmaktadır. Ne hikmetse, yalnızca kamu görevlilerinin ve adli mekanizmanın hedef aldığı doktor, denetimin yararına inanmaktadır. Kamu görevlilerinin "favori" doktoru eczanenin denetimine katılmaz. Eczacı ile gelişen ilişkileri koltuğunu ona ikrama kadar götürür. Doktorun eczane denetiminde, kullanım süresi dolmuş yüze yakın çeşitte ilaç bir kutuya doldurularak mühürlenir. Bu son olay, kaymakam, hakim, savcı, eczacı ve ocağın diğer doktorunu iyice bütünleştirir. Öyle ki, artık doktoru şikayet etmeleri gerekince hep birlikte valinin karşısına çıkmakta, önlemlerini hep birlikte düşünmektedirler. Bu arada eczacı yeni şikayetleri gündeme getirir. Doktorun eczaneyi denetlemekte gizli amacı vardır: Eczaneden çıkar sağlamak için eczacı üzerinde baskı kurmak!

Doktor hakkında bu kadar gürültü koparıldıktan sonra artık sıra "nihai darbe"ye gelmiştir. Doktorun ilçeden tayinini sağlamak... Toplu olarak defalarca yetkili makamları etkilemek amacıyla ziyaretler yapılmış, doktorun kasabadan tayini için gerekli zemin yaratılmaya başlanmıştır. Ancak bu arada bu gelişmelere koşut başka bir potansiyel oluşmaya başlar. Kasabanın küçüklüğü ve haber alma olanaklarının çokluğu ile, şikayetlerin sahipleri ve içeriği kısa zamanda ortaya çıkar. Oluşmaya başlayan potansiyelin ana karakteri, "doktorun tayininin durdurulması" isteğinden oluşmaktadır. Doktora karşı yapılan girişimler yoğunlaştıkça, bu potansiyel de kendiliğinden gelişir. Artık kahvelerde, evlerde bu konu enine boyuna konuşulmaktadır. Herkes "toplu" bir olaydan söz etmektedir. Yani, yığınsal bir olay... Ama bu nasıl sağlanacaktır? İlçenin "günlük gazete okuma alışkanlığına sahip" kişileri giderek tartışmayı yönlendirecek bir konum kazanırlar. Bir metin hazırlanmalıdır. Bu metin ilçede var olan olayları aynen -ne bir eksik, ne bir fazla- yansıtmalıdır. Bu metin devletin en yetkili makamlarına gönderilmelidir. Gönderilmeden de bu metin imzaya açılmalı. doktorun uygulamalarından hoşnut olanlar bu metnin altına imza koymalıdır. İmzalar ne kadar çok olursa, bir başka deyişle ne kadar fazla sayıda insanı doktorlarına sahip çıkarsa, doktorun tayin olasılığı da o ölçüde az olacaktır. Bir süre sonra emekli bekçi Şerif Türköz, kahveci Abdülcebbar Temel emekli usta Asım Temel, arzuhalci Alî Akyüz ve marangoz Sabri Kolçak bir metin hazırlayıp imzaya açarlar.

Artık Baykan'da yoğun bir kampanya başlamıştır. Baykan'lılar, gaspedilmekte olanı bir hakkın önüne geçmeye çalışmaktadırlar. Camilerde, cuma namazlarında, kahvelerde, mahallelerde metnin çoğaltılmış fotokopileri elden ele dolaşmakta, herkes kendi el yazısıyla büyük bir coşku ile imzasını atmaktadır. Kampanyanın başlangıcından çok kısa bir süre sonra, kampanyanın kitlesel bir boyut kazandığı, giderek de bütün Baykan'lıları kucaklayacağı ortaya çıkar. Kasabanın küçüklüğü ve haber alma olanaklarının çokluğu bir kez daha rol oynar. "Mülki Erkan" durumu öğrenmiştir. Bütün ilçe ayağa kalkmış, kendilerini şikayete yeltenmektedir. Kampanya kesinlikle önlenmeli. eşi benzeri görülmemiş "bu kepaze dilekçe yok edilmeli"dir. Kaymakam tehdidini savurur: "Bu dilekçeye imza koyacaklar memur olduklarını hatırlamalıdırlar. Siviller de sıkıyönetim bölgesinde oturduklarını akıldan çıkarmamalıdırlar." Bu işin öncülerine yolda karşılaşınca şöyle demektedir: "Bizler hakkında birşeyler çevirmeye çalışıyorsunuz. Haberimiz yok zannetmeyin."

Artık kampanya bıçak sırtında gitmektedir. Başlangıçtaki konumunu hızla değiştirerek olay "demokrat" bir doktorun savunulmasına kadar dayanmıştır. Günlük gazete okuyanlarla okumayanlar karşı karşıya gelmişlerdir. Ve doktoru ilçe merkezinde destekler konumda gözüken, aydınlaşma sürecine girdiğine ilişkin veriler olan insanlar yavaş yavaş kampanyaya imza koymaktan çekinmeye başlarlar. Kampanya başarıya ulaşmayacak mıdır yoksa? Kampanya tüm engellemelere, yıldırmalara, tehditlere karşın yığınları kucaklamaya devam eder. Ancak doktoru sonuna kadar savunabilecekler kasabanın işçileri, çiftçileri ve ev hanımları olarak belirginleşmeye başlamıştır. Bu kesimlerin yoğun olarak kampanyaya kan vermesi ile imzaların sayısı 790'a ulaşır. Ve imzalar devletin en yetkili organlarına Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, Sağlık Müdürlüğü'ne ve Valiliğe gönderilir.

Kampanyanın yakın sonuçlarına bakılırsa, "doktorun tayini", en azından şimdilik, durdurulmuştur. Başka bir deyişle Baykan'da yaşayan insanlar gaspedilmekte olan bir hakkın korunmasını başarmışlardır.

Yaşanan bu gerçek öykünün şimdi acılı bir evresine geldik. Geçtiğimiz hafta ilçenin Obalı köyüne bağlı Güne mezrasında yaşayan Gülümser ailesinden iki yaşında bir kız çocuğu, ilçenin eczanesinde alınmış "miyadı geçmiş" bir ilacı içmesinden kısa bir süre sonra zehirlenme belirtileri göstererek, Siirt Devlet Hastanesi'ne yetiştirilemeden yaşamını yitirdi. Ölen çocuğun yakınları kuşkulu ölümün aydınlatılması için adli makamlara başvurduklarında, Savcı'nın "şikayetten vazgeçirme" çabası ile karşılaştılar. Ancak ikna olmayıp isteklerinde direnince otopsi yapıldı, cesetten ve ilaçtan alınan örnekler Adli Tıp'a araştırmaya gönderildi. Olayın hemen arkasından eczanenin ortadan kaybolduğu, eczacıyı kollayan üst düzey yöneticilerinin de "sindiği" bildiriliyor.

Bu öykünün nasıl biteceğini, hiç kuşkusuz, ilçede, giderek de ilde ve tüm yurt düzeyindeki güçler belirleyecek. Ancak öykü nasıl bitorse bitsin, 790 kişinin bilerek, isteyerek, coşkuyla koyduğu imzalar yığını, somut olarak ortada duruyor...

Çağdaş Yayınları

PTT giderlerinin yeniden artışı nedeniyle ödemeli kitap yollamak çok pahalılaştı. Neredeyse PTT ücreti, istenen kitabın ederine eş duruma geldi. Bu nedenle, kitap isteyenler ödemeli isteme yerine bedelini ve PTT giderlerini peşin yollarlarsa yararlarına olur.

Okuyucular için sipariş tutarına ortalama:

1 kitap için 80.—
2 kitap için 100.—
3 — 5 kitap için 125.—
6 — 10 kitap için 175.— lira

olan PTT giderlerini eklemelidir. İstek mektubunda gönderilen para makbuzunun tarih ve numarasını da belirtmek yararlı olur.

Kitap bedelini pul olarak gönderip, istekte bulunacakların yukarıda belirtilen PTT giderlerini de sipariş tutarlarına eklemelerini önemle rica ederiz.

Önemli Not: 1500 TL'den az siparişlerin ÖDEMELİ istenmemesini dileriz. Aksi halde yollayamayacağımızı bir kez daha belirtiriz.

Bu koşullarda ödemeli kitap isteyen okurlarımızdan isteklerini yenilemelerini rica ederiz.

BULUNAN YAYINLARIMIZ

DENEME DİZİSİ

Oktay Akbal:	Anılar ve Söyleşiler	250.—
Ahmet Rasim:	Anılar ve Söyleşiler	300.—
Vedat Nedim Tör:	Kemalizmin Dramı	200.—
Prof. Akşit Göktürk:	Okuma Uğraşı 2. bası	150.—
Şevket Süreyya Aydemir:	Kırmızı Mektuplar ve Son Yazıları	150.—
Prof. Macit Gökberk:	Değişen Dünya, Değişen Dil	150.—
Nadir Nadi:	Uyarılar 3. bası	250.—
Hıfzı V.Velidedeoğlu:	Yol Kesen Irmak	350.—
İlhan Selçuk:	Atatürkçülüğün Alfabesi 2. bası	200.—
Prof. Nusret Hızır:	Felsefe Yazıları 2. bası	250.—
Mehmet Kemal:	Şairler Dövüşür	250.—
Oktay Akbal:	Dünyaya Açılmak	200.-
Nadir Nadi:	Ben Atatürkçü Değilim. 4. bası	200.—
Samim Kocagöz:	Roman ve Yazarlık Onuru	200.—

TARİH – ANI – GEZİ – OLAY DİZİSİ

Mehmed Kemal:	'Türkiye'nin Kalbi Ankara	350.—
Hıfzı V.Velidedeoğlu:	Ailenin Çilesi Boşanma	200.—
Hıfzı V.Velidedeoğlu:	Söylev 12. bası	400.—
Hıfzı V.Velidedeoğlu:	Söylev Belgeler	300.—
Azra Erhat:	Mektuplarıyla Halikarnas Balıkçısı 2. bası	200.—
Kemal Üstün:	Menemen Olayı ve Kubilay 3. bası	150.—
Oktay Akbal:	Geçmişin Kuşları	250.—
Nadir Nadi:	Perde Aralığından 3. Bası	250.—
Meral Tolluoğlu:	Babam Nurullah Ataç	200.—
Nadir Nadi:	Olur Şey Değil 2. bası	200.—
Ebubekir Hazım Tepeyran:	Belgelerle Kurtuluş Savaşı Anıları Savaş Anıları	200.—
Erol Ulubelen:	İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye	350.—
Cemal Madanoğlu:	Anılar I. Bölüm	400.—
Talip Apaydın:	Köy Enstitüsü Yılları	300.—

BAĞIMSIZ DİZİ

Philipp Soupoult:	Şarlo	150.—
Kemal Özer:	Sanatçılarla Konuşmalar	150.—
Atena Deponte:	Yaşayan Kosta	150.—
Benjamin Farrington:	Darwin Gerçeği	200.—